

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ГАЙЧЕНКО АНДРІЙ ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 342.9:342.729(477)(043.3)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ
ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ
І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ**

Спеціальність 081 – право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ А. В. Гайченко

Науковий керівник – Кузьменко Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Гайченко А. В. *Адміністративно-правові засади діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.* – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право. – Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню проблематики діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Доводиться, що наразі суттєвою проблемою є забезпечення державою швидкого та якісного виконання судових рішень та рішень інших органів, оскільки громадяни України з недовірою ставляться до судової влади.

Дослідження здійснено із використанням як загальних, так і спеціальних методів наукового пізнання в їх системному взаємозв'язку, що дозволило розглянути реальний стан у вітчизняній практиці та розробити пропозиції щодо її удосконалення.

Установлено, що для сучасного періоду розвитку органів примусового виконання рішень характерні такі ознаки: 1) наявність державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних органів; 2) реформування інституту примусового виконання рішень, зміна правового статусу державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних органів; 3) наявність приватних виконавців; 4) посилення контролю держави за діяльністю державних та приватних виконавців; 5) налагодження взаємодії державних виконавців та інших правоохоронних органів; 6) запровадження електронних інформаційних обліків даної системи; 7) розгалужена система нормативно-правових актів, якими урегульовано інститут примусового виконання рішень.

У дисертаційному дослідженні розглянуто визначення основних понять у сфері примусового виконання рішень: «державний виконавець», «нормативно-правові акти державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», «судовий контроль за виконанням судових рішень», «контроль за законністю виконавчого провадження».

Для підвищення рівня знань, умінь та навичок державних виконавців необхідно прийняти Порядок підвищення кваліфікації державних виконавців, яким урегульовано порядок підвищення кваліфікації державного виконавця та визначено умови їх стажування, періодичність та питання контролю отриманих знань

Доведено необхідність розроблення та прийняття Кодексу примусового виконання рішень судів та інших органів, у якому слід передбачити: обов'язкове розширення резолютивної частини рішень судів щодо примусового виконання рішень роз'ясненням процедури виконання рішення, що зменшить кількість додаткових звернень державних виконавців до суду за додатковими роз'ясненнями; послугу констатації факту, яка фіксується у виконавчих документах і є елементом доказу по справі (тобто у виконавчому провадженні вводиться додаткова стадія – докази, яка скоротить судовий процес); можливість силового захисту при проведенні виконавчих дій державними виконавцями та особливу юридичну відповідальність за перешкоджання проведенню виконавчих дій; обов'язкове державне страхування державного виконавця.

Аргументовано необхідність доповнити перелік принципів діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, наведений у ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», такими принципами: належного управління; інформаційної відкритості; транспарентності; ефективності, раціональності та оптимальності; неупередженості та непідкупності; оперативності й гнучкості взаємодії; планування; прозорості;

принцип «єдиного вікна».

Також необхідним є прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про розподілення навантаження на державних виконавців та систему стимулювання їх роботи», згідно з якою при розрахунках навантаження державного виконавця слід враховувати: розподілення навантаження з урахуванням процесуальних дій по кожному виконавчому провадженню, з обов'язковим занесенням їх до Єдиного державного реєстру окремою графою; фіксування часу перебування державного виконавця на судовому засіданні по справі про примусове виконання рішення як робочого; фіксація використаного робочого часу державного виконавця під час виїзду на місце для виконання поставленого завдання з обов'язковою відео- та фотофіксацією процесуальних дій; офіційне закріплення за державним виконавцем, який проходить стажування, професійного наставника, який має досвід роботи не менше п'яти років в органах примусового виконання рішень судів та інших органів; стажування державного виконавця повинно тривати шість місяців і складатись з таких етапів: перевірка знань основ законодавства, яким урегульовано примусове виконання рішень судів та інших органів; 2 місяці – робота діловода; 2 місяці – робота низького коефіцієнту складності; 2 місяці – робота середнього коефіцієнту складності.

Зазначено, що наразі не можна визначити найбільш вдалу модель примусового виконання рішення судів та інших органів із тих, що діють у європейських країнах. Кожна держава вибудовує свою власну модель, що відповідає політичним, економічним та соціальним умовам і сприяє якісному функціонуванню держави і суспільства. В Україні наразі функціонує якісна та сучасна модель примусового виконання рішень судів та інших органів, проте вона потребує подальшого коригування та розвитку, чим наразі займається Міністерство юстиції України.

Доведено, що в окремих випадках неможливість вплинути на кінцевого бенефіціара юридичної особи призводить до неможливості примусово виконати рішення суду чи іншого органу державним виконавцем.

Запропоновано застосовувати до таких суб'єктів тимчасове обмеження виїзду за кордон на підставі складеної державним виконавцем вмотивованої постанови. Така постанова направляється до виконання до Державної прикордонної служби України, боржник включається до відповідного списку та перебуває на особистому контролі цієї служби.

Аргументовано, що порядок негайного накладання арешту на рахунки боржника повинен бути таким: 1) систематичне наповнення комерційними банками бази даних усіх рахунків фізичних і юридичних осіб; 2) доступ виконавців до електронної системи рахунків Національного банку України; 3) доступ виконавців до комерційних банків, у яких відкриті рахунки боржників, комунікація з ними з метою списання коштів з відповідних рахунків. Національний банк України не має права на зміну інформації, яка міститься у базі даних, він є утримувачем системи та гарантом її функціонування.

Ключові слова: державні органи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів; виконання рішення; державний виконавець; приватний виконавець; виконавче провадження; судовий контроль за виконанням рішень.

ABSTRACT

Gaychenko A.V. *Administrative and legal bases of the activity of state authorities carrying out enforcement of court decisions and decisions of other bodies.* - Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation to obtain a scientific degree of a doctor of philosophy with major in 081 - Law. - State Higher Educational Institution "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the research of the problems of the activity of state authorities carrying out enforcement of court decisions and decisions of other bodies. It turns out that at present a significant problem is the provision of the state with fast and high-quality execution of court decisions and decisions of other bodies, as the citizens of Ukraine distrust the judiciary.

The research was carried out using both general and special methods of scientific knowledge in their systematic relationship, which allowed to consider the actual situation in domestic practice and develop proposals for its improvement.

It is established that the current period of development of enforcement authorities is characterized by the following features: 1) the presence of a state body that directly administers enforcement of court decisions and other state bodies; 2) reforming the institution of enforcement of decisions, changing the legal status of the state authority that directly administers the enforcement of decisions of courts and other state bodies; 3) the presence of private bailiffs; 4) strengthening of state control over the activities of public and private bailiffs; 5) establishing cooperation between state bailiffs and other law enforcement agencies; 6) introduction of electronic information accounting of this system; 7) a broad system of normative legal acts, which regulates the institution of enforcement of decisions.

The dissertation considers the definition of basic concepts in the field of enforcement of decisions: "state bailiff", "regulations of state authorities carrying out enforcement of court decisions and decisions of other bodies", "judicial control over the execution of court decisions", "control over legality of enforcement

proceedings".

Based on a detailed analysis of the structure of the Department of State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine, it is proposed to create an Office of the Department of State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine with a special status.

To increase the level of knowledge, skills and abilities of state bailiffs it is necessary to adopt the Procedure for advanced training of state bailiffs, which regulates the procedure for advanced training of state bailiffs and determines the conditions of their internship, frequency and control of acquired knowledge.

The necessity of elaboration and adoption of the Code of Enforcement of Decisions of Courts and Other Authorities is proved, which should provide: explanations; the fact-finding service, which is recorded in the executive documents and is an element of evidence in the case (i.e., an additional stage is introduced into the enforcement proceedings – evidence that will reduce the trial); the possibility of forceful protection during enforcement actions by state bailiffs and special legal liability for obstructing enforcement actions; compulsory state insurance of a state bailiff.

The necessity to supplement the list of principles of State Executive Service and private bailiffs with the following principles is argued: proper management; information openness; transparency; efficiency, rationality and optimality; binding decisions; impartiality and incorruptibility; efficiency and flexibility of interaction; planning; transparency; the principle of a "one-stop window". This list is stated in the Art. 4 of the Law of Ukraine "On Authorities and Persons Carrying Out Enforcement of Court Decisions and Decisions of Other Bodies".

It is also necessary to adopt a resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Distribution of the Burden on State Bailiffs and the Incentive System for Their Work", according to which, when calculating the burden on a state bailiff the following should be taken into account: distribution of burden taking into account the procedural actions for each enforcement proceedings, with their mandatory entry into the Unified State Register in a separate column; recording the time spent by a

state bailiff at the court hearing on the case of enforcement of a decision as a worker; fixation of the used working time of a state bailiff during departure to the place for performance of the set task with obligatory video and photo fixing of procedural actions; official assignment of a professional mentor with at least five-year-experience in law enforcement agencies of courts and other bodies for a state bailiff undergoing an internship; the internship of a state bailiff should last six months and consist of the following stages: testing of knowledge of the grounds of legislation regulating the enforcement of decisions of courts and other bodies; 2 months – work as a clerk; 2 months – work of low complexity coefficient; 2 months – work of average complexity coefficient.

It is noted that at present it is not possible to determine the most successful model of enforcement of courts and other bodies operating in European countries. Each state builds its own model that meets the political, economic and social conditions and contributes to the quality functioning of state and society. In Ukraine, there is currently a high-quality and up-to-date model of enforcement of court decisions and other bodies, but it needs further adjustment and development, which is currently being done by the Ministry of Justice of Ukraine.

It is proved that in some cases the impossibility to influence the final beneficiary of a legal entity leads to the impossibility to enforce a decision of a court or other body by the state bailiff. It is proposed to apply a temporary restriction on travel abroad to such entities on the basis of a reasoned decision drawn up by a state bailiff. Such a decision is sent for execution to the State Border Guard Service of Ukraine; the debtor is included in the relevant list and is under the personal control of this service.

It is argued that the procedure for immediate seizure of the debtor's accounts should be as follows: 1) systematic filling of the database of all accounts of individuals and legal entities by commercial banks; 2) access of bailiffs to the electronic system of accounts of the National Bank of Ukraine; 3) access of bailiffs to commercial banks, where the debtors' accounts are opened, communication with them for the purpose of debiting funds from the relevant accounts. The National

Bank of Ukraine does not have the right to change the information contained in the database, it is a holder of the system and the guarantor of its operation.

Key words: state authorities that enforce court decisions and decisions of other bodies; execution of the decision; state bailiff; private bailiff; enforcement; judicial control over the execution of decisions.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гайченко А. В. Поняття, сутність та особливості теоретичних категорій «державний орган» та «апарат держави». *Наукові записки. Серія: Право. ЦДПУ ім. В. Винниченка*. Вип. 6. Спецвипуск. Т. 2. С. 50–55.

2. Гайченко А. В. Система державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Наукові записки. Серія: Право. ЦДПУ ім. В. Винниченка*. 2019. Вип. 7. Спецвипуск. С. 209–214.

3. Гайченко А. В. Місце державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів в системі державних органів України. *Наукові записки. Серія: Право. ЦДПУ імені В. Винниченка*. 2020. С. 101–106.

Стаття у зарубіжному науковому виданні (Королівство Люксембург):

4. Haychenko A. V. State Executor as a Subject of Enforcement of Court Decisions and Decisions of Other Bodies. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 4. P. 51–57.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Гайченко А. В. Поняття та система правових засад діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 січня 2020 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 33–36.

6. Гайченко А. В. Загальна характеристика Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та інших органів» як основа правової діяльності державних органів, які здійснюють примусове

виконання судових рішень і рішень інших органів. *Право як ефективний суспільний регулятор* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р., Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 70–74.

7. Гайченко А. В. Загальна характеристика підзаконних нормативно-правових актів, що становлять основу діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 6–7 березня 2020 р., Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. С. 56–60.

8. Гайченко А. В. Способи примусового виконання судових рішень. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 29–30 січня 2021 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 70–73.

ЗМІСТ

ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ, ЯК ОБ’ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	22
1.1. Місце та призначення державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, у системі державних органів України	22
1.2. Система державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів	38
1.3. Принципи діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів	57
1.4. Державний виконавець як суб’єкт здійснення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів	66
Висновки до розділу 1	84
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ	88
2.1. Правові засади діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів	88
2.2. Завдання державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів	107
2.3. Контроль за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів	118
Висновки до розділу 2	128
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ	132
3.1. Міжнародний досвід діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів	132

3.2. Напрямки вдосконалення діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів	147
Висновки до розділу 3	161
ВИСНОВКИ	165
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173
ДОДАТКИ	194

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституцією України (ст. 129-1) закріплено принцип обов'язковості виконання судових рішень. Це положення розвинуто, наприклад, в Кодексі адміністративного судочинства України (ст. 370). Невиконання судового рішення нівелює гарантії держави щодо поновлення порушених прав особи. Європейський суд із прав людини зауважує, що всі суб'єкти зобов'язані виконувати рішення судів та інших публічних органів адміністрування¹. Саме виконання рішення завершує процес у правовому конфлікті, вирішеному в установленому законом порядку. Отже, державою гарантується виконання судового рішення добровільно або в примусовому порядку. Проте, на жаль, в Україні судові рішення виконуються неналежним чином. Часом навіть державні органи та їх посадові особи, які програли справу, ухиляються від виконання судового рішення та рішень інших органів публічної адміністрації.

Розгляд судами та іншими органами публічної адміністрації справ щодо захисту порушених прав осіб та винесення відповідних рішень не гарантує їхнього виконання, що призводить до зниження в суспільстві поваги до державних інституцій. Так, Голова Верховного Суду зазначив, що щорічно суди України розглядають понад 3 млн справ, із яких 1 млн – справи, пов'язані із врегулюванням конфліктів у господарських, цивільних та адміністративних відносинах, 800 тис. позовів суди задовольняють, тож їхні рішення мають бути виконані². Водночас із 724,6 млрд грн, які підлягали стягненню Державною виконавчою службою у 2019 р., реально повернено 16,5 млрд грн, тобто ефективність діяльності державних службовців складає 2,3 %³.

Примусове виконання судових рішень і рішень інших органів у нашій країні покладається як на органи державної виконавчої служби, так і на

---

¹. Рішення Європейського суду з прав людини від 19.03.1997 р. «Горнсбі проти Греції». URL: zakon1.rada.gov.ua/laws/show/980_079.

². «Недовіра суспільства – наслідок відсутності належного результату»: підсумки обговорення проблеми виконання судових рішень. Форум «Виконання рішень національних судів в Україні». URL: <https://uba.ua>

³. Про стан додержання прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2019 рік: Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 03.2020 р.

приватних виконавців (із певними обмеженнями), які почали діяти з 2016 р. Інститут примусового виконання рішень останнім часом зазнав багато реформ, які кардинально не вплинули на показник росту рішень судів та інших публічних органів. Це відбувається за причин: недосконалого нормативно-правового регулювання виконавчого провадження; звуження окремих прав державних виконавців, значного їх перевантаження, що сприяє зниженню показників виконання примусового виконання рішень, неможливості виконання складних категорій судових рішень; ігнорування бізнесом вимог державних виконавців навіть у разі накладання на них штрафів або направлення подання до правоохоронних органів, відкриття кримінального провадження за фактом невиконання судових рішень; обмеженості приватних виконавців у частині повноважень стосовно виконання окремих судових рішень і рішень інших органів тощо. Такий стан потребує детального наукового аналізу та виробленню практичних пропозицій щодо удосконалення законодавства, яким урегульовано діяльність державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів, запровадження ефективних організаційно-правових засобів діяльності державних виконавців, рекомендацій для удосконалення державної політики в досліджуваній сфері та практики її реалізації.

Під час дослідження було використано такі праці науковців-адміністративістів: В. Б. Авер'янова, С. С. Алексеєва, А.І. Берлача, Ю. П. Битяка, Т. О. Гуржія, Є. В. Доніна, С. В. Ківалова, Л. В. Ковалю, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.Є. Користін, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янця, Т.О. Мацелик, Р. С. Мельник, О. І. Миколенко, Н. П. Свередюк, В. Г. Чорної, В. К. Шкарупита ін.

При цьому слід зауважити, що дослідженню діяльності державних виконавців, приватних виконавців, державної виконавчої служби присвятили наукові праці А. М. Авторгов, Л. В. Крупнова, А. О. Купріянова, М. В. Прилуцька, О. О. Чумак та ін. Проте наявність правових прогалин, пов'язаних із діяльністю державних органів, які здійснюють примусове

виконання судових рішень та рішень інших органів, зумовлює необхідність проведення комплексного правового вивчення змісту та особливостей цієї діяльності, усунення відповідних прогалин, що визначає актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.; Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року та Судової реформи 2016 року. Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права (протокол № 11 від 21 листопада 2018 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України, практики його реалізації та узагальнення основних положень праць науковців визначити особливості діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, а також запропонувати шляхи вдосконалення діяльності зазначених органів.

Відповідно до мети дослідження необхідно вирішити такі завдання:

- з'ясувати місце та призначення державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, у системі державних органів України;
- охарактеризувати систему державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- проаналізувати систему принципів діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- надати правову характеристику державному виконавцю як

суб'єкту здійснення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів;

- дослідити правові засади діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- виокремити завдання державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- розкрити зміст контролю за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- узагальнити міжнародний досвід діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- виокремити напрямки удосконалення діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- розробити пропозиції щодо удосконалення діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо примусового виконання рішень судів та рішень інших органів.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання, які широко представлені у роботі. Комплексне їх використання сприяло можливості досліджувати зазначену проблему системно та в єдності змісту і форми. Відповідно, *логіко-семантичний метод* дослідження (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3) дозволив дослідити зміст дефініцій, що характеризують специфіку діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, зокрема, визначити такі поняття, як «компетенція державного органу», «державний виконавець», «нормативно-правові акти

державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», «судовий контроль за виконанням судових рішень», «контроль за законністю виконавчого провадження». *Методи класифікації, групування, системно-структурний, системно-функціональний* (підрозділи 1.1, 1.4, 2.3) дозволили виокремити характерні ознаки сучасного періоду розвитку системи примусового виконання рішень судів та інших державних органів; види контролю за виконанням рішень судів та інших органів; виділити систему принципів діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Статистичний аналіз* (підрозділи 1.3, 2.3) було використано під час роботи з офіційно-статистичними матеріалами щодо діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Історичний метод* (підрозділ 1.2) був задіяний автором при дослідженні генезису та розвитку сфери примусового виконання рішень судів та інших органів. Із використанням *індуктивного методу* (підрозділ 3.2) було доведено необхідність удосконалення законодавства, що урегулює відносини при примусовому виконанні рішень судів та інших органів. *Порівняльно-правовий метод* (підрозділ 3.1) застосовано для узагальнення міжнародного досвіду діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

Емпіричну базу дослідження склали опитування 320 громадян щодо якості діяльності органів примусового виконання рішень судів та інших державних органів; 180 державних та приватних виконавців щодо стану захищеності їхньої професійної діяльності та застосовуваних методів їх стимулювання. Нормативно-правову основу дослідження склали Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, а також міжнародні нормативно-правові акти, які ратифікувала Україна.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертація є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного

права дослідити адміністративно-правові засади діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Зокрема:

вперше:

– визначено поняття «виконавчий штраф», під яким розуміють західпримусового впливу, що застосовується судом за неповагу до суду у вигляді невиконання судового акту, з метою стимулювання боржника до виконання встановлених зобов'язань;

– розроблено порядок негайного накладення арешту на рахунки боржника: 1) систематичне наповнення комерційними банками бази даних усіх рахунків фізичних і юридичних осіб; 2) доступ виконавців до електронної системи рахунків Національного банку України; 3) доступ виконавців до комерційних банків, у яких відкриті рахунки боржників, для списання коштів з цих рахунків;

– аргументовано необхідність прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про розподілення навантаження на державних виконавців та система стимулювання їх роботи» (проект цього акту представлений у дисертації);

– доведено доцільність прийняття Порядку підвищення кваліфікації державних виконавців та умов проходження стажування, яким пропонується урегулювати порядок проходження підвищення кваліфікації державними службовцями, визначити умови стажування, його періодичність, форми контролю здобутих знань;

удосконалено:

– дефініції понять: «компетенція державного органу», «державний виконавець», «нормативно-правові акти державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», «державна політика у сфері організації примусового виконання рішень», «контроль за

діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», «нагляд за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»;

– систему виплат винагороди державним виконавцям та керівникаморгану державної виконавчої служби та їх заступникам;

– систему засобів впливу на кінцевого бенефіціара юридичної особи, яка є боржником і не виконує рішення суду;

дістали подальшого розвитку:

– періодизація становлення та розвитку державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

– пропозиції щодо кваліфікації державних виконавців, яку необхідно розвивати на загальному рівні – Міністерства юстиції України та територіальному рівні – міжрегіональних управлінь;

– аргументи щодо запровадження державного страхування (спеціального) державних виконавців, яке має здійснюватись за рахунок державного бюджету;

– ознаки сучасного етапу діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

– пропозиції про створення виконавчих груп за участю державних та приватних виконавців задля якісної координації їхніх дій;

– система принципів діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

– ознаки контролю та нагляду за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

– пропозиції щодо мінімізації переліку державних підприємств, стосовно майна яких введено мораторій на відчуження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні висновки й пропозиції можуть бути використані у:

– *практичній діяльності* – під час внесення відповідних змін та

доповнень до Закону України «Про виконавче провадження», а також інших нормативно-правових актів у сфері примусового виконання рішень;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне процесуальне право України», «Адміністративний процес», «Адміністративне судочинство» тощо.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні й практичні результати дослідження, висновки й рекомендації оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.); «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 6–7 березня 2020 р.); «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 29–30 січня 2021 р.).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 8 наукових публікаціях: чотирьох статтях (три – в журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – в науковому періодичному виданні іноземної держави (Королівство Люксембург)), а також чотирьох тезах виступів на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків (до кожного підрозділу та до дисертації загалом), додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 195 сторінок, з них основного тексту – 172 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ, ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Місце та призначення державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, у системі державних органів України

За Конституцією України, єдиним джерелом влади є народ, який здійснює публічну політичну владу, яка може передувати державній владі. Водночас саме державна влада через державні форми та державні методи та засоби реалізує політичну владу народу. Тож, джерелом державної влади в демократичних країнах є народ [1]. Він здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (зауважимо, що це є різні форми здійснення влади). Домінуючим обов'язком таких органів є утвердження й забезпечення прав і свобод людини. Правовий статус державних органів закріплений у Конституції України та інших нормативних актах. Державний орган є основним структурним елементом державного механізму, першоосновою державного апарату [2].

Сучасна теорія права має різні наукові концепції щодо розуміння поняття «державний орган», законодавець також не наводить його конкретного визначення. Розглянемо різні наукові позиції щодо цього терміну.

Так, автори підручника «Теорія держави і права» висловлюють точку зору, що *державний орган* – це установа, що виконує певні завдання в тій чи тій сфері громадського життя (охорона здоров'я, освіта та ін.) [3, с. 113].

В. Н. Хропанюк доводить, що *державний орган* є складовою частиною механізму держави, котрий має відповідно до закону власну структуру, чітко визначені повноваження щодо управління конкретною сферою громадського життя й органічно взаємодіє з іншими частинами державного механізму, які

утворюють єдине ціле [4, с. 105].

В. В. Копейчиков зазначає, що *державні органи* мають певну компетенцію, структуру, володіють специфічними методами роботи, утворюються в порядку, встановленому законом, покликані здійснювати основні функції держави [5, с. 75–76].

П. М. Рабінович доводить, що *органи держави* - це організації держави, які вона наділила владними повноваженнями щодо інших учасників суспільного життя та необхідними матеріальними засобами для здійснення цих повноважень. Владні повноваження органу полягають у наданій державою можливості встановлювати формально-обов'язкові правила поведінки загального чи індивідуального характеру та домагатись, забезпечувати їх виконання [6, с. 58].

А. І. Денисов вважає, що *державний орган* – це певним чином організована група людей, що діє у відповідній сфері, у рамках своєї компетенції і бере участь у реалізації певних державних функцій [7, с. 250]. Наведене визначення є не зовсім вірним, оскільки наведені ознаки є характерними також і для органів місцевого самоврядування, саме тому необхідно виокремлювати ознаки елементів механізму держави.

О. Ю. Оболенський має наступну позицію, щодо терміну *орган державної влади* – це організаційно-правовий інститут практичного здійснення компетенції як сукупності завдань, функцій і повноважень за предметом ведення, встановленого Конституцією та законами України [8, с. 234].

В. В. Лазарєв і С. В. Липень під *органом державної влади* розуміють «самостійний підрозділ державного апарату, створеного в установленому законом порядку, що має встановлену законом структуру і наділений певною компетенцією» [9, с. 79].

О. В. Зайчук та Н. М. Онищенко зауважують, що *орган держави* – це структурно відокремлений, внутрішньо організований колектив державних службовців, наділений компетенцією для виконання певних владно-управлінських функцій і завдань держави, ... структурно організований

елемент державного механізму, наділений владними повноваженнями та необхідними матеріальними засадами для здійснення завдань [10, с. 81].

Також треба відмітити наукову думку О. О. Жиліна, яка відрізняється від інших науковців, він аргументує, що *державний орган* – це технічний термін для позначення певних відносин у державному союзі, утворюваних існуючим у цьому союзі правопорядком [11, с. 84]. Із цим твердженням не можна погодитися, оскільки він має значне правове навантаження, що ґрунтується на певних завданнях, функції та межах компетенції.

Англійський вчений У. Кінг аргументує, що *орган держави* – це організація, яка не відрізняється від будь-якої іншої організації і для якої головне – не кількість та якість складових елементів, а їхній взаємозв'язок і взаємодія [12, с. 291].

З цього приводу слід зауважити, що в механізмі держави виокремлюються державні органи, державні установи та державні підприємства. Причому окремі науковці не розмежовують їхній правовий статус, а зазначають, що вони є структурними частинами механізму (апарату) державної влади, наділеної певним обсягом державно-владних повноважень» [13, с. 262; 23, с. 336]. Інші зазначають, що це органи, орієнтовані на спеціальну функцію, необхідну для життєдіяльності суспільства» [24, с. 183]. На нашу думку, *державні органи, державні установи та державні підприємства* – це елементи державного механізму, які мають різні повноваження, компетенцію, правовий статус, але їхня діяльність спрямована на виконання публічних зобов'язань, встановлених державою.

Окремі конституціоналісти зазначають, що органом державної влади є «громадянин або колектив громадян, наділений державно-владними повноваженнями, уповноважений державою на здійснення її завдань і функцій і діючий в установленому державою порядку» [14, с. 443]. Із цим твердженням не можемо погодитися, оскільки не можна зводити державний орган до колективу громадян. Колективом громадян є виконавчі комітети органів місцевого самоврядування тощо.

При дослідженні поняття «державні органи» слід згадати, що в Конституції України здебільшого вживається термін «орган державної влади», при цьому у ст. 59 Конституції України вжито термін «державний орган», а у ч. 2 ст. 5 Конституції України йдеться про «орган держави» [15]. Л. Р. Наливайко у зв'язку з цим робить висновок, що терміни «державний орган» і «орган держави» є синонімічними і вживаються в юридичній літературі для позначення того самого явища. Тому доцільно використовувати терміни як рівнозначні, тотожні [16, с. 475]. Проте є й така точка зору, відповідно до якої між цими поняттями існують розбіжності, зумовлені правовим статусом, визначеним нормативно-правовими актами. Тож, можна констатувати, що статус державного органу може бути визначений підзаконними актами, прийнятими на основі так званих статусних законів, натомість статус органів державної влади визначається виключно Конституцією України і (або) законами України [16, с. 478]. Про можливість розмежування зазначених понять на цій підставі говорить В. Б. Авер'янов, але при цьому зауважує, що це штучне розмежування, зумовлене самим терміном «орган державної влади», який не має змістових особливостей порівняно з терміном «державний орган» [17, с. 53].

Найбільш поширеною є точка зору, відповідно до якої терміни «орган державної влади» і «державний орган» («орган держави») є синонімічними [17, с. 48; 18, с. 242; 19, с. 164; 20, с. 336]. Тож, поняття «орган державної влади», «державний орган» та «орган держави» в сучасній літературі та законодавстві України здебільшого вживаються як синоніми [15, с. 20].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що державні органи мають характерні ознаки. Так, В. М. Протасов до ознак державної влади відносить:

- 1) державний характер; 2) публічний характер, тобто вона є не лише суспільною, як і будь-яка інша влада, а здійснюється професійним апаратом, відмежованим від суспільства як об'єкта влади; 3) суверенний характер; 4) універсальність, тобто поширюється на всю територію країни та на все населення; 5) виключність прав на прийняття загальнообов'язкових правил

поведінки; б) постійність та безперервність [21] .

У свою чергу Т. В. Чехович зазначає, що умовно можна виділити дві групи основних елементів державної влади: 1) елементи, що визначають її сутність та природу – суверенність, верховенство, незалежність і самостійність; 2) інституційні елементи, що організаційно оформлюють державну владу та роблять її постійно функціонуючою та загальнообов'язковою, – державні органи та установи, а також правові норми [22].

М. І. Байтін відносить до ознак державної влади: її здійснення відокремленим від суспільства спеціальним апаратом управління, спираючись на владу на силу примусу, податки [23].

В. Є. Чіркін виокремлює найбільш загальні риси органу держави: виконання публічних функцій, що включають регулятивні, координаційні та інші форми управлінської діяльності в певній сфері, галузі чи регіоні; визначення правового статусу цього органу вищим державним органом; право приймати управлінські рішення в межах Конституції та закону; складна внутрішня структура, апарат органу часто складається з підрозділів (інших органів) і завжди з державних службовців відповідно до штатного розкладу цього органу; фінансування з державного бюджету; відповідальність і звітність перед органом державної влади, який створив цей орган [24].

У свою чергу О. Д. Гринь виокремлює такі специфічні ознаки, які вказують на особливість державних органів: здійснюють державне управління; здійснюють завдання й функції держави в одній із конституційних форм державної діяльності; наділені повноваженнями державно-владного характеру [25, с. 12].

Узагальнюючи всі вищевикладені концепції, визначимо, що **державний орган** – це елемент апарату держави, який включено до механізму державної влади, виступає від імені держави, наділений державною владою в межах встановленої нормативними актами компетенції, який фінансується за рахунок державного бюджету, має складну внутрішню будову, діяльність

якого спрямована на задоволення публічного інтересу та виконання публічних зобов'язань відповідно до пробільності роботи.

Механізм державної влади – це система державних владних органів та організацій, установ і підприємств, завдяки яким держава реалізує свої завдання і функції. Механізм державної влади характеризується такими ознаками:

- 1) це система, що має визначену ієрархію, тобто підпорядкованість одних органів іншим залежно від владних повноважень;
- 2) це система, яка має свою структуру, усі елементи якої взаємопов'язані, яка діє на єдиних принципах для досягнення поставленої мети;
- 3) ця система органів та установ забезпечує найбільш ефективне управління державою;
- 4) фінансовою основою діяльності механізму держави є бюджетна система;
- 5) ця система реалізує завдання й функції держави визначеними організаційними, матеріальними і функціональними засобами, а в разі необхідності – із застосуванням державного примусу [26].

Провідне місце в механізмі державної влади надано апарату держави, який має вплив на суспільні відносини, визначає зацікавленість держави в реалізації її владних повноважень в усіх сферах [31, с. 89].

Поняття державного апарату тісно пов'язане з організацією державної влади та сутністю поняття «апарат», який може розглядатись як у широкому, так і у вузькому аспекті. В широкому аспекті це сукупність осіб, що займають відповідні посади в органах влади, та осіб, що підпорядковуються посадовим особам та сприяють останнім у реалізації їх функцій [27, с. 167]. У вузькому сенсі це сукупність органів управління певною організацією та справами. У свою чергу *державний апарат* являє собою сукупність державних органів, за допомогою яких реалізується державна влада та функції держави [31, с. 86].

Державний апарат є структурованою категорією. Структура державного

апарату виявляється в його внутрішній будові, а також у взаємодії та співвідношенні його складових.

Отже, державний апарат може бути представлений через:

- апарат управління (державну адміністрацію) – систему органів держави, що складається з державних службовців, котрі спеціально займаються управлінням: вищі органи (уряд), центральні органи (міністерства), місцеві органи (місцева державна адміністрація);

- апарат примусу – структурні підрозділи правоохоронних органів (міліція чи поліція), розвідка і контррозвідка, митниця (деякою мірою) і установи пенітенціарної системи (в'язниці, виправні колонії та ін.) [19].

До ознак апарату держави теоретики права відносять: а) його основний інституційний характер у державі, обтяженість державною владою, яку він уповноважений практично здійснювати; б) формування на основі єдиних принципів організації і діяльності, що забезпечує його системний характер; в) ускладненість системою органів; г) забезпечення його функціонування професійно підготовленими кадрами – державними службовцями; д) його функціонування в певних правових формах; е) необхідність забезпечення певними матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами; є) можливість застосування державного примусу [28, с. 145].

Основними функціями державного апарату є:

- організаційно-регламентуюча - розробка наукових рекомендацій, підготовка проєктів документів, організація виборів та ін.;

- організаційно-господарська - бухгалтерський облік, статистика, постачання та ін.;

- організаційно-ідеологічна роз'яснення нормативних актів, формування громадської думки тощо [29].

Державний орган як елемент апарату держави наділений державною владою, яка означає здійснення управління суспільством від імені народу України на всій території держави за допомогою державного апарату, видання та доведення до реалізації загальнообов'язкових правових норм та представляє

державу у зовнішніх відносинах [30, с. 18]. Таке визначення є результатом трактування публічної влади як різновиду влади в державі, що зосереджується на управлінні всією державною інфраструктурою, реалізується переважно через спеціально утворений апарат управління і спрямовується на задоволення потреб економічно пануючого класу з урахуванням інтересів переважної більшості населення країни [31].

За принципом розподілу владних повноважень державні органи поділяються на *законодавчі, виконавчі та судові*. Особливе місце посідають *законодавчі органи*, на які, відповідно до принципів поділу влади, покладена законодавча, правотворча діяльність. Вони приймають закони, які мають найвищу юридичну силу і врегульовують найважливіші суспільні відносини. *Виконавчі органи* – це органи, які реалізують державну владу у формі організації виконання законів. Вищим виконавчим органом у державі є уряд. Крім органів законодавчої і виконавчої влади, діють органи *судової влади*. Вони займають окреме місце в системі розподілу влади. Державні органи також поділяються за широтою компетенції на *органи загальної та спеціальної компетенції*. Перші уповноважені вирішувати широке коло питань, що охоплює усі функції держави. Органи спеціальної компетенції виконують одну відповідну функцію [32].

Компетенція як одна з характерних ознак правового статусу державних органів має основоположне значення для їх характеристики, хоча в науці немає одностайної точки зору щодо змісту цього терміна. Традиційно вважають, що компетенція – це закріплені нормативно-правовими актами сукупність владних повноважень (прав та обов'язків), юридична відповідальність й предмети відання (функціонального призначення) [33, с. 594]. Водночас слід зауважити, що зміст компетенції залежить від місця державного органу в механізмі держави: чим вище місце посідає державний орган або його посадова особа в ієрархічній системі органів державної влади, тим ширшим є обсяг компетенції, якою його наділено. Компетенція органів державної влади закріплена законодавчо, зокрема, в Конституції України,

законах та інших нормативно-правових актах [34].

Так, Ю. А. Тихомиров визначав *компетенцію* як комплекс легально встановлених способів здійснення публічних функцій. Вона складається з елементів двоякого роду. До власне компетенційних елементів належать предмети відання як юридично визначені сфери та об'єкти впливу, а також владні повноваження як гарантована законом міра прийняття рішень. До супутніх елементів необхідно віднести, передусім, цілі як довгострокову нормативну орієнтацію, що виражається в безперервному вирішенні завдань, що виникають, за допомогою здійснення компетенції [35, с. 46].

І. Л. Бачило, підтримуючи цю точку зору, зазначала, що складовою компетенції є функції, які визначають «що» робить орган. Здійснюючи надані йому функції та повноваження, орган реалізує свою компетенцію, діє відповідно до неї та в її межах [36, с. 54]. Таку саму позицію займає С. Л. Лисенков [37].

Сучасні вчені не погоджуються з тим, що функції входять до змісту компетенції. Так, А. О. Ткаченко зауважує, що за загальним визначенням, функції виражають основне призначення державного органу. Таким чином, функції встановлюють частину тієї роботи, яку має виконувати державний орган у рамках свого становища в державному апараті (загальний напрямок діяльності), а компетенція визначає, що може і має зробити орган на виконання такої діяльності (конкретні владні дії в межах загального напрямку державно-владної діяльності) [34]. На нашу думку, А. О. Ткаченко сама собі суперечить, оскільки зазначає, що функції встановлюють частину тієї роботи, яку має виконувати державний орган у рамках свого становища, тобто в рамках правового статусу, а правовий статус визначений межами компетенції. Отже, функції державних органів становлять напрями їхньої діяльності, в яких проявляється зміст та особливості цієї діяльності в механізмі держави.

В. Б. Авер'янов уточнює визначення терміна «компетенції державних органів», враховуючи при цьому сукупність прав і обов'язків (повноважень) та підвідомчість (питання відання, тобто питання, які вирішує орган, коло

діяльності) [38, с. 36].

Деякі науковці акцентують увагу на особливому елементі компетенції – предметах відання. Наприклад, Б. М. Лазарев під «предметами відання» розуміє коло питань, що визначають компетенцію органу державної влади, а у зв'язку з цим і обсяг повноважень органів [39, с. 177].

Окрім того, слід зауважити, що компетенція державного органу визначається шляхом вказівки на: 1) сферу суспільного життя, яка є об'єктом діяльності органу; 2) державну функцію, яку орган повинен здійснювати у певній галузі суспільного життя і яка проявляється в низці окремих питань, що підлягають віданню органу; 3) конкретні повноваження службовців, що є засобом успішного здійснення зазначеної функції у вказаній сфері суспільного життя [40, с. 261].

Отже, компетенція державного органу - це сукупність прав та обов'язків, якими державний орган наділений відповідно до нормативних актів у межах свого правового статусу, та коло питань, що входять до його відомості.

Державні органи широкої та спеціальної компетенції наділені повноваженнями, відповідно до завдань, які на них покладаються державою. Серед спеціальних органів державної влади можна виділити державні органи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів у системі державних органів України. Тобто у механізмі держави передбачена реалізація принципу верховенства права та принципу правової держави, яким встановлюється обов'язковість виконання рішень судів та інших державних органів у межах добровільної та примусової процедури. Примусове виконання рішень покладено на спеціальні державні органи, в той же час необхідно зауважити, що окрім зазначених спеціальних органів примусове виконання рішень покладається і на приватних виконавців (в межах даного наукового дослідження правовий статус цих суб'єктів розглядатися не буде).

Слід зазначити, що державні органи виражають волевиявлення держави у вигляді рішень, які є обов'язковими для виконання. Ст. 129¹ Конституції

України визначає, що судові рішення є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян та іншими організаціями, громадянами та юридичними особами на всій території України [1]. Відповідно до процесуального законодавства рішення суду є обов'язковим уже з моменту його винесення і проголошення. Але з моменту набрання ним законної сили воно стає загальнообов'язковим, тобто обов'язковим не тільки для суду, не тільки для інших учасників справи, а й для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян, і підлягає виконанню на всій території України [41]. Це означає, що особа, якій належить виконати судовий акт, повинна вчинити достатні дії для організації процесу його виконання незалежно від будь-яких умов. Отже, невиконання судового рішення призводить до ситуації, несумісної з принципом верховенства права. Механізм держави налаштований таким чином, що він передбачає забезпечення виконання судових рішень і рішень інших державних органів. *Забезпечувати* – це створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що- небудь від небезпеки [42, с. 85]. Держава через національні організаційно-правові та процесуальні механізми впроваджує ефективні системи виконання судових рішень та рішень інших органів державної влади та забезпечує функціонування цих систем у такий спосіб, щоб доступ до них мала кожна особа, на користь якої ухвалене обов'язкове судове рішення. Аналіз практичної діяльності Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) показав, що із виконанням судових рішень наразі пов'язано багато проблем, з якими звертаються до цього Суду. Ними є, як правило, невиконання або несвоєчасне виконання винесеного на користь особи рішення суду та відсутність ефективного засобу правового захисту в національній правовій системі.

Окрім того, досить часто Суд у таких справах констатує порушення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд), ст. 1 першого Протоколу до Конвенції (захист права

власності), ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на ефективний засіб правового захисту) (рішення ЄСПЛ від 14 січня 2020 року у справі «Andreyev v. Russia» (заява № 28852/06); від 28 січня 2020 року у справі «Yunusova v. Russia» (заява № 5489/10); від 04 лютого 2020 року у справі «Shibayeva v. Russia» (закон № 13813/06); від 10 березня 2020 року у справі «Indayeva and Sultanov v. Russia» (заяви № 58821/08 та 18360/13)) [43].

У цьому контексті також важливо згадати рішення ЄСПЛ у справі «Бурмич та інші проти України», коли заявники скаржилися на невиконання або тривале невиконання рішень національних судів, ухвалених на їхню користь, і з цих підстав заявляли про порушення Україною їхніх прав, гарантованих ст.ст. 6, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також ст. 1 Першого протоколу до згаданої Конвенції. ЄСПЛ відзначив, що порушені заявниками питання вже вирішувалися у пілотному рішенні від 15 жовтня 2009 р. у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України», проте Україна не забезпечила ефективного виконання цього рішення, що зумовило лише зростання кількості аналогічних заяв [44, с. 42].

В окремій думці судді Верховного Суду від 12 лютого 2019 р. у справі № 240/4937/18 також вказується на необхідність максимального забезпечення судом у кожній справі, особливо в зразковій, дотримання принципу обов'язковості судового рішення, оскільки невиконання рішень суду призводить до зниження довіри до судової влади, а також посилює переконання в тому, що вирішити спір (правову проблему), використовуючи звернення до суду, є неефективним [44].

Слід зазначити, що наразі законодавець намагається вирішувати проблему невиконання судових рішень різними способами. Як зазначено вище, обов'язковість виконання судових рішень гарантована статтею 129-1 Конституції України.

У зазначеній статті Конституції задекларовано, що контроль за виконанням судового рішення здійснює суд. Верховний Суд у постанові від 20 лютого 2019 р. у справі № 806/2143/15 (адміністративне провадження №

К/9901/5159/18) звернув увагу, що способи судового контролю мають на меті забезпечення належного виконання судового рішення. Підставами для їх застосування є невиконання судового рішення, ухваленого на користь особи-позивача, та обставини, що свідчать про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, пов'язаних з невиконанням судового рішення в цій справі [46].

Порядок здійснення судом контролю за виконанням судових рішень визначають процесуальні кодекси. У нових процесуальних кодексах положення щодо здійснення контролю за виконанням рішень удосконалені та уніфіковані.

Так, на відміну від попередньої редакції Господарського процесуального кодексу України, яка містила лише положення щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності посадових осіб органів державної виконавчої служби та приватних виконавців (стаття 121-2), нова редакція цього Кодексу у розділі VI регламентує порядок здійснення судового контролю за виконанням судових рішень.

Відповідно до цього розділу Господарського процесуального кодексу України, положення якого за змістом аналогічні до тих, що містяться у розділі VII нової редакції Цивільного процесуального кодексу України, сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цих Кодексів, порушено їхні права.

Суд розглядає скаргу у десятиденний строк та у разі встановлення обґрунтованості скарги, визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника).

При цьому, процесуальне законодавство (стаття 453 Цивільного

процесуального кодексу України, стаття 345 Господарського процесуального кодексу України) зобов'язує відповідний орган державної виконавчої служби або приватного виконавця повідомити суд і заявника про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги, не пізніше ніж у 10-денний строк з дня її одержання (у попередній редакції Цивільного процесуального кодексу України цей строк становив один місяць, а в Господарському процесуальному кодексі України взагалі були відсутні такі положення).

Таким чином, процесуальне законодавство визначає механізм судового контролю за виконанням ухвалених ним рішень, який реалізується шляхом розгляду судом скарг на рішення, дії, бездіяльність державного або приватного виконавця.

Зазначений механізм є не тільки гарантією захисту прав сторін виконавчого провадження, а і ефективним інструментом впливу на розвиток виконавчого провадження, оскільки на виконання рішення, прийнятого за результатами розгляду скарги, державний або приватний виконавець повинен оперативно вжити заходів щодо усунення порушень, допущених ним під час здійснення виконавчого провадження.

Окремо варто звернути увагу, що враховуючи специфіку адміністративних правовідносин, порядок судового контролю, передбачений Кодексом адміністративного судочинства України, має певні відмінності.

Так, окрім розгляду скарг учасників виконавчого провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій, адміністративний суд може:

зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалено судові рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення;

накласти штраф на керівника суб'єкта владних.

Окрім судового контролю, законодавцем передбачена можливість розгляду судом скарг на рішення, дії або бездіяльність органів державної виконавчої служби, приватних виконавців, тобто органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень.

Іншим способом є виконання судового рішення або рішення іншого органу державного управління є застосування державного примусу. *Державний примус* можна визначити як метод впливу держави на свідомість і поведінку осіб, на особу та майно суб'єктів правових відносин з метою забезпечення належної реалізації права, запобігання правопорушенням, покарання та виправлення правопорушників, поновлення порушених прав, що його застосовують державні органи відповідно до їхньої компетенції незалежно від волі та бажання юридично зобов'язаних суб'єктів [47, с. 37].

Державний примус може бути правовим і неправовим. *Неправовий державний примус* може обернутися на свавілля державних органів. Він наявний у державах з антидемократичним, тоталітарним режимом. *Правовий державний примус* визначений правовими нормами, що їх застосовують у процесуальних формах, піддається контролю, його можна оскаржити в незалежному суді, щоб перевірити на предмет законності, обґрунтованості та справедливості. Він спрямований на захист прав людини і тим самим на забезпечення загального блага. Це основна ідеологічна установка, яка визначає першочерговість прав людини, їх цінність для держави, що розуміється як система публічно-владних інститутів і функцій. Нормативність державного примусу означає, що державний примус здійснюється за встановленим законом процесом, або процедурою, а головним юрисдикційних державним органом, який у підсумку визначає правомірність застосування державного примусу, контролює державний примус, є суд [48, с. 6]. Судове санкціонування державного примусу є обов'язковим, оскільки воно визначає правомірність і якість такого примусу. У правовій державі в умовах верховенства права державний примус застосовують за умови дотримання належної правової процедури. Принцип належної правової процедури покладено в основу верховенства права. Він вимагає, щоб кожне домагання з боку державної влади було виправдано з погляду точності й обґрунтованості застосування загальних правил у кожному конкретному випадку [48, с. 7].

Державний примус є допоміжним методом державного управління, він

застосовується державою через державні органи управління тільки за умови застосування всіх інших методів непримусового характеру. Одним з них є метод переконання, він застосовується з метою впливу на суб'єкта виконання, який повинен дотримуватися встановлених вимог унаслідок їх внутрішнього розуміння, визнання та виконання. Примус застосовується в разі, коли інших засобів для забезпечення виконання обов'язків недостатньо.

Слід зауважити, що державні органи застосовують державний примус виключно в межах компетенції, визначеної нормативно-правовими актами України. Органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише в межах повноважень та в спосіб, передбачені законодавством України.

Отже, можна визначити такі особливості державного примусу:

1) застосовується від імені держави; 2) проявляється через владний характер діяльності; 3) має легітимний статус, застосовується у визначених законом формах; 4) має законний характер; 5) застосовується органами державної влади в межах їхньої компетенції.

Для примусового виконання судових рішень і рішень інших органів запроваджено систему органів державної виконавчої служби, які виконують функцію відновлення порушених прав та свобод, забезпечення невідворотності майнової та іншої юридичної відповідальності несумлінних боржників у цивільному та економічному обігу.

Наразі система органів державної виконавчої служби представлена таким чином: Міністерство юстиції України, у структурі якого функціонує Департамент державної виконавчої служби; управління забезпечення примусового виконання рішень у місті Києві Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України; відділи примусового виконання рішень в районах міста Києва; управління забезпечення примусового виконання рішень в місті Києві; управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України; відділи примусового виконання рішень управлінь забезпечення примусового виконання рішень; районні, районні в містах,

міські, міськрайонні, міжрайонні відділи державної виконавчої служби відповідних міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України [49].

Особливо важливого значення набувають органи державної виконавчої служби з огляду на необхідність чіткого виконання міжнародних рішень, пов'язаних із входженням України до міжнародних організацій і органів, європейської спільноти, а також імплементацією до українського законодавства міжнародних норм права.

Однією з важливих функцій органів державної виконавчої служби є виховання суб'єкта будь-яких правовідносин, громадянина держави і суспільства загалом у дусі законслухняності та поваги до рішень органів державної влади. Саме з поваги до закону і до власної держави починається виховання патріотизму та державництва [50].

1.2. Система державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів

Для реалізації завдань і функцій, держава як суб'єкт політичної влади з метою управління суспільством створює систему державних органів. Відповідне суб'єктне забезпечення характерне й для сфери примусового виконання рішень.

Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» встановлено систему органів примусового виконання рішень (ст. 6) [49]:

- 1) Міністерство юстиції України;
- 2) органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку. Щодо органів Державної виконавчої служби, про які йдеться в ст. 6 згаданого Закону України, вони вичерпно визначені в п. 3 розділу I Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 р. № 512/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції

України 29 вересня 2016 р. № 2832/5 [51]):

- а) Департамент Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, до якого входить відділ примусового виконання рішень;
- б) управління забезпечення примусового виконання рішень у місті Києві Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України;
- в) відділи примусового виконання рішень в районах міста Києва, управління забезпечення примусового виконання рішень в місті Києві;
- г) управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України;
- д) відділи примусового виконання рішень управлінь забезпечення примусового виконання рішень;
- е) районні, районні в містах, міські, міськрайонні, міжрайонні відділи державної виконавчої служби відповідних міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України [49; 52, с. 37].

Відповідно до Інструкції з організації примусового виконання рішень [53], Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, до якого входить відділ примусового виконання рішень, визначений як один з органів державної виконавчої служби. Не можна не зауважити щодо наведеного, що у структурі органів примусового виконання рішень замість управління Державної виконавчої служби головних територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в АРК, областях, містах Києві та Севастополі створено управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 р. № 870 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» прийнято рішення щодо ліквідації територіальних органів Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві і Севастополі та утворення міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції України зі статусом юридичної особи публічного права, повноваження яких поширюватиметься на території декількох

адміністративно-територіальних одиниць [55].

Таким чином у системі органів примусового виконання рішень діють:

- управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України;
- відділи державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України [54, с. 52, с.38].

Найменшою структурною одиницею органів примусового виконання рішень є відділ державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України. Це орган державної виконавчої служби, який входить до системи органів Міністерства юстиції України, є структурним підрозділом та підпорядковується міжрегіональному управлінню Міністерства юстиції України через відповідні управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України [56, с. 52, с. 38].

Слід зазначити, що здійснення Міністерством юстиції України організації примусового виконання рішень та контролю за ним пов'язано з його статусом як головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань організації примусового виконання рішень, його роллю як елемента апарату держави в забезпеченні та реалізації прав і свобод людини [52, с. 40].

Департамент Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України складається з: 1) управління розгляду звернень та організації роботи; 2) управління контролю за діяльністю органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень; 3) відділу примусового виконання рішень; 4) відділу адміністрування; 5) відділу правового забезпечення. Назви та принципи виділення окремих підрозділів з передбаченими функціями викликають зауваження [52, с.38]. Розглянемо їх.

Управління розгляду звернень та організації роботи Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України є структурним підрозділом Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства

юстиції України. До складу Управління входять відділ розгляду звернень громадян та надання публічної інформації та відділ розгляду запитів і звернень народних депутатів, органів державної влади та юридичних осіб. Основними завданнями Управління є:

- організація належного розгляду звернень та запитів (у тому числі на отримання публічної інформації) народних депутатів, громадських організацій, органів державної влади, фізичних та юридичних осіб з питань, пов'язаних із діяльністю Управління, структурних підрозділів територіальних органів Міністерства юстиції України, що забезпечують здійснення повноважень у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів(посадових осіб);

- забезпечення належної організації роботи органів державної виконавчої служби щодо своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством.

Досліджуючи завдання цього Управління, слід згадати про обмеження його компетенції щодо розгляду звернень громадян та запитів, пов'язаних із діяльністю Управління та структурних підрозділів територіальних органів.

На нашу думку, *Управління розгляду звернень та організації роботи повинно вивчати та давати відповіді на звернення фізичних і юридичних осіб, публічної адміністрації в межах компетенції Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.*

Управління контролю за діяльністю органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень є структурним підрозділом Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. До складу Управління входить відділ контролю за діяльністю органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень, та відділ аналітично-статистичного забезпечення та контролю за реалізацією арештованого майна. Основними завданнями цього управління є:

- забезпечення контролю за роботою структурних підрозділів міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції України, що

забезпечують здійснення повноважень у сфері примусового виконання рішень, та діяльністю приватних виконавців;

- ведення обліково-статистичної звітності та узагальнення практики державних та приватних виконавців щодо виконання рішень;

- забезпечення контролю за реалізацією арештованого державним та приватними виконавцями майна.

Відділ примусового виконання рішень є структурним підрозділом Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Працівниками відділу є державні виконавці, правовий статус та обсяг процесуальних повноважень яких визначений законами України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та «Про виконавче провадження».

Відділ адміністрування є самостійним структурним підрозділом Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Необхідно звернути увагу на спеціальний статус цього підрозділу – він підпорядкований безпосередньо директору Департаменту. Основними завданнями підрозділу є:

- забезпечення реалізації загальних правил документування в Департаменті та організації роботи з документами з моменту їх створення або надходження до Департаменту та до моменту їх передавання на відправлення або до архіву;

- ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил;

- забезпечення контролю за виконанням структурними підрозділами Департаменту положень нормативних актів, які встановлюють загальні правила документування в Міністерстві юстиції.

З цього приводу необхідно зауважити, що *адміністрування* (від лат. *administrare* - управляти) – це управлінська діяльність посадових осіб, що має чітко регламентовані функції; уміння практично організувати виконавчо-розпорядчу та виробничу діяльність; стиль управління, за якого діяльність

фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень. У широкому значенні *адміністрування* - це не тільки професійна діяльність чиновників, а й уся система адміністративних інститутів з достатньо суворою ієрархією, за допомогою якої відповідальність за виконання державних рішень «спускається» зверху вниз. У цьому випадку поняття адміністрування відповідає поняттю адміністративного державного управління, яке визначає особливу соціальну функцію, спрямовану на упорядкування розвитку в інтересах всього суспільства, де державний чиновник виступає соціальним агентом влади. У вузькому значенні адміністрування означає професійну діяльність державних чиновників, спрямовану на виконання рішень керівництва [57].

Публічне адміністрування (англ. public management) – це регламентована законами та іншими правовими актами, діяльність публічної адміністрації, спрямована на: прийняття адміністративних рішень; надання адміністративних послуг; здійснення внутрішнього адміністрування суб'єкта публічного адміністрування. У вузькому сенсі публічне адміністрування передбачає взаємодію суб'єктів виключно з виконавчою гілкою влади (Кабінетом Міністрів та структурами, що безпосередньо йому підпорядковані). У широкому сенсі – з усіма трьома гілками влади (законодавчою, виконавчою, судовою) та на різних рівнях прийняття рішень (державний, регіональний, муніципальний) [58; 59, с. 23]. Доповнити вищенаведене можна таким чином: публічне адміністрування стосується реалізації управлінських функцій способами, визначеними в інструкціях, регламентах і процедурах, воно концентрується на впровадженні в життя директив, розпоряджень, наказів тощо [60, с. 14].

Таким чином можна з впевненістю говорити, що призначення даного відділу відповідає його назві.

Відділ правового забезпечення є структурним підрозділом Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Його основними завданнями є:

- організація правової роботи та забезпечення представництва інтересів Департаменту в судових органах;
- представництво інтересів Департаменту та його посадових осіб в судах України у справах з питань оскарження дій та бездіяльності посадових осіб Департаменту щодо розгляду звернень фізичних та юридичних осіб, оскарження рішень, дій або бездіяльності відділу примусового виконання рішень Департаменту та держаних виконавців цього відділу під час виконання судових рішень (окрім з питань у справах про банкрутство сторін виконавчого провадження, заяв та подань державних виконавців, заміни сторони виконавчого провадження, визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, затвердження мирової угоди).

Останнім структурним підрозділом Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України є *сектор обліку депозитних сум*. Основними його завданнями є:

- організація примусового виконання судових рішень і рішень інших органів в частині обліку диспозитивних сум відділу примусового виконання рішень Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України;
- здійснення відповідних банківських операцій та контролю за надходженням та перерахуванням депозитних коштів і коштів авансових внесків у Відділ;
- здійснення бухгалтерського обліку операцій з обліку депозитних сум та коштів авансових внесків.

Тож, структуру Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України необхідно удосконалювати шляхом *утворення Канцелярії Департаменту Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України із спеціальним статусом*.

Система органів примусового виконання рішень не завжди мала такий вигляд, вона пройшла складний історичний шлях становлення та розвитку. Дослідження історії формування інституту примусового виконання рішень

судів та інших органів державного управління (посадових осіб) дасть можливість простежити еволюцію розвитку, визначити особливості, притаманні певним періодам, та представити загальну картину розроблення та запровадження якісного механізму примусового виконання рішень державних органів у суспільстві.

Історія розвитку інституту примусового виконання рішень бере початок у IX–X ст. з часу зародження Київської Русі. В «Руській Правді» знаходимо згадки про судових виконавців (ябедників). Вони з'являються під час правління княгині Ольги. Цікавим є те, що норми права цього періоду вже відходять від принципу кровної помсти. Як покарання за переважну більшість кримінальних злочинів князівськими актами передбачався штраф [61, с. 10]. Ябедники утримувались не за рахунок князівської платні, а за принципом «кормління», тобто за рахунок коштів місцевого населення [62].

Досить часто стягувач змушував боржника відпрацьовувати свій борг, свідченням чого є поява «холопства», тобто закріпачення, що передбачалося у ст. 68–69 «Руської правди». При чому стягувач мав право забрати до себе в холопство не тільки боржника, а й усю його сім'ю, якщо борг був значним. Від закріпачення звільнялися тільки купці, якщо борг був зумовлений «нешчасними» обставинами. В такому випадку купці отримували право на відстрочку. Загалом найчастіше стягувачами виступали багатії, феодали, а боржниками збіднілі міщани та селяни [63].

Майже до середини XIII ст. князь, посилаючи у міста та волості підлеглих для виконання адміністративно-судових функцій, зобов'язував населення їх утримувати («кормити») упродовж усього періоду служби.

«Корм» брався натурою або у вигляді різних поборів [64, с. 141; 62]. Поширення «Правди», джерелом якої стали «Коротка правда» і «Устав Володимира Мономаха» (про стягнення процентів і про закупи), ввела новий тип виконавця – «тивун бояреск», окрім ябедника і мечника, а також завершила зміну статусу судового виконавця з військового на державного чиновника [65; с. 53; 62].

Цей період закінчився з Литовською добою та розвитком козацтва на Україні, його умовно можливо назвати «*Старокиївським*». Він триває з X до XV ст.

Ознаками цього періоду є:

- 1) зародження інституту примусових виконавців;
- 2) фіксація їхнього правового статусу в перших правових актах;
- 3) примусові виконавці спочатку обирались із військових, а потім із цивільних, почалося зародження інституту чиновництва;
- 4) в різні часи особи, які примусово виконували рішення, називались по-різному (княжі тіуни, вірники, мечники, отроки тощо);
- 5) зародження «холопства» – примусового відпрацювання боржником свого боргу.

У часи приєднання українських земель до Литовського князівства а потім до Речі Посполитої діяли норми магдебурзького права, відповідно до яких виконання рішень покладалося на судового пристава. Він вибирався суддею з-поміж вільних громадян та мав право заарештовувати, накладати заборони на майно будь-якої людини на підставі того, що проти неї винесено судові рішення з майновим відшкодуванням [66, с. 247]. Після входження в 1654 р. більшості українських земель до Московського царства, а згодом до Російської держави на їхній території поширюється дія «Судебника Івана III» (1497 р.), за яким виконання рішень судів проводилось приставами, надольщиками, а інколи самими стягувачами, а згодом «Соборне уложення» (1649 р.) узаконило як орган виконання пристава, який проводив виконавчі дії під керівництвом воєвод [67, с. 94].

1 серпня 1737 р. видається Указ, який зобов'язує боржників, які не мали чим сплатити борг, незалежно від суми боргу, відпрацьовувати стягувачам цей борг, кредитор отримав право викупати «неспроможних боржників», і тільки якщо стягувач відмовлявся від боржника, останнього висилали до Сибіру. На підставі згаданого Указу у випадку неповернення боргу в зазначений термін, заставне майно боржника підлягало примусовому продажу [68; с. 50]. Не

оминала боржника можливість покарання шляхом лупцювання батогом, хоча це не звільняло його від повернення боргу[69].

Указ Сенату від 19 липня 1784 р. встановив порядок відрахувань 1/3 від фіксованої платні – в рахунок погашення боргу і застосовувався до всіх осіб, які перебували на державній службі. Примусова розстрочка як вид стягнення була своєрідним привілеєм для представників панівного класу, що позбавляла їх від боргового затримання. Для інших осіб передбачалося направлення в «будинки відпрацювання», відкриті за Указом Сенату від 31 січня 1783 р. у всіх губерніях[63; 69].

З 1775 до 1862 рр. примусове виконання судових рішень було покладене на капітана-справника, який очолював повітовий підрозділ поліції, та на його підлеглих. До речі, капітан-справник у цей період паралельно виконував повноваження голови земського суду, компетенція якого поширювалась на весь повіт [70, с. 80].

Починаючи з другої половини XVIII ст. капітан-справник за місцем виконання звертав стягнення на майно в присутності не менше трьох шляхтичів, яких запрошувала особа, на користь якої виконувалося рішення [71, с. 142–143].

Другий історичний період становлення інституту примусового виконання рішень період закінчується реформою судової системи XIX ст. Це період «Литовсько-польської та козацької доби», який тривав з XV по XIX ст.

Ознаками цього періоду є:

- 1) наявність системи нормативно-правових актів, якими урегульовано інститут примусового виконання рішень;
- 2) розгалужена система покарання боржників;
- 3) визначено правовий статус виконавця (пристав, капітан-справник);
- 4) запроваджена процедура вилучення майна.

У подальшому увага була приділена правам стягувача та правам поліції щодо примусового виконання рішень. Так у 1832 р. «Зводом законів Російської

імперії» та «Положенням про порядок опису, оцінки та публічного продажу майна» встановлено, що стягувач має право подавати звернення щодо стягнення на рухоме та нерухоме майно боржника, а також на вирахування з платні та оренди, відпрацювання боргу [72, с. 8].

Найбільшого розвитку за часів царату інститут судових приставів набув після проведення Олександром II масштабної судової реформи в 1864 р. Цією реформою передбачалося відокремлення судів від адміністрації, створення суду присяжних, введення в судову практику принципів гласності, усності, змагальності процесу та незмінності суддів, створення інституту адвокатури [73, с. 9]. Судовим приставам надано особливого статусу спеціальних службових осіб для виконання судових рішень при касаційних департаментах Сенату, судових палатах і окружних судах, а також при мирових суддях та їх з'їздах [73, с. 9]. Діяльність судового пристава характеризувалась самостійністю, коли суд чи органи прокуратури не могли ініціювати контроль за здійсненням виконавчого провадження [74].

Слід зазначити, що в цей час суд відсторонювався від керівництва органами виконання, виконавче провадження фактично стало позасудовим інститутом. Виконання судових рішень за зазначеним актом було цілком самостійним і відокремленим провадженням, у якому основним суб'єктом виступав судовий пристав, якого не контролювали ні прокурор, ні суд. За всіма його діями нагляд здійснювали лише боржник та стягувач [75, с. 81]. Цей період закінчився з Жовтневою революцією 1917 р. Тож, він має умовну назву *«Імператорський»*, почався у XIX та закінчився на початку XX ст.

Ознаками цього періоду є:

- 1) запровадження судової реформи і, як наслідок, реформування інституту примусового виконання рішень;
- 2) слабкий контроль за судовим приставам;
- 3) виконання судових рішень за певним актом було самостійним і цілком відокремленим провадженням;
- 4) судовим приставам надано особливого статусу спеціальних

службових осіб для виконання судових рішень.

Інститут судових приставів був скасований після Жовтневої революції одночасно із старою судовою системою царської Росії, про що йдеться в Декреті РНК РРФСР «Про суд». У перші місяці існування радянської влади виконання судових рішень було покладено на різні органи. Рішення судів із цивільних справ і вироки з кримінальних справ виконувалися як міліцією, судовими виконавцями, так і воєнкомами [76, с. 110].

30 липня 1924 р. було прийнято Цивільно-процесуальний кодекс УРСР, який став першим кодифікованим актом не тільки для цивільного процесу, але й для процедури виконання судових рішень, як окрема стадія цивільного процесу. В цьому нормативному акті судовий виконавець визначався як самостійний суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин, який мав визначену компетенцію і зобов'язаний був проводити свою діяльність лише властивими йому методами і засобами для досягнення кінцевої мети правосуддя [73, с. 42]. Правовий статус судового виконавця було регламентовано прийнятим у 1927 р. нормативно-правовим актом «Наказ судовим виконавцям», який конкретизував порядок дій судових виконавців, надав їм право складати протоколи відносно осіб, які чинили опір при здійсненні виконавчих дій тощо. Водночас судовому виконавцю заборонялося посягати на гідність боржника, зокрема, проводити особистий обшук боржника [77, ст. 20].

Протягом 1938–1963 рр. було прийнято Закон «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік», який визначив судових виконавців як єдиний орган примусового виконання, констатував, що судові виконавці перебувають при народних та обласних судах, а також при Верховних Судах автономних і союзних республік; Цивільно-процесуальний кодекс УРСР, який встановив, що виконавче провадження втілено в особі судового виконавця; ним було визначено права, обов'язки та порядок діяльності судового виконавця на більш високому законодавчому рівні, було розширено коло суб'єктів примусового виконання рішень, ними стали: органи Державного

банку, рай(міськ)фінвідділів в особі інспекторів і страхових інспекторів при стягненні по обов'язковому окладному страхуванню, а також голови сільських рад по стягненню недоїмок по самооподаткуванню сільського населення [73, с. 82].

Новий етап становлення служби судових виконавців почався в 1973 р. з прийняттям Міністерством юстиції СРСР Інструкції про порядок виконання судових рішень, відповідно до якої суддя здійснював контроль за процесуальними діями судового виконавця, а питаннями організації роботи судових виконавців відав старший судовий виконавець. Виконавець процесуально залежав від судді, який виносив переважну більшість процесуальних документів в процедурі примусового виконання рішень, оскільки виконавче провадження було частиною судового процесу та мало багато властивих судовому процесу рис та ознак. Згадана новела аж ніяк не позначилася на самій суті вже існуючої системи. Така схема примусового виконання рішень у радянський період повністю задовольняла вимоги часу, оскільки заляканість населення та високий авторитет судового рішення на той момент практично виключали можливість невиконання рішення суду в добровільному порядку [78].

Період з 1985 по 1991 рр. ознаменувався затвердженням Інструкції «Про виконавче провадження», яка деталізувала окремі аспекти виконавчого провадження та правового статусу судового виконавця, закріпила права та обов'язки стягувача і боржника[63].

Цей період закінчився з епохою Радянського союзу, він має назву «Радянської доби» (тобто він тривав з початку до кінця ХХ ст.).

Характерні риси цього періоду:

- 1) інститут примусового виконання судових рішень було сформовано відповідно до радянської доктрини;
- 2) створена розгалужена система правових актів, якими визначено інститут примусового виконання судових рішень;
- 3) розширено систему суб'єктів примусового виконання рішень;

4) регламентовано порядок виконавчого провадження.

Осатаній період історичного розвитку інституту примусового виконання рішень починається з 90-х років ХХ ст. і продовжується до сьогодні. Його можна назвати періодом «Української суверенності та незалежності». Простежуючи історичний розвиток примусового виконання рішень в новоствореній державі слід зазначити, що Україні знадобилось майже вісім років, після проголошення незалежності, для того щоб створити правове підґрунтя системи примусового виконання рішень судів, інших органів (посадових осіб).

Так, Верховною Радою України прийнято Закон України від 24 березня 1998 року «Про державну виконавчу службу» та Закон України від 21 квітня 1999 року «Про виконавче провадження», які визначили, що примусове виконання рішень судів, інших органів (посадових осіб) в Україні покладається на державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України.

Слід зазначити, що утворення державної виконавчої служби стало заміною існуючого раніше інституту судових виконавців, які діяли у складі судової системи України і фактично відносилися до районних судів загальної юрисдикції.

Статтею 3 Закону України «Про державну виконавчу службу» визначалась система органів державної виконавчої служби, до якої входили: Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України; відділи державної виконавчої служби головних управлінь юстиції (а з 09 березня 2011 року – управління державної виконавчої служби головних управлінь юстиції); районні, районні у містах, міські (міст обласного значення), міськрайонні відділи державної виконавчої служби відповідних управлінь юстиції.

Отже, майже весь час свого існування органи державної виконавчої служби були структурними підрозділами органів юстиції. Винятком є період існування у 2005 – 2006 роках Департаменту державної виконавчої служби як

урядового органу державного управління, до складу якого входили державна виконавча служба Автономної Республіки Крим, областей та міст Києва і Севастополя та державна виконавча служба у районах, містах (містах обласного значення), районах у містах (зміни внесені до Законів України «Про державну виконавчу службу» та «Про виконавче провадження» Законом України від 23 червня 2005 року «Про внесення змін до законів України «Про державну виконавчу службу» та «Про виконавче провадження» та Законом України від 22 грудня 2006 року «Про внесення змін до законів України «Про державну виконавчу службу» та «Про виконавче провадження» щодо реформування органів державної виконавчої служби». У цей період органи державної виконавчої служби були виведені зі складу органів юстиції.

На органи примусового виконання рішень також було покладено своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень, передбачених Законом України «Про виконавче провадження». Виконавче провадження вперше було деталізовано 15 грудня 1999 р., коли Міністерством юстиції України була затверджена Інструкція № 74 «Про проведення виконавчих дій» [82], в якій зазначалось, що примусове виконання рішень державною виконавчою службою здійснюється на підставі виконавчих документів. Державний виконавець уживає заходів примусового виконання, якщо боржник не виконує добровільно рішення у встановлений виконавцем строк.

Заходами примусового виконання рішень є: звернення стягнення на грошові кошти боржника; звернення стягнення на інші види майна боржника; звернення стягнення на заробітну плату (заробіток), доходи, пенсію, стипендію боржника; вилучення в боржника й передача стягувачеві певних предметів, зазначених у рішенні; відібрання дитини; інші заходи, передбачені рішенням [82].

Законом України «Про виконавче провадження» вперше чітко перераховані виконавчі документи, які підлягають виконанню органами виконавчої служби: виконавчі листи, що видаються судами, та накази господарських судів, у тому числі на підставі рішень третейського суду;

ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних та кримінальних справах у випадках, передбачених законом; судові накази; виконавчі написи нотаріусів; посвідчення комісій щодо трудових спорів, що видаються на підставі відповідних рішень цих комісій; постанови органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом; рішення органів державної влади, прийняті з питань володіння і користування культовими будівлями та майном; постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат на проведення виконавчих дій та накладення штрафу; рішення інших органів державної влади у випадках, якщо за законом їх виконання покладено на державну виконавчу службу; рішення Європейського Суду з прав людини з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» [81].

Подальше удосконалення діяльності органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, відбулось наприкінці 2002 р., коли Кабінет Міністрів України видав постанову «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності органів державної виконавчої служби» [83], якою визначено механізм виплати державним виконавцям грошової компенсації за використання у службових цілях власних транспортних засобів; розроблено пропозиції щодо утворення спеціального підрозділу для забезпечення безпеки працівників органів державної виконавчої служби під час виконання ними службових обов'язків.

Слід зазначити, що у 2002 р. запроваджено виконавчі групи при органах державної виконавчої служби. До їх складу включалися державні виконавці одного або кількох органів державної виконавчої служби. Метою діяльності цих виконавчих груп було з'ясування обставин, які ускладнювали виконання рішення суду або іншого органу (посадової особи), що підлягають примусовому виконанню, зокрема якщо за різними виконавчими провадженнями, відкритими в одному або кількох органах державної

виконавчої служби, боржник одночасно є стягувачем, якщо створення виконавчої групи сприятиме забезпеченню своєчасного і повного виконання рішення; виконання зведеного виконавчого провадження, у тому числі, якщо виконавче провадження щодо одного й того самого боржника відкрито в кількох органах державної виконавчої служби, зокрема якщо боржник та його майно перебувають на території різних адміністративно-територіальних одиниць тощо [84]. Правовий статус виконавчих груп в подальшому було розширено та деталізовано в Інструкції з організації примусового виконання рішень [53].

Указом Президента України від 09 грудня 2010 р. «Про оптимізацію системи центральних органів влади» створена Державна виконавча служба, діяльність якої спрямовував та координував Кабінет Міністрів України через Міністра юстиції України.

Наведене дає підстави стверджувати, що часті зміни правового статусу органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, не мали якісного результату. Юридична підпорядкованість, перелік функціональних обов'язків, зменшення або збільшення штату не давали статистики росту щодо виконання рішень органів державного управління. У квітні 2012 р. Міністерством юстиції України було затверджено «Інструкцію з організації примусового виконання рішень», якою визначено окремі питання організації примусового виконання, зокрема, удосконалено систему процесуальних документів, якими оформлюються рішення та дії державних виконавців, а також деталізовано порядок здійснення виконавчого провадження

З метою оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції, раціонального використання бюджетних коштів 21 січня 2015 р. ліквідовано Державну виконавчу службу, а на Міністерство юстиції України покладено завдання і функції з реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) [86].

Постійно реформуючи органи примусового виконання рішень, держава посилює нормативно-правовими актами гарантії щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, де суб'єктом є державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства [87]. Ст. 4 Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» 5 червня 2012 року № 4901-VI встановлено, що в разі якщо рішення суду про стягнення коштів з державного підприємства або юридичної особи не виконано протягом шести місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, його виконання здійснюється за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду [87].

Останні фундаментальні реформи органів, що здійснюють примусове виконання рішень, відбулися у 2016 р., коли було видано Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», відповідно до норм якого Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), організовує та контролює роботу державних виконавців, уживає заходів щодо її поліпшення, здійснює керівництво та проводить перевірку діяльності структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень [49].

Структурним підрозділом Міністерства юстиції України є Департамент державної виконавчої служби Мін'юсту України, який у свою чергу має у своїй структурі управління й відділи, одним з яких є відділ примусового виконання рішень. З набранням сили Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», в Україні запроваджено змішану систему виконання судових та інших рішень, зокрема, створено інститут приватних виконавців [49].

Не можна оминати увагою новий Закон України «Про виконавче

провадження» від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII [81], який сприяв значному вдосконаленню роботи органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Цим Законом змінено строки пред'явлення виконавчих документів до виконання; визначено порядок добровільного виконання рішень про стягнення періодичних платежів: виконавчий документ про стягнення періодичних платежів може бути самостійно надісланий стягувачем безпосередньо підприємству, установі, організації, фізичній особі–підприємцю, фізичній особі, які виплачують боржнику відповідно заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи; запроваджується автоматизована система виконавчого провадження на заміну Єдиному державному реєстру виконавчих проваджень, що значно розширює доступ до інформації. В такій системі передбачені реєстрація виконавчих документів, документів виконавчого провадження, фіксування виконавчих дій; нею також забезпечується формування Єдиного реєстру боржників. Єдиний реєстр боржників – це систематизована база даних про боржників, яка ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання і про запобігання відчуженню майна. У Законі скорочено перелік обставин, за якими зупиняється виконавче провадження; збільшено суму стягнення, при якій не здійснюється звернення стягнення на єдине житло боржника та земельну ділянку, на якій розташоване таке житло, – з 10 до 20 розмірів мінімальної заробітної плати; окремо визначено перелік підстав для зняття виконавцем арешту з усього майна (коштів) боржника або його частини; розширено перелік підстав для закінчення виконавчого провадження; суттєво збільшено розмір відповідальності за невиконання рішення, що зобов'язує боржника вчинити певні дії, та рішення про поновлення на роботі [88].

Тож, період «Української суверенності й незалежності» має такі особливості:

- 1) запровадження державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних

органів;

2) численні реформи інституту примусового виконання рішень; зміна правового статусу державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних органів;

3) запровадження інституту приватних виконавців;

4) посилення контролю держави за діяльністю державних та приватних виконавців; налагодження взаємодії державних виконавців та інших правоохоронних органів;

5) запровадження автоматизованої системи виконавчого провадження;

6) розгалужена система нормативно-правових актів, якими урегульовано інститут примусового виконання рішень.

Таким чином, Україна пройшла досить складний шлях формування законодавства та створення спеціальних органів примусового виконання судових рішень та інших державних органів (посадових осіб) для створення ефективної системи примусового виконання відповідно до вимог Європейського Союзу. Наразі держава провадить політику верховенства права, забезпечення прав людини, рівного доступу до правосуддя й ефективній протидії корупції, яка має сприяти належному функціонуванню системи примусового виконання рішень судів та інших органів державної влади.

1.3. Принципи діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів

Державні органи будують свою діяльність на основі адміністративних принципів. Законодавством України встановлені принципи діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів та принципи виконавчого провадження. Перед тим як розглянути їх, необхідно з'ясувати, як розуміють наукова спільнота та

законодавець поняття «принципи» та «принципи державного управління».

Принцип як правова категорія відноситься до фундаментальних понять, є багатогранною категорією, для якої важко сформулювати одну загальну дефініцію [89, с. 6]. Дійсно, теоретики права визначають її по-різному, законодавець також має власну позицію щодо цього терміна.

Так, М. І. Мичко доводить, що *принципи* – це правові вимоги. Проте на відміну від конкретних законодавчих приписів зазначені вимоги обов'язкові не лише для органів, посадових осіб і громадян, які покликані додержуватися та виконувати закони, а й для законодавчих органів, що, створюючи нові закони або вносячи в них зміни, повинні враховувати загальноприйняті демократичні вимоги чи традиції у тій чи іншій сферах [90, с. 294–295].

Л. С. Явіч аргументував, що з гносеологічної точки зору, категорія «принцип» тісно пов'язана з категоріями «закономірність» і «сутність», однопорядковий характер цих понять дає підстави визначати юридичні принципи через закономірності розвитку суспільства і права або через сутність і основний зміст останнього. Поняття «принцип» також співвідносне з категорією «ідея», якщо розуміти під нею внутрішню логіку, закон існування об'єкта; в теорії пізнання принцип може виступати як абстрактне визначення ідеї, точніше, «сума принципів, що дорівнює ідеї», основі системи [91, с. 11].

Найбільш ґрунтовно до визначення поняття «принцип» підійшов А. М. Колодій, який зазначав, що *принципи права* – це такі відправні ідеї його буття, які виражають найважливіші закономірності, підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права та утворюють його основні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальнозначимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови та зміцнення певного суспільного ладу. Принципи права спрямовують і надають синхронності всьому механізмові правового регулювання суспільних відносин, досконаліше за інших розкривають місце права в суспільному житті і його розвитку. Саме принципи права є критерієм законності та правомірності дії громадян і посадових осіб, адміністративного апарату і

органів юстиції та за певних умов мають велике значення для зростання правосвідомості населення, його культури й освіти [92, с. 42].

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» визначає слово *принцип* як «основне вихідне положення якої-небудь системи, правило, покладене в основу діяльності організації» [93, с. 941].

Отже, принципи являють собою результат узагальнення людьми об'єктивно діючих законів та закономірностей, властивих їм загальних рис, характерних ознак, які й визначають зміст такої діяльності. Іншими словами, об'єктивна реальність є джерелом формування принципів [94].

Водночас *принципи державного управління* - прояви закономірностей у державному управлінні, відображені у вигляді певних положень, які застосовуються в теоретичній і практичній діяльності людей у сфері державного управління. Як правило, це фундаментальні, науково обґрунтовані, а в певних випадках і законодавчо закріплені положення, відповідно до яких будується і функціонує система державного управління [95, с. 564].

В. Я. Малиновський вважає, що *принципи державного управління* – це фундаментальні істини, позитивні закономірності, керівні ідеї, основні положення, норми поведінки, що відображають закони розвитку відносин управління, сформульовані у вигляді певного наукового положення, закріпленого переважного у правовій формі, на основі якого будується і функціонує апарат державного управління [96, с. 192].

Принципи мають динамічний характер і виникають чи змінюються відповідно до потреб суспільного розвитку та етапу функціонування держави. Як правило, вони закріплюються конституційно і мають програмно-декларативний характер, що передбачає можливість запровадження та реалізації принципів, до яких держава має намір наблизитись у майбутньому [97, с. 45].

Ю. В. Ковбасюк зазначає, що принципам притаманні такі ознаки: а) належність до пізнаних наукою і практикою позитивних закономірностей; б)

зафіксованість у суспільній свідомості (відповідних поняттях) [7, с. 180].

Таким чином, **принципи діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів**, – це основоположні ідеї, які визначають зміст та основу діяльності органів примусового виконання рішень, що визначає дієвість судової системи, верховенство права та гарантує дотримання прав і свобод громадян.

Зазначені принципи мають різну спрямованість. У ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» перераховані принципи діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців. Зазначено, що діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців здійснюється з дотриманням принципів: 1) верховенства права; 2) законності; 3) незалежності; 4) справедливості, неупередженості та об'єктивності; обов'язковості виконання рішень; 6) диспозитивності; 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами; 8) розумності строків виконавчого провадження; 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями [49]. Аналіз цих принципів показав, що законодавець змішав загальні, організаційні, процесуальні принципи та принципи державної служби, що неприпустимо, оскільки поза увагою залишилися основоположні принципи, які повинні формувати зміст та сутність діяльності державних органів, що здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

Сучасна наукова спільнота виокремлює такі групи принципів:

– конституційні принципи: законність; пріоритет прав і свобод людини і громадянина; єдність системи державної влади; поділ законодавчої, виконавчої та судової влади; забезпечення права громадян на участь у державному управлінні; ефективність управління; рівність громадян перед законом; гуманізм;

– організаційно-функціональні принципи діяльності державних службовців: підконтрольності та підзвітності державних органів і державних

службовців; єдності основних вимог, що пред'являються до державного управління; професіоналізму та компетентності державних службовців при здійсненні державного управління; гласності у здійсненні державного управління; відповідальності державних органів за прийняті адміністративні акти (рішення); відповідальності державних службовців за невиконання або неналежне виконання своїх посадових обов'язків; обов'язкового обліку наукових засад організації державного управління [98, с. 67];

– процесуальні принципи: зацікавленості громадян у здійсненні і результатах адміністративного процесу; швидкоплинності процесу; охорони інтересів держави і особи; принцип гласності процесу; принцип об'єктивної істини; рівності сторін перед законом; національної мови в процесі; самостійності й незалежності прийняття рішення при розгляді адміністративних справ; наявність двох рівнів адміністративного процесу, що передбачає можливість оскарження будь-яких процесуальних дій органу чи посадової особи, яка розглядає адміністративну справу; принцип відповідальності посадових осіб за неналежне ведення процесу.

Безумовно, основоположними для діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, є конституційні принципи, вони визначають її основу. Організаційно-функціональні принципи деталізують зміст та особливості діяльності державного органу та його посадових осіб. Процесуальні принципи характеризують сутність та особливості виконавчого провадження.

В теорії права також розглядається питання вираження принципів права: пряме відображення їх у нормах права (текстуальне закріплення) і виведення принципів права із змісту нормативно-правових принципів (змістовне закріплення). На нашу думку, для виокремлення принципів діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, необхідно враховувати передусім змістовно закріплені принципи, оскільки в нормах чинного законодавства враховані всі спеціальні принципи відповідних органів.

На нашу думку, ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», у якій перераховані принципи діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців», не повинна дублювати статті Конституції України та спеціальних Законів України. В ній мають бути відображені принципи, що визначають основоположні засади діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців. А саме:

– принцип поваги до приватності – тобто, державні органи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, повинні поважати приватність особи, особливо під час обробки персональних даних. Водночас існують виняткові випадки, коли втручання в особисте життя здійснюється згідно із законом та є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної й громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб;

– принцип належного управління – полягає у поєднанні вимог щодо справедливого розгляду та використання ефективних методів при розгляді виконавчого провадження, при цьому мають бути враховані: 1) право на те, що особу заслухають, перш ніж вживати до неї будь-які індивідуальні заходи; 2) право кожного на доступ до своєї особової справи з дотриманням законних інтересів конфіденційності, професійної та комерційної таємниці, 3) обов'язок адміністрації обґрунтовувати свої рішення. За таких умов державний виконавець чи службовець органу примусового виконання рішень діє не свавільно, а керуючись чітко встановленим порядком. Це, по-перше, забезпечує рівність осіб перед законом, адже до всіх однопорядкових справ застосовується однакова процедура, а по-друге, існування законодавчо встановленої процедури є вихідною точкою для здійснення контролю за законністю діяльності державних службовців [99, с. 122];

– принцип інформаційної відкритості – передбачає повноту врегулювання нормативно-правовими актами діяльності органів, які

здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та наявність дієвих і конкретних механізмів і процедур реалізації прав доступу громадян до інформації про діяльність відповідного органу, вироблення та запровадження політичної культури. Цей принцип базується на конституційному праві людини на свободу інформації. Ст. 34 Конституції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Зазначене положення передбачає в тому числі позитивне зобов'язання держави забезпечити можливість реалізації відповідних інформаційних прав громадян. Водночас такі права не є абсолютними і повинні мати певні обмеження, які відповідно до конституційних приписів зводяться до: інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, запобігання заворушенням чи злочинам, охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1].

Сучасне загальноприйняте в міжнародній правовій практиці поняття «інформаційна відкритість органів влади» має такі складові: вільний доступ за усним чи письмовим запитом до інформаційних ресурсів органів влади та наявність ефективних процедур його забезпечення; наявність у системі органів влади механізмів обов'язкового й активного інформування громадян про свою діяльність, незважаючи на кількість (наявність) запитів [100, с. 121];

– принцип транспарентності, який витікає з попереднього принципу. На сьогодні в адміністративному праві є кілька теоретичних підходів до визначення категорії транспарентності: 1) дослідження «транспарентності» у зв'язку з правом громадян на доступ до інформації про діяльність органів державної влади; 2) ототожнення категорій транспарентності, гласності, прозорості та відкритості, які розглядаються як синонімічні поняття з єдиним змістом; 3) деякі науковці прозорість,

відкритість та гласність розглядають як окремі, не тотожні поняття, а до категорії транспарентності не звертаються взагалі [101, с. 129].

На нашу думку, це дуже важливий принцип, який обґрунтовує вплив громадянського суспільства на органи публічної адміністрації, зокрема органи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Метою є залучення громадськості до управлінської діяльності органів примусового виконання рішень, повна довіра та взаємодія у прийнятті управлінських рішень;

– принцип ефективності, раціональності та оптимальності (економне (з мінімальними витратами) використання ресурсів при прийнятті рішень щодо адміністрування). Відповідно до цього принципу результати діяльності органів примусового виконання рішення судів та інших державних органів повинні максимально виправдовувати функціональне призначення цих органів; рішення та заходи, що приймаються та здійснюються зазначеними органами, мають бути виваженими і збалансованими, вони повинні відповідати, з одного боку, існуючим суспільним потребам, а з іншого враховувати наявні ресурси для їх забезпечення; по-третє, дії та рішення вказаних органів мають відображати найбільш доцільний вибір у кожній конкретній ситуації [102, с. 115];

– принцип неупередженості та непідкупності – передбачає, що органи державної виконавчої служби та приватні виконавці повинні діяти об'єктивно, беручи до уваги лише обставини, що мають відношення до справи. Цей принцип передбачає уникнення будь-яких форм конфліктів інтересів: явних, неявних або можливих при виконанні своїх посадових обов'язків державними та приватними виконавцями. Заборону використовувати посадовим та службовим особам органів примусового виконання рішень судів та рішень інших органів державної влади в цілях своєї особистої вигоди і користі відомості, отримані при виконанні своїх посадових обов'язків. Обов'язок повідомляти представника наймача (роботодавця), органи прокуратури або інші державні органи про всі випадки звернення до нього

будь-яких осіб з метою схилення до вчинення корупційних та інших правопорушень;

– принцип професійної компетентності передбачає право на працевлаштування до органів примусового виконання рішення судів та інших державних органів лише висококваліфікованих фахівців, які мають необхідні знання, вміння та навички і здатні якісно та ефективно виконувати свої професійні функції. Цей принцип повинен застосовуватись не тільки під час під час добору молодих спеціалістів, але й стосовно осіб, які вже працюють, з метою підвищення їхньої кваліфікації;

– принцип незловживання владою – діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців здійснюється виключно в межах, правилах та процедурах, дозволених чинним законодавством;

– принцип оперативності й гнучкості взаємодії пов'язаний з необхідністю реагування на мінливу обстановку взаємодії. Він дозволяє в сукупності із принципами планування й прогнозування передбачити можливу зміну, ускладнення процесу взаємодії для своєчасного й оперативного на нього реагування з метою досягнення запланованого результату [103, с. 116];

– принцип планування засновує цілеспрямованість діяльності досліджуваних органів як системи загалом, так і окремих її ланок, нормалізацію умов роботи та її доцільний розподіл між безпосередніми виконавцями; ефективність координації дій виконавців та контролю за виконанням кожної роботи зокрема і плану (програми) дій загалом [102, с. 118];

– принцип прозорості – встановлює, що органи державної виконавчої служби та приватні виконавці повинні забезпечувати інформування фізичних осіб про їхні дії та рішення щодо виконавчого провадження, що може включати публікацію офіційних документів. Діяльність органу публічної влади має буквально «проглядатись наскрізь». В окремих випадках при організації роботи органів влади такий підхід застосовують справді прямолінійно шляхом фактичного спорудження

прозорих офісів (кабінетів) посадових осіб, а інколи й загалом прозорих будівель. Звісно, вимога наскрізності не передбачає застосування саме такого підходу, адже, окрім певних переваг (більш ефективний контроль за діяльністю посадових та службових осіб, більш відповідальне ставлення посадових осіб до службових обов'язків тощо), виникає загроза порушення прав людини та ефективності функціонування такого органу влади. Отже, прозорість слід сприймати як здатність будь-якої особи за допомогою певних засобів побачити діяльність органу державної влади чи органу місцевого самоврядування наскрізь, тобто розуміючи усі внутрішні процеси, що впливають на спосіб, вид та строки прийняття рішення по кожній конкретній справі [104, с. 82];

принцип «єдиного вікна» – підготовка інформації за замовленням громадян, прийом скарг, пропозицій щодо діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців та відповіді на них передбачається на одному робочому місці.

На підставі вищезазначеного вважаємо за доцільне доповнити перелік принципів діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, представлений у ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» такими принципами: належного управління; інформаційної відкритості; транспарентності; ефективності, раціональності та оптимальності; неупередженості та непідкупності; оперативності й гнучкості взаємодії; планування; прозорості; «єдиного вікна».

1.4. Державний виконавець як суб'єкт здійснення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів

Суб'єкт публічного адміністрування (від лат. *subiectum* - той, що лежить в основі) – це людина, соціальна група, які є носіями діяльнісної можливості та наділені волею незалежно від їх конкретних індивідуальних характеристик

[105, с. 12]. Це поняття є видовим щодо категорії «суб'єкт» та «суб'єкт права» і містить ознаки субординації. Категорія «суб'єкт права» є консолідованим юридичним поняттям, виробленим в рамках інших наук і адаптованим до юридичної дійсності. Категорія «суб'єкт права» виступає акумулятором соціально-юридичних якостей, одержуваних суб'єктом від суспільства і держави, і, як будь-яка абстракція, є підсумком проникнення вглиб цих якостей, виявлення їх сутності, а також аналізу і синтезу юридично значимої інформації про досліджуване явище [105, с. 14].

«Суб'єкт права» як загальнотеоретична категорія має такі властивості:

– є фундаментальним теоретичним поняттям правової дійсності; відіграє методологічну роль відносно галузевих юридичних наук, оскільки утворює «несучі конструкції» галузевих суб'єктів права, задаючи їм певний рівень. Тому вивчення суб'єкта права в межах галузевих юридичних наук має ґрунтуватись на загальнотеоретичному понятті «суб'єкт права», спиратися на нього. Тож, категорія «суб'єкт права» є науковою цінністю, методологічна роль якої визначається тим, що її застосування відкриває можливість розкрити деякі нові зв'язки, більш глибоко визначити сутність, структуру, функції і динаміку як окремих юридичних об'єктів, так і правової системи суспільства загалом. Не можна з належною повнотою досліджувати юридичну дійсність, різноманітні форми її прояву без глибокого спеціального аналізу суб'єктів права, що є одним із необхідних елементів юридичної реальності [105, с. 15];

– є складною соціально-юридичною категорією, яка існує лише в правовій дійсності, з властивими їй специфічними галузевими особливостями [106, с. 5]. Утворюючись із потреб та соціальних інтересів конкретних людей та їх об'єднань, право підіймається до рівня соціального феномена, що має ознаки загальносоціального явища, абстрагованого від конкретної особи, і врешті-решт знаходить своє логічне завершення та втілення в правовій діяльності суб'єкта;

– сприяє об'єднанню правових знань, розроблених у спеціальних юридичних науках, дозволяє розглядати правову форму суспільного життя з

єдиної, спільної позиції, теоретично відтворювати її картину і тим самим сприяти цілісності пізнавальної діяльності у всіх сферах юридичної науки [105, с. 16].

С. Ф. Кечек'ян, обґрунтовуючи свою позицію щодо розуміння суб'єкта в праві, зазначає, що особа, стаючи власником певних прав, лише реалізує ту здатність, яка їй була властива і раніше, і не отримує жодних нових якостей, крім тих, які цілком пов'язані з набутими правами та покладеними на неї обов'язками, тож достатньо одного терміна «суб'єкт права» для позначення як особи, здатної стати носієм прав та обов'язків, так і особи, яка вже бере участь у правовідносинах. Таким чином, під *суб'єктом права* слід розуміти особу: а) яка бере участь або б) може брати участь у правовідносинах. Оскільки це особа, яка може бути учасником правовідносин, поняття суб'єкта права зливається з поняттям правоздатності. У випадку участі особи в окремих правовідносинах під суб'єктом права розуміється носій прав і обов'язків у даному конкретному правовідношенні [107, с. 84].

Р. О. Халфіна звужує поняття «суб'єкт права» та доводить, що це учасник правовідносин, який набуває додаткових ознак за умови участі у конкретних суспільних відносинах [108, с. 116].

С. І. Архіпов не поділяє таку точку зору і стверджує, що суб'єкт права є явищем багатоаспектним. Він зазначає, що суб'єкт права можна розглядати: як правову особу; як правову волю; як єдину сукупність правових зв'язків, відносин; як цілісну систему правових уявлень, почуттів, емоцій, переживань (індивідуальну правосвідомість); як вищу соціально-правову (само)цінність, яка визначає в праві всі інші цінності; як правового діяча – джерело будь-якої правової активності, від якого виходять правові акти, юридичні дії, вчинки тощо. Безліч аспектів розгляду суб'єкта права не виключає єдність його поняття, яке С. І. Архіпов визначає так: «Суб'єкт права є сукупністю укладених у спеціальну юридичну форму (у форму юридичної особи або індивіда) правових якостей людини» [109, с. 108–109].

Підсумовуючи викладене, вважаємо найбільш суттєвою дефініцією

таку: суб'єкт права – це окремий випадок суб'єкта суспільних відносин. Тож, замкнутим, самодостатнім, відособленим від суб'єкта економіки, політики тощо, формалізованим (тобто народжуваний) законодавством, він бути не може. Суб'єкт права існує в нерозривній цілісності (переважно в одній особі) із суб'єктом економічних, політичних та інших відносин. Ці «зрізи», сторони суб'єкта – це його соціальні статуси, ролі, з яких складається реальне становище особи в суспільстві [110, с. 22–30].

Одним з різновидів суб'єкта права є суб'єкт публічного адміністрування. Його характерною особливістю є діяльність, спрямована на виконання завдань і функцій, встановлених державою, з можливістю застосування державного примусу в межах встановленої компетенції, передбаченої законами України. Тож, *суб'єкт публічного адміністрування* – це орган, установа, посадова особа, юридична особа, уповноважені здійснювати публічне адміністрування. Публічне адміністрування науковою спільнотою розглядається у вузькому та широкому значенні. У вузькому сенсі публічне адміністрування передбачає взаємодію суб'єктів виключно з виконавчою гілкою влади (Кабінет Міністрів України та структури, йому безпосередньо підпорядковані). У широкому сенсі з усіма трьома гілками влади (законодавчою, виконавчою, судовою) та на різних рівнях прийняття рішень (державний, регіональний, муніципальний) [111, с. 196].

Державні виконавці як суб'єкти права наділені державною функцією здійснення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. Тож, державний виконавець є суб'єктом правовідносин, пов'язаних із примусовим виконанням рішень, та має відповідний правовий статус.

Правовий статус є комплексом усіх прав та обов'язків конкретного суб'єкта. Він включає і реальне правове положення суб'єкта, яке є фактично реалізованою частиною правового статусу, тобто сукупністю використаних прав та обов'язків, що виконуються (неодноразово, повністю чи частково) [112, с. 43].

Правовий статус також визначається і як правовий стан абстрактного

суб'єкта, що характеризується сукупністю нормативно закріплених юридичних прав і обов'язків, а правове положення розглядається як правовий стан конкретної особи, що визначається як потенційними, так і реальними правами і обов'язками [113, с. 5–10].

Досліджуючи питання правосуб'єктності, С. С. Алексєєв визначав кілька її видів: а) загальна – характеризує здатність особи в межах певної політичної та правової систем бути суб'єктом права; б) галузева – здатність особи бути учасником правовідносин у межах відповідної галузі права; в) спеціальна – здатність особи виступати учасником лише певних відносин у межах відповідної галузі права [114, с. 383–386]. Слід зазначити, що спеціальна правосуб'єктність, на відміну від загальної, виникає з набуттям встановлених законодавством та імперативно визначених умов.

Правовий статус державного виконавця закріплений у Законі України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [49]. Так, відповідно до ст. 7 цього закону державними виконавцями є керівники органів державної виконавчої служби, їхні заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці органів державної виконавчої служби. Державний виконавець є представником влади, діє від імені держави і перебуває під її захистом та уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом [49].

Тож, сутність та призначення державного виконавця характеризують такі ознаки:

- 1) представник влади;
- 2) діє від імені держави;
- 3) перебуває під захистом держави;
- 4) уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень.

Особливим різновидом посадових осіб є представники влади, до яких належать, зокрема, працівники державних органів і установ, наділені правом у

межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості.

Основні ознаки представників влади: беруть участь у правових відносинах, які випливають зі змісту їх посадових повноважень, не тільки в межах свого апарату, своєї установи, а й із непідлеглими особами, органами, установами; діють у межах цих відносин від імені органів держави й самі безпосередньо можуть вживати заходів, необхідних для виконання законних вимог, які вони мають реалізовувати відповідно до правового статусу; серед заходів, що застосовуються до підлеглих осіб, можуть бути й заходи примусового характеру, чітко визначені в законодавчих актах (прокурор, санітарний інспектор, начальник поліції тощо), реалізація яких здійснюється також відповідно до законодавчої процедури [115, с. 145].

Державні виконавці реалізують повноваження від імені держави на професійній основі. Конституцією України встановлено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19). Тобто компетентний орган державної влади та його посадова особа діють від імені держави лише на підставі встановлених законами України повноважень, не отримуючи якого-небудь спеціального доручення. Будь-яка посадова особа пов'язана з державою, оскільки всі рішення відображають волю останньої та приймаються від її імені.

Законом передбачений захист державою державного виконавця. Тобто державою можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші дії, спрямовані на захист від протиправних посягань на державного виконавця. Відповідно до ст. 342 Кримінального кодексу України опір державному виконавцю, приватному виконавцю під час примусового виконання рішень під час виконання цими особами покладених на них обов'язків карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів

громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на строк до двох років [116]. Ст. 343 цього ж Кодексу встановлена кримінальна відповідальність за втручання в діяльність державного виконавця. Тож, вплив у будь-якій формі на працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, а також близького родича державного виконавця або приватного виконавця з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до трьох місяців [116]. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (у тому числі після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам у зв'язку з виконанням службових обов'язків державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому), караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років (ст. 347 ККУ) [116].

Особи, уповноважені державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень, – це наділені посадовими повноваженнями здійснювати організаційно-розпорядчі та процесуальні дії в межах виконавчого провадження державні виконавці. Організаційно-розпорядчі функції – це обов'язки щодо здійснення керівництва трудовим колективом, ділянкою роботи тощо. Такі функції виконують, зокрема, керівники органів державної виконавчої служби, їхні заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці органів державної виконавчої служби. Вони наділені державою юридичними державно-владними повноваженнями, їхній правовий статус визначений нормами публічного права. Окрім того, державний виконавець є безпосереднім носієм і представником державної влади.

Таким чином, державний виконавець несе юридичну відповідальність за

дотримання законності й дисципліни в процесі виконання функціональних обов'язків під час виконавчого провадження. Юридична відповідальність щодо примусового виконання рішень може проявлятися: щодо порушення законодавства самим державним виконавцем під час виконавчого провадження; щодо порушення трудової дисципліни державним виконавцем; щодо невиконання законних вимог державного виконавця в порядку виконавчого провадження; щодо вчинення протиправних дій підлеглим державного виконавця; щодо протиправних дій, вчинених фізичними особами проти самого державного виконавця.

Законодавцем визначено, що Державним виконавцем може бути лише громадянин України, при цьому обов'язковою вимогою для керівників органів державної виконавчої служби та їх заступників є: наявність вищої юридичної освіти не нижче другого рівня, володіння державною мовою, здатність відповідно до своїх особистих і ділових якостей здійснювати повноваження державного виконавця. Також існують Спеціальні вимоги до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби [117], які передбачають щодо певних посад наявність ступеня вищої освіти «магістр» та досвіду роботи не менше двох років у конкретній сфері; знання спеціального законодавства, вміння працювати в команді та керувати командою, аналітичні здібності, дисциплінованість, інноваційність, самоорганізація та орієнтація на розвиток, дипломатичність, відповідальність, сумлінність, стресостійкість, комунікабельність тощо [117].

Законом України «Про виконавче провадження» [81] встановлено загальні права та обов'язки державного виконавця (приватного виконавця).

Обов'язки державного виконавця:

Виконавець зобов'язаний вживати передбачених законом України «Про виконавче провадження» заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії.

Виконавець зобов'язаний:

1) здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і Законом України «Про виконавче провадження»;

2) надавати сторонам виконавчого провадження, їхнім представникам та прокурору як учаснику виконавчого провадження можливість ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження. З цього приводу необхідно зауважити, що про стан виконавчого провадження можна дізнатися через автоматизовану систему виконавчого провадження, а також шляхом подання звернення до начальника відповідного відділу державної виконавчої служби. Ознайомитись із матеріалами виконавчого провадження можна також на особистому прийомі в державного виконавця;

3) розглядати в установлені законом строки заяви сторін, інших учасників виконавчого провадження та їхні клопотання. Строки у виконавчому провадженні можуть бути встановлені законодавцем та виконавцем. Переважно вони встановлюються законодавством України, але в певних випадках державним виконавцем можуть бути встановлені індивідуальні строки відповідно до доцільності організації провадження. Тож, у п. 22 «Передача стягувачу предметів, зазначених у виконавчому документі, здійснюється в установленій виконавцем строк за участю сторін виконавчого провадження» [118], *на нашу думку, слід ввести поняття «розумний строк», який буде за необхідності доведений та обґрунтований державним виконавцем у письмовому вигляді, що не дасть можливість допустити державному виконавцю проявити власну зацікавленість у розгляді виконавчого провадження.*

Аналіз строків виконавчого провадження виявив низку суперечностей. Наприклад, рішення виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби виготовляються за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження. У разі тимчасової відсутності доступу до автоматизованої системи допускається виготовлення документів на паперових носіях з подальшим обов'язковим внесенням їх до автоматизованої системи не

пізніше наступного робочого дня після відновлення її роботи [118], але законодавець не враховує, що в межах наступного робочого дня державний виконавець через велику кількість рішень, що потребують розміщення у автоматизованій системі, можливий виїзд на виконавчі дії, що передбачає роботу за межами відділу, відвідання судових засідань всіх рівнів не може не мати можливості занести інформацію до автоматизованої системи, що призводить до порушень законодавства. *Саме тому пропонуємо внести зміни до Закону України «Про виконавче провадження» наступного змісту « ... з подальшим обов'язковим внесенням їх до автоматизованої системи не пізніше наступного робочого дня після відновлення її роботи, а в разі виникнення поважних причин, про які державний виконавець повідомляє свого керівника, внесення даних здійснюються в розумний строк, але не пізніше трьох днів з моменту необхідності виготовлення рішення». Зазначені процесуальні норми повинні розповсюджуватися також і на приватних виконавців. Питання строків виконавчого провадження у зв'язку з великим навантаженням державних виконавців повинне регулюватися терміном «розумний строк», окрім строків відкриття виконавчого провадження, арешту на майно, платіжних вимог на примусове списання коштів. Дані пропозиції повинні бути враховані і Інструкцією з організації примусового виконання рішень;*

4) заявляти в установленому порядку про самовідвід;

5) роз'яснювати сторонам та іншим учасникам виконавчого провадження їхні права та обов'язки [119]. Так, за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за три місяці, виконавець роз'яснює стягувачу право на звернення до органів досудового розслідування із заявою (повідомленням) про вчинене кримінальне правопорушення боржником, що полягає в ухиленні від сплати аліментів [119].

Державний виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право:

1) проводити перевірку виконання боржниками рішень, що

підлягають виконанню;

2) проводити перевірку виконання юридичними особами незалежно від форми власності, фізичними особами, фізичними особами – підприємцями рішень стосовно працюючих у них боржників;

3) з метою захисту інтересів стягувача одержувати безоплатно від державних органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, посадових осіб, сторін та інших учасників виконавчого провадження необхідні для проведення виконавчих дій пояснення, довідки та іншу інформацію, в тому числі конфіденційну. Відповідно до вимог Верховного суду «відсутність у виконавчому листі відомостей про дату народження боржника, реєстраційний номер облікової картки платника податків та його паспортні дані не є обов'язковою підставою для повернення державним виконавцем виконавчих документів без прийняття до виконання і не позбавляє виконавця скористатися своїм правом та отримати таку інформацію у відповідних установах» [119];

4) за наявності вмотивованого рішення суду про примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи безперешкодно входити на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень боржника – фізичної особи, особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, проводити в них огляд, у разі потреби примусово відкривати їх в установленому порядку із залученням працівників поліції, опечатувати такі приміщення, арештовувати, опечатувати та вилучати належне боржникові майно, яке там перебуває та на яке згідно із законом можливо звернути стягнення. Примусове проникнення на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень у зв'язку з примусовим виконанням рішення суду про виселення боржника та вселення стягувача і рішення про усунення перешкод у користуванні приміщенням (житлом) здійснюється виключно на підставі такого рішення суду;

5) безперешкодно входити на земельні ділянки, до приміщень, сховищ, іншого володіння боржника – юридичної особи, проводити їх огляд,

примусово відкривати та опечатувати їх. Поняття «примусове входження» застосовується до боржника, який за тих чи інших причин не надає допуск до житла та іншого володіння, належних до його господарства споруд або приміщень, які знаходяться в його користуванні на даний момент. Прийняття такої міри необхідно при наявності рішення суду щодо накладення арешту, проведення огляду приміщень, якому ніхто не повинен перешкоджати. Під час примусового входження (проникнення до житла), приватний виконавець має право проводити огляд відповідних приміщень, у разі потреби примусово відкривати їх в установленому порядку із залученням працівників поліції, опечатувати такі приміщення, арештовувати, опечатувати та вилучати належне боржникові майно, яке там перебуває та на яке згідно із законом можливо звернути стягнення [120];

б) накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, передавати таке майно на зберігання та реалізовувати його в установленому законодавством порядку. Стягнення у виконавчому провадженні є тріадою послідовних дій, які полягають в арешті майна, його вилученні та примусовій реалізації. Першоосновою цієї діяльності є арешт майна боржника. Державний виконавець виносить постанову про накладення арешту, на підставі якої здійснюється реєстрація обтяження майна або на підставі якої відповідні органи (установи) реєструють арешт майна. Банківські установи на підставі винесеної постанови також здійснюють арешт рахунків. Арешт на рухоме майно боржника здійснюється після проведення опису, для цього виноситься державним виконавцем постанова про опис та арешт майна. На практиці ця процесуальна дія пов'язана із значними проблемами щодо її виконання. Наприклад, у разі коли боржник протидіє виконавцю, а саме перешкоджає проведенню виконавчих дій чи переховує майно.

в) накладати арешт на кошти та інші цінності боржника, зокрема на кошти, які перебувають у касах, на рахунках у банках, інших фінансових установах та органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів (окрім коштів на єдиному рахунку, відкритому в порядку,

визначеному ст. 35-1 Податкового кодексу України, коштів на рахунках платників податків у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, коштів на електронних рахунках платників акцизного податку, коштів на рахунках із спеціальним режимом використання, спеціальних та інших рахунках, звернення стягнення на які заборонено законом), на рахунки в цінних паперах, а також опечатувати каси, приміщення і місця зберігання грошей;

8) здійснювати реєстрацію обтяжень майна в процесі та у зв'язку з виконавчим провадженням;

9) використовувати за згодою власника приміщення для тимчасового зберігання вилученого майна, а також транспортні засоби стягувача або боржника за їхньою згодою для перевезення майна;

10) звертатися до суду або органу, який видав виконавчий документ, із заявою (поданням) про роз'яснення рішення, про видачу дубліката виконавчого документа, до суду, який видав виконавчий документ, – із заявою (поданням) про встановлення чи зміну порядку і способу виконання рішення, про відстрочку чи розстрочку виконання рішення. Щодо практики реалізації роз'яснення рішень судами, слід зазначити, що ст. 254 «Роз'яснення судового рішення» встановлено, що за заявою учасника справи, державного виконавця суд роз'яснює ухвалене ним судове рішення, яке набрало законної сили, не змінюючи змісту судового рішення, шляхом постановлення ухвали [121]. Водночас процесуальним законодавством встановлено, що не передбачено «роз'яснення порядку виконання судового рішення», це питання не входить до «роз'яснення змісту судового рішення», передбаченого ст. 254 КАС України (ВС/КАС у справі № 806/984/18 від 01 вересня 2020 р.). Із практики діяльності державних виконавців у певних випадках не зрозумілою є можливість виконання рішення суду. *Саме тому, на нашу думку, є доцільним вилучити з КАС України заборону звертатися до суду з «роз'ясненням порядку виконання судового рішення», щоб сторона виконавчого провадження мала можливість отримати роз'яснення порядку виконання судового рішення;*

11) приймати рішення про відстрочку та розстрочку виконання рішення (крім судових рішень) за наявності письмової заяви стягувача;

12) звертатися до суду з поданням про розшук дитини, про постановлення вмотивованого рішення про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника – фізичної або іншої особи, в якій перебуває дитина, стосовно якої складено виконавчий документ про її відібрання;

13) звертатися до суду з поданням про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника – фізичної або іншої особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, що належать боржникові від інших осіб;

14) викликати фізичних осіб, посадових осіб з приводу виконавчих документів, що перебувають у виконавчому провадженні. У разі якщо боржник без поважних причин не з'явився за викликом виконавця, виконавець має право звернутися до суду щодо застосування до нього приводу;

15) залучати в установленому порядку понятих, працівників поліції, інших осіб, а також експертів, спеціалістів, а для проведення оцінки майна - суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що поняті, працівники поліції, експерти та спеціалісти є спеціально залученими суб'єктами виконавчого провадження, оскільки залучаються до нього державним виконавцем у разі необхідності. Згідно з ч. 1 ст. 20 Закону України «Про виконавче провадження» експерт чи спеціаліст залучається до виконавчого провадження постановою виконавця для з'ясування та роз'яснення питань, що виникають під час здійснення виконавчого провадження і потребують спеціальних знань [81]. Згідно з Інструкцією з організації примусового виконання рішень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5 для з'ясування та роз'яснення питань, що виникають під час здійснення виконавчого провадження і потребують спеціальних знань, виконавець з власної ініціативи або за заявою сторін призначає своєю постановою експерта або спеціаліста (у разі необхідності - кількох експертів або спеціалістів), а для оцінки майна

(майнових прав) - суб'єктів оціночної діяльності - суб'єктів господарювання, а також у разі потреби - перекладача. У постанові про призначення експерта або спеціаліста, суб'єкта оціночної діяльності - суб'єкта господарювання, перекладача зазначаються питання, на які ці особи повинні надати письмовий висновок (звіт), або з якої мови слід здійснити переклад, або вид та характеристика майна, яке необхідно ідентифікувати, оцінити тощо, строки здійснення відповідних дій [118]. Закон не містить чіткого розмежування випадків, коли потрібно залучити експерта, а коли – спеціаліста. Інструкція також не містить такого розмежування, хоча низка її положень виокремлюють конкретні підстави залучення того чи того суб'єкта. Д. Г. Глушкова виділяє такі обставини, за яких доцільне залучення саме спеціаліста, зокрема: проведення фото- та відеозйомки під час проведення виконавчих дій; надання технічної допомоги при примусовому відкритті приміщень; оцінка майна, що ускладнена запереченням проти оцінки, проведеної виконавцем або стороною; оцінка предметів, яку складно провести виконавцю самостійно; консультації спеціаліста щодо зберігання описаного майна; залучення спеціаліста-кінолога, ветеринара при примусовому виселенні; залучення спеціаліста-педагога під час виконання рішення суду про відібрання дитини [122]. До прав та обов'язків експерта та спеціаліста належать: – надавати письмовий висновок з питань, що містяться в постанові, протягом 15 робочих днів з дня ознайомлення з постановою виконавця. Цей строк може бути продовжений до 30 робочих днів за погодженням з виконавцем; – надавати усні рекомендації щодо дій, які виконуються в його присутності; – право на винагороду за надані послуги (яка відповідно до ч. 4 ст. 20 Закону разом з іншими витратами, пов'язаними з проведенням експертизи, наданням висновку спеціаліста належить до витрат виконавчого провадження). Різниця між правовим статусом експерта і спеціаліста полягає у відповідальності. Згідно з ч. 4 ст. 20 Закону експерт несе кримінальну відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків (ст. 385 КК України) та/або надання завідомо неправдивого висновку (ст. 384 КК України) під час здійснення виконавчого

провадження, про що він має бути попереджений виконавцем. Для спеціаліста не передбачено кримінальної відповідальності за відповідні дії [123, с. 89]. Необхідність законодавчого закріплення відповідальності експерта зумовлена наслідками, які можуть бути спричинені недобросовісними діями або недбалістю такого експерта. Наприклад, наявність письмового висновку експерта, як і суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання, щодо неможливості чи недоцільності реалізації арештованого майна боржника у зв'язку із значним ступенем його зношення, пошкодженням є підставою для зняття арешту з майна. Зазначене, очевидно, може бути використано на користь заінтересованої сторони виконавчого провадження у випадку необ'єктивності експерта [123, с. 90];

16) накладати стягнення у вигляді штрафу на фізичних, юридичних та посадових осіб у випадках, передбачених законом;

17) застосовувати під час примусового виконання рішень фото- і кінозйомку, відеозапис. Це право досить важливе у виконавчому провадженні, оскільки дає можливість дотримуватися прав і свобод боржника та фіксувати законність дій державного виконавця. Такі процесуальні дії застосовуються під час опису майна боржника, який необхідний для його арешту та подальшої реалізації, для залучення осіб щодо проведення виконавчих дій. *Проведення фото-, кінозйомки, відеозапису можливе лише за допомогою іншого державного виконавця, тобто в парі, що не передбачено Законом України. Саме тому цю норму пропонуємо доповнити словами «у разі необхідності залучати іншого державного виконавця для фото- і кінозйомки, відеозапису без фактичної його участі в проведенні виконавчих дій»;*

18) вимагати від матеріально відповідальних і посадових осіб боржників – юридичних осіб або боржників – фізичних осіб надання пояснень за фактами невиконання рішень або законних вимог виконавця чи іншого порушення вимог законодавства про виконавче провадження [118];

19) у разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, звертатися до суду за встановленням тимчасового

обмеження у праві виїзду боржника – фізичної особи чи керівника боржника юридичної особи за межі України до виконання зобов'язань за рішенням або погашення заборгованості за рішеннями про стягнення періодичних платежів. З цього приводу також необхідно уточнення. Обмеження права на виїзд за кордон є не дуже поширеним способом впливу на боржника, але доволі ефективним, а в певних випадках незамінним, однак воно застосовується державним виконавцем на власний розсуд і є його правом. На нашу думку, цей спосіб впливу слід відобразити в переліку обов'язків державного виконавця: застосування до боржників тимчасового обмеження у виїзді за кордон можливе лише за умови встановлення факту його навмисного ухилення від виконання зобов'язань за рішенням суду. Також слід установити право стягувача звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження боржника в праві виїзду;

20) залучати в разі потреби до проведення чи організації виконавчих дій суб'єктів господарювання, у тому числі на платній основі за рахунок авансового внеску стягувача. Слід зазначити, що авансування витрат виконавчого провадження є звичною світовою практикою. Проте розмір авансового внеску не має бути майновою перешкодою для звернення судового рішення до виконання. Від його сплати мають бути звільнені особи, які були перелічені в частині другій статті 26 Закону «Про виконавче провадження»[81], а також стягувачі за рішеннями, де боржником є держава, державні органи [124]. Зауважимо, що авансовий внесок стягувача у виконавчому провадженні не є винагородою державного або приватного виконавця, не є «платою за виконання», він спрямовується виключно на витрати виконавчого провадження та при розподілі стягнутих з боржника сум повертається в першу чергу [124];

21) отримувати від банківських та інших фінансових установ інформацію про наявність рахунків та/або стан рахунків боржника, рух коштів та операції за рахунками боржника, а також інформацію про договори боржника про зберігання цінностей або надання боржнику в майновий найм

(оренду) індивідуального банківського сейфа, що охороняється банком. З цього приводу слід зауважити, що відповідно до Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів від 12 лютого 2003 № 492 рахунок, який відкривається, банком, у тому числі й для зарахування заробітної плати, пенсії, стипендії, за умовами банківського обслуговування є звичайним поточним рахунком: це рахунок фізичної особи для власних потреб, на нього можуть зараховуватися будь-які кошти, а не тільки кошти цільового призначення. Тож, арешт може бути накладено на всі доступні кошти відповідно до резолютивної частини постанови про арешт коштів боржника. У випадку відкриття банком рахунку для цільових надходжень, банк повертає без виконання отриману від виконавця постанову про арешт коштів боржника із зазначенням причин повернення. Але це не означає, що з грошей цільового призначення не можуть стягуватися відрахування на погашення боргу за кредитом, штрафами чи аліментами [125]. Стягнення з цільових виплат боржника здійснюють підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи – підприємці, які нараховують зарплату, пенсію, стипендію тощо на підставі документів від виконавців. Це визначено ст. 69 Закону України «Про виконавче впровадження» [81];

22) здійснювати інші повноваження [118].

Вимоги виконавця щодо виконання рішень є обов'язковими на всій території України. Невиконання законних вимог виконавця тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. У залученні поліції для проведення виконавчих дій може бути відмовлено лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання

наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій [118].

Під час виконання рішень виконавець має право на безпосередній доступ до інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної, яка міститься в державних базах даних і реєстрах, у тому числі електронних. Порядок доступу до такої інформації з баз даних та реєстрів встановлюється Міністерством юстиції України разом із державними органами, які забезпечують їх ведення [118].

Підводячи підсумок викладеному, вважаємо за доцільне запропонувати власне визначення терміну **«державний виконавець»** – *це державний службовець, наділений державою правом здійснювати виконавче провадження щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, який знаходиться під захистом держави та несе юридичну відповідальність за вчинення протиправних дій у межах встановленої законом компетенції.*

Висновки до розділу 1

Дослідивши зміст та особливості діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, ми дійшли таких висновків.

Державний орган – це елемент апарату держави, що є складовою механізмом державної влади, виступає від імені держави, наділений державною владою в межах встановленої нормативними актами компетенції, фінансується за рахунок державного бюджету, має складну внутрішню будову, його діяльність спрямована на задоволення публічного інтересу та виконання публічних зобов'язань відповідно до пробільності роботи.

Компетенція державного органу - це сукупність прав та обов'язків, якими державний орган наділений відповідно до нормативних актів у межах свого правового статусу, та коло питань, що входять до його відома.

Можна виділити кілька етапів розвитку інституту примусового виконання рішень. Перший період – «Старокиївський» (X–XV ст.ст.). Його ознаками є: 1) зародження інституту примусових виконавців; 2) фіксація їхнього правового статусу в перших правових актах; 3) примусові виконавці спочатку обирались із військових, а потім із цивільних, почалося зародження інституту чиновництва; 4) в різні часи особи, які примусово виконували рішення, називались по-різному (княжі тіуни, вірники, мечники, отроки тощо); 5) зародження «холопства» – примусового відпрацювання боржником свого боргу.

Другий період становлення інституту примусового виконання рішень – це період «Литовсько-польської та козацької доби» (з XV до XIX ст.). Його ознаками є: 1) наявність системи нормативно-правових актів, якими урегульовано інститут примусового виконання рішень; 2) розгалужена система покарання боржників; 3) визначено правовий статус виконавця (пристав, капітан-справник); 4) запроваджено процедуру вилучення майна.

Третім періодом є «Імператорський» (з XIX до початку XX ст.). Його особливості: 1) запровадження судової реформи і, як наслідок, реформування інституту примусового виконання рішень; 2) слабкий контроль за судовим приставам; 3) виконання судових рішень за певним актом було самостійним і цілком відокремленим провадженням; 4) судовим приставам надано особливого статусу спеціальних службових осіб для виконання судових рішень.

Четвертий період – період «Радянської доби» (він тривав з початку до кінця XX ст.). Його характерні риси: 1) інститут примусового виконання судових рішень було сформовано відповідно до радянської доктрини; 2) створена розгалужена система правових актів, якими визначено інститут примусового виконання судових рішень; 3) розширено систему суб'єктів примусового виконання рішень; 4) регламентовано порядок виконавчого провадження.

Останій період розвитку інституту примусового виконання рішень –

«Української суверенності й незалежності» – починається з 90-х рр. ХХ ст. і продовжується до сьогодні. Йому притаманні такі ознаки: 1) запровадження державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних органів; 2) проведення численних реформ інституту примусового виконання рішень; зміна правового статусу державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних органів; 3) запровадження інституту приватних виконавців; 4) посилення контролю держави за діяльністю державних та приватних виконавців; 5) налагодження взаємодії державних виконавців та інших правоохоронних органів; 6) запровадження автоматизованої системи виконавчого провадження; 7) наявність розгалуженої системи нормативно-правових актів, якими урегульовано інститут примусового виконання рішень.

Принципи діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів – це основоположні ідеї, які визначають зміст та основу діяльності органів примусового виконання рішень, що визначає дієвість судової системи, верховенство права та гарантує дотримання прав і свобод громадян.

Державний виконавець – це державний службовець, наділений державою правом здійснювати виконавче провадження щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, який знаходиться під захистом держави та несе юридичну відповідальність за вчинення протиправних дій у межах встановленої законом компетенції.

Необхідно доповнити перелік принципів діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавці, наведений у ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», такими принципами: належного управління; інформаційної відкритості; транспарентності; ефективності, раціональності та оптимальності; неупередженості та непідкупності; оперативності й гнучкості взаємодії; планування; прозорості; принцип «єдиного вікна».

Доцільним є вилучення з КАС України заборони звертатися до суду щодо «роз'яснення порядку виконання судового рішення», щоб сторона виконавчого провадження мала можливість отримати відповідне роз'яснення. Необхідно внести зміни до Закону України «Про виконавче провадження» такого змісту « ... з подальшим обов'язковим внесенням їх [відповідних змін] до автоматизованої системи не пізніше наступного робочого дня після відновлення її роботи, а у разі виникнення поважних причин, про які державний виконавець повідомляє свого керівника, внесення даних здійснюються у розумний строк, але не пізніше трьох днів з моменту необхідності виготовлення рішення». У зв'язку із значним навантаженням державних виконавців строки виконавчого провадження мають регулюватись терміном «розумний строк», окрім строків відкриття виконавчого провадження, арешту на майно, платіжних вимог на примусове списання коштів. Зазначені процесуальні зобов'язання повинні розповсюджуватися і на приватних виконавців.

Обмеження права на виїзд за кордон слід внести до переліку обов'язків державного виконавця. Застосування до боржників тимчасового обмеження у виїзді за кордон лише за умови встановлення факту його навмисного ухилення від виконання зобов'язань за рішенням суду. Також слід встановити «право» стягувача звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження боржника в праві виїзду за кордон.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ

2.1. Правові засади діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів

Для ефективного функціонування будь-якої державної сфери необхідна відповідна організація управління. *Адміністративно-правова організація управління* (державне управління) полягає у виконавчій і розпорядчій діяльності системи суб'єктів, покликаних здійснювати на основі законів та інших правових актів прогнозування й координацію діяльності різних ланок цієї системи, облік і контроль за розпорядженнями, матеріальними та фінансовими ресурсами, кадрову роботу, застосування моральних і матеріальних стимулів, заходів дисциплінарного й адміністративного впливу [126, с. 284]. Отже, організація діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, здійснюється за допомогою нормативно-правової системи регулювання, яка неодноразово змінювалась та удосконалювалась. Зміни мали як позитивний, так і негативний характер, тож ґрунтовне дослідження цього напрямку діяльності публічної адміністрації сприятиме формуванню ефективного механізму виконання рішень судів та інших органів публічного управління.

Нормативно-правова система – це наукова категорія, яка дає багатовимірне відображення правової дійсності на її ідеологічному, нормативному, інституціональному і соціологічному рівнях [127; с. 100–102]. *Нормативно-правова система* – це зовнішня форма системи права, що виражає будову його джерел – нормативно-правових актів. Законодавство є зовнішнім вираженням сутності і змісту права. Система права має об'єктивний характер і обумовлена соціально-економічними відносинами в суспільстві. Її елементами є норма права, галузь, підгалузь, інститут. Система законодавства

не просто сукупність таких актів, а їхня диференційована система, заснована на принципах субординації і координації її структурних компонентів. На відміну від системи права, система законодавства має переважно суб'єктивний характер, будується, виходячи з волі законодавця. Отже, система законодавства – це система нормативно-правових актів, які є зовнішньою формою існування правових норм, засобом надання їм загальнообов'язковості [128, с. 3]. Діяльність державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, врегульована відповідною системою законодавства, тобто сукупністю нормативно-правових актів, спрямованих на урегулювання адміністративно-правових відносин щодо примусового виконання рішень публічних органів управління.

Нормативно-правовий акт – це загальнообов'язкове офіційне рішення спеціально уповноваженого суб'єкта, прийняте в певному порядку, яке встановлює нові правові норми, змінює або скасовує вже наявні [128, с. 5].

Нормативно-правовий акт виконує дві рівнозначні функції: функцію юридичного джерела права і функцію форми права, тобто виступає як спосіб існування і вираження норм права. Ознаками нормативно-правового акту є:

- приймається або санкціонується уповноваженими органами держави (правотворчими органами) або народом (через референдум);
- завжди містить нові норми права або змінює (скасовує) чинні, чітко формулює зміст юридичних прав і обов'язків;
- приймається з дотриманням певної процедури;
- має форму письмового акта – документа і точно визначені реквізити: вид акта (закон, указ, постанова); найменування органу, який ухвалив акт (парламент, президент, уряд, місцевий орган влади); заголовок (деякі акти, наприклад, розпорядження Кабінету Міністрів України приймаються без заголовка); дата ухвалення акта; номер акта; дані про посадову особу, яка підписала акт;
- публікується в офіційних спеціальних виданнях з обов'язковою відповідністю автентичності тексту офіційного зразка (в Україні закони

публікуються у «Відомостях Верховної Ради України», газетах «Голос України» та «Юридичний вісник України»; постанови Кабінету Міністрів – у збірниках постанов уряду України та газеті «Урядовий кур'єр»; закони і підзаконні акти – у часопису «Офіційний вісник України») [129, с. 248].

Вищим за юридичною силою нормативно-правовим актом є *закон* – основна категорія системи законодавства, що ухвалюється тільки вищими представницькими органами державної влади – парламентом країни чи всенародним голосуванням (референдумом). Закон регулює найважливіші суспільні відносини, має вищу юридичну силу у правовій системі країни. Будь-який інший правовий акт, виданий не на підставі і не на виконання закону, а тим більше невідповідний чи суперечний закону, скасовується у встановленому порядку. Закон є нормативно-правовим актом, що встановлює загальні правила поведінки (норми), обов'язкові для всіх громадян, державних органів, громадських організацій, посадових осіб. Закон усталений, стабільний і піддається зміні, доповненню чи скасуванню лише у виняткових випадках, ухвалюється в особливому порядку, передбаченому Конституцією і регламентом парламенту, має певну структуру і вимагає особливого оформлення) [128, с. 4]. Законами є: Конституція України; кодекси України; закони України. Окрім законів, примусове виконання судових рішень і рішень інших органів регулюється іншими правовими актами, прийнятими різними правотворчими органами.

Отже, систему правових актів у досліджуваній сфері можна розділити на дві групи – загальне законодавство та спеціальне законодавство. Загальні нормативно-правові акти стосуються всіх фізичних та юридичних осіб, які підпадають під вплив загальних законів і вступають у відповідні адміністративно-правові відносини. Спеціальне законодавство розраховане на певне коло осіб.

Отже, нормативно-правові акти, якими урегульована діяльність державних органів, що здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це система офіційних письмових документів,

прийнятих в установленій формі уповноваженими суб'єктами публічної влади, до компетенції яких входить адміністрування сфери примусового виконання рішень судів та інших органів щодо регламентації правового статусу Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, державних виконавців та приватних виконавців, регулювання виконавчого провадження.

До **загального законодавства**, яким урегульовано діяльність державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, відноситься: Конституція України, Закони України:

«Про державну службу» [130], «Про запобігання корупції» [131]; «Про електронні документи та електронний документообіг» [132]; Накази Національного агентства з питань державної служби, Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування [133] тощо.

До **спеціального законодавства**, яким урегульовано діяльність державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, відносяться: Закони України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів», «Про виконавче провадження», «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [134], Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм забезпечення форменим одягом працівників органів державної виконавчої служби» від 29 січня 2014 р. № 39 [135], «Про затвердження порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби» від 11 липня 2002 р. № 985 [136], «Про затвердження порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розміри і розмір основної винагороди приватного виконавця» від 8 вересня 2016 р. № 643 [137]; Накази Міністерства юстиції України, якими затверджено: «Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження» від 05 серпня 2016 р. № 2432/5 [138]; «Інструкція з організації примусового виконання рішень» 02 квітня 2012 р. № 512/5 (у редакції від 01

грудня 2020 р. № z1142-20) [139], «Порядок надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 10 червня 2016 р. № 1657/5 [140].

Окрему групу утворюють спільні нормативні акти, якими урегульовано особливості взаємодії органів державної виконавчої служби та інших публічних органів адміністрування: Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження» від 30 січня 2018 р. № 256/5/65 [141]; Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства фінансів України, яким затверджено Порядок надання інформації Державною податковою службою України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців від 21 липня 2020 р. № 2483/5/436 [142]; Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України, яким затверджено Порядок взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів від 30 січня 2018 р. № 64/261/5 [143]; Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань та автоматизованою системою виконавчого провадження» від 24 січня 2017 р. № 173/5 [145] тощо.

Розглянемо детально перераховані законодавчі акти.

Закон України «Про державну службу» визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях [130]. Ст. 8 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових

рішень і рішень інших органів» встановлено, що державні виконавці, керівники та спеціалісти органів державної виконавчої служби є державними службовцями [49], отже на них поширюються норми закону України «Про державну службу». *Державний службовець* – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби (ч. 2 ст. 1 Закону «Про державну службу») [130]. Державні виконавці приймаються на посаду за конкурсом. Метою проведення конкурсу на зайняття вакантної посади державної служби є добір осіб, здатних професійно виконувати посадові обов'язки. Проведення конкурсу здійснюється відповідно до визначених в установленому законом порядку вимог до професійної компетентності кандидата на вакантну посаду державної служби за результатами оцінювання його особистих досягнень, знань, умінь і навичок, моральних і ділових якостей для належного виконання посадових обов'язків. Вимоги до професійної компетенції кандидата на зайняття посади включають кваліфікаційні вимоги, вимоги до компетентності та вимоги до професійних знань. Умови проведення конкурсу затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» від 25 березня 2016 № 246. Претендент, який за результатами конкурсу набрав найбільшу кількість балів, призначається на посаду державного службовця.

Державний службовець під час виконання посадових обов'язків діє в межах повноважень, визначених законом, і підпорядковується своєму безпосередньому керівнику або особі, яка виконує його обов'язки, чи особі, визначеній у контракті про проходження державної служби (у разі укладення) [130]. Державний службовець дотримується Загальних правил етики державного службовця [133], якими передбачено, що він повинен сумлінно,

компетентно, результативно й відповідально виконувати свої посадові обов'язки, проявляти ініціативу, а також не допускати ухилення від прийняття рішень та відповідальності за свої дії та рішення, також повинен бути доброзичливим та ввічливим, дотримуватись високої культури спілкування (не допускати використання нецензурної лексики, підвищеної інтонації), з повагою ставитись до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, об'єднань громадян, інших юридичних осіб, не проявляти свавілля або байдужості до їхніх правомірних дій та вимог. Згаданими правилами встановлено, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування мають дбати про авторитет і позитивну репутацію державних органів та органів місцевого самоврядування у тому числі шляхом дотримання правил етикету, належного зовнішнього вигляду, високої якості роботи, дотримання встановленого внутрішнього службового розпорядку [133]. Результати діяльності державних службовців щороку підлягають оцінюванню для визначення якості виконання поставлених завдань, а також з метою прийняття рішення щодо преміювання, планування їхньої кар'єри [130].

Державні службовці при виконанні функціональних обов'язків дотримуються норм закону України *«Про запобігання корупції»* [131], відповідно якого вони не мають права вчиняти корупційні правопорушення та порушення, пов'язані з корупцією. Ці вимоги являють собою обмеження та заборони певної поведінки державного службовця. Головна мета правових обмежень – забезпечення ефективного функціонування державної служби, встановлення правових бар'єрів перед можливими зловживаннями державних службовців, створення умов для належного виконання посадових повноважень і реалізація встановлених Конституцією прав і свобод службовців. Правові обмеження й заборони стосуються осіб, які мають намір стати на державну службу, і діють протягом усього часу проходження цими особами державної служби, а деякі починають діяти після припинення чи звільнення з державної служби [147].

Державні виконавці як держані службовці обмежені Законом України

«Про запобігання корупції» в професійній діяльності щодо вчинення таких дій:

1. Державним виконавцям заборонено використання службових повноважень або свого становища та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

2. Державні виконавці обмежені в можливостях сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, тобто їм забороняється займатись іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю, а також входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів або наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальній громаді в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації) (ст. 25) [131]. Заборона не поширюється на викладацьку, наукову і творчу діяльність, медичну практику, інструкторську та суддівську спортивну практику.

3. Державним виконавцям заборонено мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими таким особам.

4. Державні виконавці обмежені в одержанні подарунків. Обмеження щодо одержання подарунків визначено антикорупційним законодавством як дієве обмеження під час проходження державної служби. Забороняється одержувати подарунки, вартість яких більше однієї мінімальної заробітної плати одноразово та двох прожиткових мінімумів з одного джерела щорічно для працездатних осіб, крім подарованих близькими особами, та які одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, і виграші, призи, премії, бонуси.

5. Державні виконавці, які звільнилися або припинили виконавчу

діяльність, мають також певні обмеження. Ст. 26 закону України «Про запобігання корупції» встановлено заборону протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців; заборону розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом; заборону протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності. Ці обмеження та заборони можуть бути скасовані або змінені лише шляхом внесення змін до чинного законодавства. За їх порушення встановлено кримінальну, адміністративну та дисциплінарну відповідальність [131; 147].

Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» регламентуються відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів; вводяться поняття «електронний документ», «електронний підпис»; визначаються засади електронного документообігу, що активно було запроваджено в діяльність державних органів примусового виконання рішень судів та інших державних органів [132].

Основою спеціального законодавства є *закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів»*, яким визначено основи організації та діяльності з примусового

виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями, їхні завдання та правовий статус [49], та закон України «Про виконавче провадження», який регламентує процедуру здійснення виконавчого провадження [81]. Зазначені закони було прийнято в межах Судової реформи 2016 р. Ними було запроваджено такі зміни: відсутність строку на самостійне (добровільне) виконання рішення після відкриття виконавчого провадження; встановлення обов'язку для боржника в разі виконання рішення майнового характеру подати декларацію про його доходи та майно; введення Єдиного реєстру боржників. У цих законах було приділено увагу строкам для прийняття виконавцем процесуальних рішень; сторонам надано право здійснювати визначення вартості арештованого майна за взаємною згодою.

Окрім того, виконавці були наділені повноваженнями самостійно розраховувати та стягувати суму відсотків, якщо про це зазначено у виконавчому документі, без додаткового судового рішення. В подальшому законодавець посилив відповідальність боржників за несплату аліментних зобов'язань. Також було запроваджено інститут приватних виконавців. Зазначені зміни позитивно вплинули на якість примусового виконання рішень судів та інших органів, дещо дисциплінувало боржників. Хоча, безумовно, примусове стягнення коштів було неможливим за відсутності їх у боржника. Цей факт зумовлює необхідність посилювати законодавство «Про банкрутство» та розробляти механізми на повернення активів на користь кредиторів.

Окрім того, обов'язковою має бути диджиталізація сфери примусового виконання рішень судів та інших органів. Має бути запроваджена автоматизована система арешту коштів боржників, яка дозволить за один день виконати судові рішення за наявності у боржника достатніх коштів на рахунках. Окрім того, система автоматизованого арешту не дозволить накладати арешт на «зайві» кошти та не створить додаткового клопоту боржникам [148]. Першим кроком щодо диджиталізації у сфері примусового

виконання рішення був наказ Міністерства юстиції України «Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень» від 20 травня 2003 N 43/5(втратив чинність). В якому встановлювалось, що єдиний державний реєстр виконавчих проваджень - це комп'ютерна база даних, яка створена за допомогою автоматизованої системи і відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення та надання відомостей про виконавчі дії. Зобов'язувалося дані виконавчих документів, що надійшли до органу ДВС, обов'язково вносити до Єдиного реєстру протягом двох робочих днів з дня надходження виконавчого документа до державного виконавця[149]. Зазначалось, що до Єдиного реєстру обов'язково вносяться відомості про проведення всіх виконавчих дій, а також постанови державного виконавця, та інші документи виконавчого провадження виготовляються за допомогою Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень. У разі тимчасової відсутності доступу до Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень (через перебої в електропостачанні, електрозв'язку тощо), як виняток, допускається виготовлення документів виконавчого провадження без використання Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень з подальшим обов'язковим внесенням таких документів до Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень в день усунення причин, що перешкоджали доступу до нього [149]. В подальшому було розроблено Автоматизовану систему виконавчого провадження, яка діє на підставі Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження[138]. Дана автоматизована система виконавчого провадження працює у двох режимах: загальний, де за прізвищем, ім'ям та по батькові, найменуванням юридичної особи чи за кодом юридичної особи або за номером виконавчого провадження можна дізнатися чи є відкриті чи завершені виконавчі провадження у відношенні певної особи та яка виконавча служба їх відкрила/закрила. Інша частина системи виконавчого провадження містить розділ доступу сторін виконавчого провадження до даних виконавчого провадження. У цьому розділі можна дізнатися: інформацію про те, хто відкрив виконавче провадження та який

орган Державної виконавчої служби та який державний виконавець веде виконавче провадження; інформацію про дії державного виконавця; інформацію про стан виконавчого провадження; які постанови виносились державним виконавцем, знайти постанову з виконавчого провадження, наприклад про відкриття виконавчого провадження, тощо. Доступ до системи вільний, без реєстрації. Функціонує автоматизована система виконавчого провадження в режимі реального часу. Доступ до загального розділу не потребує дотримання жодних умов[150].

Продовжуючи аналіз закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів», необхідно зауважити, що законодавець використовує термін «працівники органів державної виконавчої служби», яким позначено державних виконавців, керівників та спеціалістів органів державної виконавчої служби. Відповідно до Податкового кодексу України (ст. 14) працівник – це фізична особа, яка безпосередньо власною працею виконує трудову функцію згідно з укладеним з роботодавцем трудовим договором (контрактом) [151]. Державний виконавець є державним службовцем, він підписує трудовий договір, а його функціональні обов'язки визначаються як трудова функція.

Саме тому, пропонуємо внести зміни до ст. 8 закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та інших органів» такого змісту: *«Правовий статус посадової особи органів державної виконавчої служби... 3. Посадова особа органу державної виконавчої служби користується правами і виконує обов'язки, передбачені законом»* [49].

Наступною прогалиною цього нормативного акту та закону України «Про виконавче провадження» є відсутність визначення структури Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України та компетенції зазначеного суб'єкта, вимог до керівника структурних органів, його прав та обов'язків.

Тож, пропонуємо доповнити закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів»

такими статтями:

Ст.* Структура Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Ст.* Основні завдання Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Ст.* Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України відповідно до покладених на нього завдань:

Ст.* Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України для виконання покладених на неї завдань має право:

Ст.* Керівник Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України має такі права та обов'язки: ».

Наразі законодавець приділяє значну увагу реформуванню інституту примусового виконання рішень. Так, Розпорядженням Кабінету Міністру України від 30 вересня 2020 р. № 1218 було схвалено Національну стратегію розв'язання проблеми невиконання рішень судів боржниками, за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року.

В ній, зокрема, констатується, що причинами невиконання рішень національних судів є:

- неузгодженість між розмірами соціальних виплат, передбачених різними законами, та розписом асигнувань державного бюджету на них;
- наявність мораторіїв, які перешкоджають примусовому виконанню рішень судів;
- недостатній рівень автоматизації процесу виконавчого провадження;
- прогалини правового регулювання процедури банкрутства державних підприємств;
- недосконалий механізм здійснення судового контролю за виконанням рішень судів щодо стягнення заборгованості;

- відсутність єдиної системи електронної взаємодії між реєстрами судових рішень та автоматизованою системою виконавчих проваджень, документів для забезпечення аналізу і збору інформації про виконання судових рішень;

- відсутність коштів для забезпечення виплати заборгованості за рішеннями судів [152].

Для реалізації Стратегії є необхідним:

- перегляд соціального законодавства з урахуванням можливості бюджетного фінансування та створення ефективного контролю за дотриманням балансу між наявними соціальними гарантіями та можливістю їх фінансування;

- створення додаткових механізмів виконання рішень судів щодо підприємств, які перебувають під дією мораторіїв;

- вдосконалення законодавства про банкрутство державних підприємств;

- запровадження дієвого та ефективного судового контролю за виконанням рішень судів;

- удосконалення процедури встановлення або зміни способу чи порядку виконання судових рішень;

- розширення повноважень органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

- створення на базі існуючих реєстрів системи обліку рішень судів, винесених проти державних органів/підприємств, з можливістю відстеження розміру боргів за такими рішеннями [152].

Слід зазначити, що постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації пілотного проекту щодо оптимізації контролю за примусовим виконанням рішень судів та інших органів (посадових осіб), впровадження автоматичного розподілу виконавчих документів між державними виконавцями та механізму мотивації державних виконавців» від 25 березня 2015 р. № 142 було визначено механізм виплати винагород

державним виконавцям відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Мін'юсту, структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту в Сумській області та в м. Києві, які забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень, та розміри таких винагород під час реалізації зазначеного проєкту (даний нормативний акт втратив чинність, але його не можна оминати, так як в ньому досить детально розписано механізми заохочення державних виконавців, які забезпечили фактичне виконання виконавчого провадження).

Державний виконавець, який забезпечив фактичне виконання в повному обсязі виконавчого документа майнового характеру, одержує винагороду у розмірі 2,5 відсотка стягнутої ним суми або вартості майна, але не більше:

50 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо розмір стягнутої ним суми або вартості майна перевищує 100 млн гривень;

45 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо розмір стягнутої ним суми або вартості майна перевищує 50 млн гривень;

40 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо розмір стягнутої ним суми або вартості майна перевищує 20 млн гривень;

35 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо розмір стягнутої ним суми або вартості майна перевищує 10 млн гривень;

30 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо розмір стягнутої ним суми або вартості майна перевищує 5 млн гривень;

25 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо розмір стягнутої ним суми або вартості майна перевищує 3 млн гривень;

20 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо розмір стягнутої ним суми або вартості майна перевищує 1 млн гривень.

У разі коли державний виконавець забезпечив фактичне виконання в повному обсязі виконавчого документа майнового характеру, сума стягнення або вартість майна за яким становить 34 000 гривень та менше, він отримує винагороду в розмірі 5 відсотків стягнутої ним суми або вартості майна[143].

Державний виконавець, який забезпечив фактичне виконання в повному обсязі виконавчого документа немайнового характеру, за яким боржником є фізична особа, одержує винагороду в розмірі 0,3 мінімального розміру заробітної плати та за виконавчим документом немайнового характеру, за яким боржником є юридична особа, – в розмірі 0,5 мінімального розміру заробітної плати [143].

Водночас Порядок виплат винагород державним виконавцям та їх розміри і розмір основної винагороди приватного виконавця від 8 вересня 2016 р. № 643 встановлює механізм і розміри виплати винагород державним виконавцям, а також розміри винагород державних виконавців й основної винагороди приватного виконавця. В разі фактичного виконання (повного або часткового) виконавчого документа майнового характеру стягнення заборгованості із сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців, за виконавчим документом про стягнення аліментів державним виконавцям, виплачується винагорода у такому розмірі: 2 відсотки стягнутої суми або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом, але не більше 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року, – державному виконавцю, на виконанні у якого перебував (перебуває) виконавчий документ; 0,5 відсотка стягнутої суми або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом, але не більше 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року, – керівнику органу державної виконавчої служби та його заступникам, яким безпосередньо підпорядкований державний виконавець [137]. Фактичним виконанням вважається виконання (повністю або частково) рішення за виконавчим документом майнового характеру відповідно до Закону України «Про виконавче провадження», якщо за таким документом стягнуто виконавчий збір та витрати, пов'язані з організацією та проведенням виконавчих дій щодо забезпечення виконання рішення [137].

Заробітна плата державного виконавця складається з посадового окладу, премії, доплати за ранг та надбавки за вислугу років, а також із винагороди, передбаченої зазначеним Порядком.

Державному виконавцю, на виконанні у якого перебував виконавчий документ немайнового характеру та який забезпечив його фактичне виконання в повному обсязі, виплачується також винагорода в розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року, якщо боржником за виконавчим документом є фізична особа, та двох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року, якщо боржником за виконавчим документом є юридична особа [137].

Слід зазначити, що такий порядок не враховує в певних випадках відсутність ресурсних витрат. Саме тому необхідно запровадити інший механізм виплат винагород – застосувати автоматизований процес нагородження, що забезпечить мотивацію державних виконавців, сприятиме підвищенню їхніх доходів.

У зв'язку із вищевикладеним, на нашу думку, буде доцільним прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про розподілення навантаження на державних виконавців та систему стимулювання їх роботи», якою при розрахунках навантаження державного виконавця враховувати:

розподілення навантаження з урахуванням процесуальних дій по кожному виконавчому провадженню з обов'язковим занесенням їх до Єдиного державного реєстру окремою графою фіксації. При цьому слід зазначити, що питання розподілення навантаження між виконавцями не потребує нормативного врегулювання, оскільки забезпечується автоматизованою системою виконавчого провадження;

автоматизованою системою виконавчого провадження;

фіксування часу перебування державного виконавця в суді на судовому засіданні по справі про примусове виконання рішення як робочого;

фіксація факту виїзду державного виконавця на місцевість та

тривалості його перебування там під час виконання поставленого завдання шляхом відео- та фотореєстрації процесуальних дій;

офіційне закріплення за державним виконавцем, який проходить стажування, професійного наставника із досвідом роботи в органах примусового виконання рішень судів та інших органів не менше п'яти років;

стажування державного виконавця має тривати шість місяців та складатись з таких етапів: перевірка знань основ законодавства, яким урегульовано примусове виконання рішень судів та інших органів; 2 місяці роботи діловодом; 2 місяці роботи з низьким коефіцієнтом складності; 2 місяці роботи із середнім коефіцієнтом складності.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби» від 11 липня 2002 р. № 985 регламентується реалізація майна, конфіскованого за рішенням суду і переданого органам державної виконавчої служби. Визначається, що товарно-матеріальні цінності, які були в користуванні і мають ступінь зносу понад 50 відсотків, можуть передаватися безоплатно закладам охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення населення, установам виконання покарань, слідчим ізоляторам та на благодійні цілі [136].

Як зазначалось вище, окрему групу складають нормативно-правові акти, якими урегульовано взаємодію органів державної виконавчої служби та приватних виконавців та інших державних органів. Так, Наказом Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України затверджено Порядок взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження» від 30 січня 2018 р. № 256/5/65, яким узгоджено дії органів та осіб, які відповідно до закону здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України в разі застосування щодо осіб заходів тимчасового обмеження в праві виїзду з України або заборони

в'їзду в Україну з використанням відповідної бази даних Державної прикордонної служби.

Встановлено, що в разі невиконання іноземцем, особою безгромадянства чи іноземною юридичною особою рішення про накладення штрафу за правопорушення, розгляд справ за яким законом віднесено до компетенції Державної прикордонної служби або Державної міграційної служби України, державний виконавець у тридцятиденний строк із моменту відкриття виконавчого провадження звертається до відповідного органу охорони державного кордону чи ДМС з поданням про заборону в'їздів Україну таких осіб відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [141].

Не можна обійти увагою Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства фінансів України, яким затверджено Порядок надання інформації Державною податковою службою України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців від 21 липня 2020 р. № 2483/5/436 [142], яким урегульовано загальні правила подання органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями запитів та надання Державною податковою службою України відповідей на такі запити з інформацією про: реєстраційні номери облікових карток платників податків боржників; наявні рахунки у боржників – юридичних осіб та/або фізичних осіб підприємців; джерела отримання доходів боржників – фізичних осіб; суми доходів, нарахованих податковими агентами на користь боржників – фізичних осіб; загальну суму річного доходу, задекларованого боржником – фізичною особою в податковій декларації; загальну суму доходу та суму податку за звітний період, задекларованих боржником – фізичною особою [142].

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань та автоматизованою системою виконавчого провадження» від 24 січня 2017 р. № 173/5 визначає процедуру передачі відомостей про відкриття та завершення виконавчих

провадженнь з автоматизованої системи виконавчого провадження до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Встановлюється, що передача відомостей з автоматизованої системи виконавчого провадження до Єдиного державного реєстру здійснюється на центральному рівні в електронній формі телекомунікаційними каналами зв'язку. Процедура автоматизованої інформаційної взаємодії визначається технічною документацією, що затверджується технічним адміністратором автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного державного реєстру [138].

Підводячи підсумок викладеному, зазначимо, що сучасна нормативно-правова система регулювання примусового виконання рішення судів та інших органів повинна бути суттєво деталізована правовими нормами, а удосконалення процесуального законодавства має відбуватися шляхом його максимального спрощення в тих категоріях справ, де це є можливим. Одночасно мають бути удосконалені механізми запобігання недобросовісному використанню процедур судового розгляду. Також необхідно запроваджувати цифровізацію судового процесу та виконавчого провадження, застосовувати інноваційні та інформаційні технології.

2.2. Завдання державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів

Держава через систему публічних органів управління задовольняє загальний публічний інтерес у межах встановлених публічних зобов'язань. Публічні органи наділені державою владними повноваженнями, які виявляються і їхній компетенції та реалізуються в їхній практичній діяльності у вигляді прийнятих управлінських рішень.

Усім державним органам притаманні такі ознаки:

– вони є елементом організаційної структури держави і наділені державною владою;

- здійснюють від імені держави виконання певних завдань і функцій;
- мають свою організаційну структуру, територіальний масштаб діяльності, компетенцію;
- несуть відповідальність перед державою за свою діяльність [153, с. 40];
- вони здійснюють свою діяльність на основі конституції і прийнятих відповідно до неї законів;
- під час виконавчо-розпорядчої діяльності вони використовують правові засоби нормотворчого, оперативно-виконавчого (розпорядчого) та юрисдикційного (правоохоронного) характеру;
- всі вони підзвітні й підконтрольні органам державної влади;
- кожен нижчий орган управління підпорядковується і є підконтрольним по вертикалі відповідному вищому органу [153, с. 42].

Кожний державний орган має визначені державою цілі та завдання, а також наділений відповідними функціями для їх реалізації. Досягнення цілей можливе тільки шляхом певних дій, що виконуються в певній послідовності і є способами вирішення поставлених завдань.

Можна виділити три групи управлінських завдань: а) загальні завдання, вирішення яких спрямоване на реалізацію загальнозначущих або публічних потреб відповідної соціально-політичної системи; б) спеціальні завдання, вирішення яких веде до утворення управлінської системи, її стабільності, надійності, розвитку; в) допоміжні завдання, що витікають із внутрішньої технології управлінської праці. Вони відображають спрямованість зусиль адміністративного апарату на забезпечення життєво важливих потреб об'єктів управління [154, с. 32].

Органи державної виконавчої служби виконують спеціальні управлінські завдання. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» цими органами є: Міністерство юстиції України; органи державної виконавчої

служби, утворені Міністерством юстиції України.

Згідно з Положенням про Міністерство юстиції України, цей орган є головним у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної правової політики [155]. Тож, організація та практичне виконання рішень судів та інших органів є невід'ємною частиною державної правової політики. З огляду на те, що Міністерство юстиції України є органом виконавчої влади, діяльність органів державної виконавчої служби є проявом практичної реалізації виконавчої влади. Законодавцем також визначено основну функцію органів державної виконавчої служби – практичне виконання рішень різноманітних органів, що здійснюють правозастосування (судів та інших органів). Включення органів державної виконавчої служби до системи органів виконавчої влади і визначення їх основної функції – виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), свідчить про те, що практична реалізація виконавчої влади полягає не тільки в організації виконання, а в практичному виконанні індивідуальних рішень правового характеру. Тим самим закладаються основи механізму втілення в життя волі держави, відображеної в рішеннях судів та інших органів [156].

Важливою є вказівка на те, що органи державної виконавчої служби здійснюють виконання рішень відповідно до законів України, тобто процедура і принципи виконання рішень мають бути визначені виключно на законодавчому рівні, що підкріплюється вимогою ч. 2 ст. 19 Конституції України про те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [157].

Завданнями Міністерства юстиції України щодо примусового виконання рішень судів та інших державних органів є:

- формування та реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень;
- організація, контроль та здійснення примусового виконання

рішень у випадках, передбачених законом;

- надання державним та приватним виконавцям роз'яснення та рекомендації з питань примусового виконання рішень;

- забезпечення контролю за роботою структурних підрозділів територіальних органів Міністерства юстиції України, що забезпечують здійснення повноважень у сфері примусового виконання рішень;

- міжнародне співробітництво у сфері примусового виконання рішень, налагодження і підтримування зв'язків з міжнародними організаціями [155].

Державна політика – це складна категорія, яка розглядається представниками різних наук. Так, В. Є. Романов, О. М. Рудік, Т. М. Брус під поняттям «державна політика» розуміють відносно стабільну, організовану та цілеспрямовану діяльність уряду стосовно певної проблеми, яка здійснюється ним безпосередньо чи опосередковано і впливає на життя суспільства [158; 159, с. 14].

Л. А. Пал вважає, що *державна політика* – це напрям дії або утримання від неї, обраний державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем [158; 160, с. 99].

О. Г. Стрельченко доводить, що *державна політика* – це цілеспрямована діяльність держави щодо забезпечення публічних інтересів за допомогою методів публічного адміністрування, спрямованих на досягнення поставлених цілей як у суспільстві загалом, так і в певних сферах публічного адміністрування [161, с. 91].

О. Л. Валевський пропонує визначати *державну політику* як дії органів державної влади з вирішення проблем, які найоптимальніше сприяють реалізації інтересів суспільства [158; 162 с. 54].

Вищевикладені концепції щодо змісту державної політики дають можливість визначити, що **державна політика у сфері організації примусового виконання рішень – це системна, аргументована, стратегічно визначена діяльність держави щодо організації примусового**

виконання рішень із застосуванням визначених законом заходів і засобів та встановлених процедур.

Сучасна державна політика у сфері організації примусового виконання рішень повинна бути націлена на виконання рішень судів та інших публічних органів управління, що забезпечить дотримання положення Конституції України про невідворотність покарання та захист прав та законних інтересів громадян. Така політика має унеможливити виникнення загальних нормативних підстав, що не сприяють виконанню відповідних рішень.

Наразі діють мораторії на звернення стягнення на майно певної категорії боржників. Мораторій – це правова норма, що забороняє примусове виконання рішення суду, винесеного проти держави чи державного підприємства. Мораторії дозволяють підприємствам, які підпадають під їх дію, і далі вести господарську діяльність. Безумовно, мораторії важливі для економічної безпеки країни, однак вони також спричиняють проблеми у виконавчому провадженні. Серед них – великі обсяги заборгованості підприємств, на які поширюються мораторії (іноді заборгованість може сягати 1 млрд грн, тобто близько 31 млн євро) [163, с. 6].

Розглянемо деякі з діючих мораторіїв. Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» [164] унеможливив не лише звернення стягнення на іпотечне майно, яке підпадає під ознаки мораторійного, але й на інше майно, яке відповідно до законодавства або кредитного договору підлягає стягненню з позичальника (п. 2 вказаного Закону). Аналіз цього законодавчого положення приводить до висновку, що законодавець порушив законодавчо закріплені та гарантовані права кредиторів на забезпечення власних вимог за кредитними договорами. Це може призвести до зловживань із боку боржників належними їм правами та до незацікавленості банків у видачі кредитів населенню, що істотно вплине на економічні процеси в країні [165].

Закон України «Про заходи, спрямовані на врегулювання заборгованості теплопостачальних та теплогенеруючих організацій та підприємств

централізованого водопостачання і водовідведення за спожиті енергоносії» від 03 листопада 2016 р. № 1730-VIII визначив комплекс організаційних та економічних заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування теплопостачальних та теплогенеруючих організацій та підприємств централізованого водопостачання і водовідведення [166]. Він установив процедуру врегулювання заборгованості – заходи, спрямовані на зменшення, списання та/або реструктуризацію заборгованості теплопостачальних та теплогенеруючих організацій за спожитий природний газ, підприємств централізованого водопостачання і водовідведення за спожиту електричну енергію шляхом проведення взаєморозрахунків, реструктуризації та списання заборгованості [166].

Законом України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» від 29.11.2001 р. № 2864-III [167] встановлено мораторій на застосування примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, у статутних капіталах яких частка держави становить не менше 25 відсотків, до вдосконалення визначеного законами України механізму примусової реалізації майна. Цей Закон спрямований на забезпечення економічної безпеки держави, недопущення руйнування цілісних майнових комплексів державних підприємств, захисту інтересів держави під час реалізації майна господарських товариств, у статутних капіталах яких частка держави становить не менше 25 відсотків [167]. Іншими мораторіями заборонено примусовий продаж майна підприємств, розташованих на території буферної зони Чорнобильської АЕС або на території проведення антитерористичної операції на сході України.

Зазначені та інші Закони України не сприяють виконанню судових рішень та рішень інших органів публічної адміністрації [163, с. 6].

Тож, ми пропонуємо скасувати мораторії або мінімізувати їх кількість, оскільки вони не забезпечують права сторін, на користь яких здійснюється виконання, і запровадити належну систему гарантій виконання судових рішень.

Основними завданнями органів державної виконавчої служби, утворених Міністерством юстиції України, є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом, і якщо держава накладає мораторії, має діяти альтернативна система, яка забезпечувала б ефективне виконання судових рішень, винесених проти державних боржників.

Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Відповідно до положень ст. 129-1 Конституції України та процесуальних кодексів України, наприклад, ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами. Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом. Тобто, початковою стадією до відновлення особою порушеного гарантованого Конституцією чи законами України права, свободи або інтересу є звернення нею до суду, після чого йде стадія безпосереднього розгляду судом відповідної справи та ухвалення рішення. Однак наявність судового рішення, яке набрало законної сили, на жаль, не завжди забезпечує повне відновлення порушеного права, свободи чи інтересу. Необхідне ще й безумовне обов'язкове виконання цього рішення. При цьому, незважаючи на гарантованість Основним Законом України обов'язковості рішення, яке набрало чинності, для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян, нерідко судові рішення не виконуються боржниками добровільно, у зв'язку з чим держава зобов'язана забезпечити примусове їх

виконання. Отже, завершальною стадією судового процесу є виконання рішення, і лише у виконавчому провадженні відбувається остаточне відновлення порушеного права, свободи чи інтересу [168].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження» виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження і примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) [81]. Ст. 3 цього ж закону визначено перелік рішень, що підлягають примусовому виконанню, а ст. 4 встановлено вимоги до виконавчого документа [81].

Наразі в питанні реалізації виконавчого провадження існують значні прогалини, наприклад, щодо примусового виконання судових рішень зобов'язального характеру. Якщо визначене судом зобов'язання не виконується, необхідним є виконання в грошовій формі. Але законом не передбачено можливість звертання державного виконавця за власною ініціативою до суду щодо зміни порядку чи способу виконання. Таке право мають лише сторони виконавчого провадження та виконавець за заявою сторін. В разі подання заяви однією з сторін щодо зміни способу виконання рішення, заява часто залишається без змін або заявнику відмовляють у клопотанні. Саме тому необхідно, на нашу думку, *дозволити державним виконавцем за власною ініціативою звертатися до суду щодо зміни способу виконання рішення.*

Сьогодні законом України «Про виконавче провадження» встановлено право безпосереднього доступу виконавця до інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної, яка міститься в державних базах і реєстрах, у тому числі електронних [81]. На практиці багато реєстрів не перенесено на електронні носії або перенесені дані, починаючи з певного року, що створює незручності при отриманні інформації державним виконавцем та приватними виконавцями. Такими реєстрами є:

– реєстри нерухомого майна, право власності на яке зареєстровано до 2003 року, оскільки відповідна інформація не внесена до Державного

реєстру речових прав на нерухоме майно, має місце лише на паперових носіях та для її отримання державний виконавець змушений звертатись з письмовим запитом до МБТІ;

– реєстри транспортних засобів, оскільки безпосередній доступ до них у державного виконавця відсутній, а районні сервісні центри надають доступ до реєстру через ключ державного виконавця лише в самих цих центрах. Окрім того, в Єдиному державному реєстрі МВС стосовно зареєстрованих транспортних засобів та їхніх власників містяться відомості лише щодо автомобілів, які були зареєстровані з 2012 року;

– реєстри морських та річкових суден, оскільки інформація відносно таких суден міститься в Державному судовому реєстрі України та Судновій книзі України, які ведуться в паперовому вигляді, тому для отримання відповідної інформації державний виконавець повинен направляти письмові запити до органів, які реєструють морські та річкові судна України;

– реєстри сільськогосподарської техніки, оскільки діюча автоматизована система виконавчого провадження не дозволяє здійснювати взаємообмін інформацією з Державною споживчою службою, яка є держателем відповідного реєстру [169].

Отже, з метою якісного та повного виконання покладених на органи державної виконавчої служби завдань пропонуємо:

– надати їм доступ до всіх реєстрів Міністерства юстиції України та реєстрів інших державних органів, які містять інформацію про боржника або його майно;

– зобов'язати державні органи, які мають дані про майно боржників, внести їх до електронних реєстрів або виробити механізми швидкого обміну інформацією з органами примусового виконання рішень.

Нагальною проблемою щодо примусового виконання рішень судів та інших публічних органів є також вплив на кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи.

Під терміном «кінцевий бенефіціарний власник» розуміють фізичну

особу, яка здійснює вирішальний вплив (контроль) на діяльність компанії, а саме: 1) володіє часткою у розмірі не менше 25 % статутного капіталу компанії самостійно або через своїх пов'язаних осіб (фізичних або юридичних) або 2) здійснює фактичний контроль незалежно від формального володіння, наприклад, може: розпоряджатися активами; отримувати дивіденди; здійснювати вирішальний вплив на формування складу та/або результати голосування органів управління; здійснювати або блокувати операції за банківським рахунком компанії; здійснювати вплив на вчинення правочинів, що визначають основні умови господарської діяльності компанії; приймати обов'язкові до виконання рішення, що мають вирішальний вплив на діяльність компанії [170].

На практиці юридична особа кінцевий бенефіціар не є безпосереднім боржником в примусовому провадженні, і на нього за нормами законне можна вплинути жодним чином. Наразі в юридичній практиці застосовується тимчасова заборона виїзду за кордон осіб, які ухиляються від сплати аліментів. За загальним правилом, встановлення тимчасового обмеження в праві виїзду боржника за кордон здійснюється на підставі ухвали суду, постановленої за поданням державного або приватного виконавця. Винятком є випадки винесення виконавцем постанови про обмеження у праві виїзду боржника за кордон за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за 4 місяці – до погашення такої заборгованості в повному обсязі. Боржник має право використовувати як апеляційне оскарження ухвали суду, якою накладено обмеження на виїзд, так і звернення із заявою про скасування обмеження на виїзд [171]. На нашу думку, для ефективності примусового виконання рішень судів, де боржником є юридична особа, яка має кінцевого бенефіціара, необхідно закріпити право державних та приватних виконавців звертатися до суду з поданням про тимчасову заборону виїзду за кордон кінцевого бенефіціара юридичної особи. Це дасть можливість прискорити виконання рішень суду щодо відповідної юридичної особи та вплинути на кінцевого бенефіціара юридичної особи.

Також слід закріпити право кінцевого бенефіціара на оскарження дій державного виконавця щодо винесення постанови про обмеження у праві виїзду за кордон.

Продовжуючи розмову про завдання органів примусового виконання рішень, необхідно зауважити, що ці органи мають відповідні функції, спрямовані на врегулювання певних суспільних процесів, які мають об'єктивний характер, оскільки витікають зі змісту діяльності держави і мають управлінське й соціальне призначення. Управлінські функції державних органів в сукупності утворюють систему функцій державного управління. А. О. Ткаченко зауважує, що функції встановлюють частину тієї роботи, яку має виконувати державний орган відповідно до свого положення в державному апараті (загальний напрямок діяльності) [34].

Основні функції органів державної виконавчої служби:

- забезпечують здійснення державними виконавцями заходів примусового виконання рішень, передбачених законами;
- забезпечують доступ державних виконавців до баз даних і реєстрів, у тому числі електронних, що містять інформацію про боржників, їхнє майно та кошти;
- здійснюють державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про виконавче провадження, правильністю, своєчасністю та повнотою вчинення виконавчих дій державними виконавцями;
- організовують у межах своїх повноважень додержання прав і свобод людини та громадянина, здійснюють контроль за їх реалізацією;
- узагальнюють практику застосування законодавства з питань, що належать до їх компетенції;
- забезпечують ведення Автоматизованої системи виконавчого провадження;
- здійснюють аналітичне, інформаційне та методологічне забезпечення роботи структурних підрозділів територіальних органів державної виконавчої служби;

- організують ведення обліково-статистичної звітності та аналізують стан виконання рішень державними виконавцями;
- надають роз'яснення та рекомендації державним виконавцям з питань примусового виконання рішень;
- організують розгляд звернень громадян;
- організують освітньо-роз'яснювальну роботу тощо [53].

Тож, сприяння реалізації завдань, покладених на державні органи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, сприятиме захисту прав і охоронюваних законом інтересів громадян та юридичних осіб у процесі виконавчого провадження.

2.3. Контроль за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів

Контроль та нагляд у сфері публічного управління відіграють вагомую роль як засоби впливу на діяльність публічної адміністрації. Вони є предметом наукових дискусій та наукових пошуків. Наразі є актуальним дослідження не лише практичних аспектів здійснення контролю та нагляду за примусовим виконанням судових рішень і рішень інших органів публічної влади, а й визначення теоретичних засад, що визначають зміст та особливості цих правових категорій.

У «Тлумачному словнику живої великоруської мови» В. І. Даля під *контролем* розуміється облік, перевірка рахунків, звітності, «присутственное место, которое занимается проверкой счетов». У «Словнику російської мови» С. І. Ожегова – це перевірка, а також спостереження з метою перевірки [172, с. 9].

«Словник іноземних слів» визначає контроль (від франц. «contrôle») як перевірку або спостереження з метою перевірки [173, с. 256].

О. О. Майданник розкриває поняття «контроль» як філософську категорію та стверджує, що він являє собою функцію, що природно

супроводжує різноманітну діяльність людини, за умови, що така діяльність повинна бути виконана за певними правилами і спрямована на досягнення конкретних результатів. Таким чином, акт контролювання полягає в оцінці того, наскільки дії людини відповідають встановленим вимогам. Від того, наскільки точно сформульовані такі вимоги, залежить ступінь ефективності контролю. Коли ж загальні правила, яким людина повинна підкорити свою діяльність, зовсім не визначені чи визначені нечітко, ефективність контролю падає або він взагалі стає неможливим [174].

Видатний правознавець сучасності В. В. Цветков термін *контроль* розуміє як перевірку виконання прийнятих рішень чи обов'язків, покладених державою і суспільством на підприємства, організації та установи, посадових осіб і громадян, дотримання правових і соціальних норм, ліквідацію відхилень від заданих програм діяльності і нормативних вимог [175, с. 44].

В. І. Стражев стверджує, що контроль виконує допоміжну підфункцію в усіх функціях управління, а суть його полягає у виявленні та усуненні помилок (як навмисних, так і ненавмисних), які виникають у функціональних діях з планування, обліку, аналізу та регулювання [176, с. 151].

Ю. П. Битяк, В. Зуй в підручнику «Адміністративне право України» зазначають, що контролі це засобі виконання завдань у державному управлінні, і є функцією управління [177, с. 144].

О. П. Полінець доводить, що це сукупність дій, які суб'єкти контролю вживають стосовно підконтрольних об'єктів для досягнення цілей контролю з метою запобігання стагнації та руйнування системи державних функцій під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників [178; с. 409; 179, с. 51].

Е. А. Кочерина висловлює думку про те, що контроль є системним багатоплановим явищем, тож його варто розглядати в трьох основних аспектах: 1) контроль як системна й конструктивна діяльність керівників, органів управління, одна з головних управлінських функцій, тобто контроль як діяльність; 2) контроль як завершальна стадія процесу управління, серцевиною якої є механізм зворотного зв'язку; 3) контроль як невід'ємна

складова процесу прийняття і реалізації управлінських рішень, що безупинно бере участь у цьому процесі від його початку до його завершення [180, с. 53; 179, с. 51].

Законодавець використовує поняття «контроль» у різних нормативних актах. Так, у Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», прийнятому 7 квітня 2007 р., визначено, що «державний нагляд (контроль) – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, органів місцевого самоврядування, інших органів у межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийняттого рівня безпеки для населення, навколишнього природного середовища» [181; 179, с. 52].

У Законі України «Про захист економічної конкуренції» [182] *контроль* визначається як вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема завдяки праву володіння чи користування всіма активами чи їх значною частиною; праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта господарювання; укладенню договорів і контрактів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання; заміщенню посади керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особою, яка вже обіймає одну чи кілька із зазначених посад в інших суб'єктах господарювання; обійманню більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів суб'єкта господарювання особами, які вже обіймають одну чи кілька із

зазначених посад в іншому суб'єкті господарювання [182; 179, с. 52].

Отже, контроль є функціональною особливістю діяльності публічної адміністрації та невід'ємним засобом публічного адміністрування. Публічна адміністрація як владний суб'єкт використовує контролюючу функцію в різних сферах та галузях управління з метою контролю за виконанням покладених на підконтрольний суб'єкт завдань та функцій, виконання рішень вищих органів.

З урахуванням вищевикладеного, вважаємо, що контроль за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це діяльність органів примусового виконання рішень судів та інших органів публічного управління з метою виявлення та усунення причин та умов, що сприяли порушенням правових норм виконавчого провадження, притягнення винних до юридичної відповідальності.

Можна виокремити такі ознаки, притаманні контролю за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів:

- 1) це один з методів публічного адміністрування;
- 2) метою контролю є виконання процедурного провадження, функціональних обов'язків державного виконавця, норм закону України «Про запобігання корупції»;
- 3) за результатами контрольної діяльності складається акт перевірки;
- 4) має чітко визначену процедуру, урегульований процедурними нормами;
- 5) контроль здійснюється на всіх структурних рівнях органів державної виконавчої служби Міністерства юстиції України;
- 6) за результатами контрольної перевірки можуть бути застосовані заходи юридичної відповідальності.

Контроль може бути різних видів та способів. Різні види контролю

мають свою специфіку, характерні відмінності, що визначаються завданнях, способах, формах його здійснення. Усі види державного контролю тісно пов'язані між собою: можуть перетинатися, доповнювати один одного, здійснюватися в різному обсязі, з різних позицій та в різних формах [183].

У теорії адміністративного права контроль пропонується класифікувати за такими критеріями:

1) за органами, які його здійснюють (контроль з боку органів законодавчої, виконавчої, судової влади; органів місцевого самоврядування; з боку громадських формувань; громадян);

2) за підконтрольними об'єктами (контроль за держструктурами, органами місцевого самоврядування, громадськими угрупованнями, окремими особами та ін.);

3) за загальною сферою діяльності, яка підлягає контролю (відомчий, міжвідомчий та над (або) позавідомчий контроль);

4) за предметною сферою діяльності, яка підлягає контролю (освіта, охорона здоров'я, використання природних ресурсів, фінансів, основних та оборотних засобів та ін.);

5) за формами проведення (ревізія, інвентаризація, рейд та ін.);

6) за напрямками втручання в оперативну діяльність підконтрольної структури (втручання в господарську діяльність, кадрову політику або у сферу управління підконтрольної структури);

7) за ступенем (за глибиною) втручання в оперативну діяльність підконтрольного органу (пряме (безпосереднє) або непряме (опосередковане));

8) за часом його проведення (попередній, поточний, остаточний);

9) за обсягом (кількістю) видів діяльності підконтрольної структури, які досліджуються (вибірковий або повний);

10) за використанням технічних засобів і спеціальних приладів (фото-, кіно- та ін. документування, проведення експертиз за допомогою хімічних реактивів, спеціальних засобів і приладів) та без використання таких

(візуальний, проста робота з документами) та ін. [184, с. 88].

Одним з видів державного контролю є нагляд. Слід зазначити, що в певних випадках законодавець ототожнює ці два засоби, але це неправильно.

У «Словнику української мови» визначено, що *нагляд* – є похідним від слова *наглядати*, що означає «пильнувати, слідкувати за ким-, чим-небудь для контролю, забезпечення порядку і т. ін.» [185, с. 49].

Ю. П. Битяк зазначає, що *нагляд* - це вид державної діяльності, який не можна ототожнювати з контролем, однак у них є деякі однакові риси, їх поєднують єдина мета - забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні, форми здійснення роботи - перевірки, витребування звітів, пояснень та ін., обов'язковість вказівок. Але контроль, на відміну від нагляду, проводиться повсякденно і безперервно широким колом органів [186, с. 221].

О. В. Кузьменко покладає в основу розмежування «контролю» та «нагляду» декілька кільк критеріїв:

1) спосіб організуючого впливу на правовідносини. При реалізації контрольних повноважень уповноважений суб'єкт може скасувати, змінити акт державного управління або позбавити його юридичної сили. Натомість при здійсненні наглядової діяльності компетентний орган (посадова особа), безпосередньо не втручаючись в оперативну діяльність піднаглядного органу, лише ставить перед останнім питання про усунення порушень законності, а також вимогу повідомити про результати виправлення зазначених недоліків;

2) основна мета реалізації. Реалізуючи свої функції, контролюючі органи переслідують не лише мету забезпечення законності, а й інші цілі. Під час управлінського контролю перевіряється не тільки законність тих чи тих управлінських дій, а й доцільність та ефективність реалізації управлінських рішень. Реалізація ж функції нагляду насамперед пов'язана з потребою в точному та неухильному виконанні закону і не супроводжується оцінкою доцільності адміністративних актів;

3) можливість застосування заходів примусу. Контроль передбачає наявність в органі, який його здійснює, повноважень для застосування

юридичних або економічних санкцій до порушників закону. Наглядова діяльність із застосуванням примусових заходів не пов'язується;

4) організаційна підпорядкованість об'єктів. У процесі наглядової діяльності організуючий вплив уповноваженого органу спрямовано на об'єкти, які перебувають поза межами службового підпорядкування. На противагу цьому орган, у сфері функціонування якого знаходиться об'єкт контрольної діяльності, та суб'єкт цієї діяльності можуть перебувати між собою у відносинах службової субординації або підвідомчості;

5) дискретність здійснення нагляду. Контроль як форма державної діяльності відрізняється від нагляду (і в цьому його особливість) тим, що він є повсякденним і безперервним (здебільшого це стосується відомчого контролю). Тим часом нагляд систематичністю здійснення не відрізняється. Його проведення обумовлюється виникненням конкретних проблемних ситуацій у державному управлінні. Іншими словами, наглядовій діяльності не притаманні такі ознаки управлінського моніторингу, як постійне відстеження ситуації чи процесу у сфері управлінської діяльності, аналіз впливу на суспільні відносини прийнятих управлінських рішень, правових актів тощо [187, с. 103–104].

Отже, «контроль» та «нагляд» співвідносяться між собою як рід і вид. Тож, **нагляд за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це засіб та спосіб публічного адміністрування, що здійснюється відповідно до приписів правових норм щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства, яким урегульовано примусове виконання судових рішень і рішень інших органів з метою забезпечення принципу невідворотності покарання та гарантій держави щодо поновлення порушених прав особи.**

Особливості нагляду за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів:

- 1) це є засіб та спосіб публічного адміністрування;
- 2) здійснюється відповідно до приписів правових норм з метою

забезпечення принципу невідворотності покарання та гарантій держави щодо поновлення порушених прав особи;

- 3) є пасивною формою здійснення контролю;
- 4) результатом наглядової діяльності є реакція контролюючого органу та проведення певних контрольних дій;
- 5) здійснюється в різних напрямках та в різний спосіб, визначений законодавством.

Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» передбачено контроль за діяльністю державного виконавця [49]. Організація та проведення перевірок покладаються на структурний підрозділ Міністерства юстиції України, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів. Контроль за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби здійснюється шляхом проведення комплексних, цільових та контрольних перевірок [188].

Комплексна перевірка – це планова перевірка, коли суб'єкт контролю перевіряють одночасно кілька органів контролю. Той самий орган не має права протягом календарного року проводити кілька планових перевірок того самого суб'єкта. План планових і комплексних перевірок затверджується й оприлюднюється [189].

Планові заходи державного нагляду (контролю) – перевірки - здійснюються відповідно до річних планів, що затверджуються контролюючим органом не пізніше 1 грудня року, що передує плановому. Документальна позапланова перевірка не передбачається у плані роботи публічного органу. Особливістю організації позапланової документальної перевірки є те, що право на її проведення надається лише у випадку, коли суб'єкту перевірки до початку її проведення вручено під розписку копію наказу про проведення документальної позапланової перевірки [190].

У разі проведення Міністерством юстиції України комплексної перевірки діяльності територіального органу юстиції або контрольної

перевірки за її результатами структурний підрозділ Міністерства подає до структурного підрозділу Міністерства юстиції України, відповідального за організацію відповідних перевірок, пропозиції щодо складу робочої групи та плану проведення комплексної або контрольної перевірки діяльності органу державної виконавчої служби [188]. Комплексна перевірка діяльності органу державної виконавчої служби та контрольна перевірка за її результатами проводяться в порядку, визначеному Порядком проведення Міністерством юстиції України перевірок діяльності територіальних органів юстиції, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 08 серпня 2011 року № 1955/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 серпня 2011 року за № 964/19702[191].

Цільова перевірка – перевірка службової діяльності органів (підрозділів) примусового виконання рішень судів та інших органів, яка охоплює один або декілька напрямів роботи. Цільові перевірки діяльності органу державної виконавчої служби можуть бути плановими або позаплановими. *Планова цільова перевірка* діяльності органу державної виконавчої служби проводиться один раз на два роки на підставі плану, який затверджується Міністром юстиції. Підставами для проведення *позапланової цільової перевірки* діяльності органу державної виконавчої служби можуть бути: письмові повідомлення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, звернення народних депутатів, фізичних та юридичних осіб щодо порушення органом державної виконавчої служби вимог законодавства; повідомлення в засобах масової інформації; виявлення недостовірної інформації в поданих органами державної виконавчої служби документах; неподання в установленій строк органом державної виконавчої служби звітності; доручення Міністра юстиції [188].

Контрольною перевіркою вважається перевірка діяльності органу державної виконавчої служби, яка проводиться з метою визначення стану виконання органом державної виконавчої служби рекомендацій, наданих під час попередніх комплексних та цільових перевірок [188]. Така перевірка

проводиться за потреби. Контрольна перевірка як результат планової, позапланової чи цільової проводяться на підставі наказу Міністерства юстиції України, проект якого готується структурним підрозділом Міністерства.

Етапи такої перевірки:

1) структурний підрозділ Міністерства доводить наказ про проведення перевірки до відома органу державної виконавчої служби, що підлягає перевірці, не пізніше робочого дня напередодні початку проведення перевірки;

2) робоча група з перевірки прибуває до органу державної виконавчої служби, що підлягає перевірці, за потреби проводиться нарада за участю членів робочої групи, керівництва та відповідальних працівників органу державної виконавчої служби, який перевірятиметься;

3) членами робочої групи здійснюється перевірка відповідно до їхньої компетенції в установлені строки та згідно з планом перевірки;

4) в останній день перевірки робоча група складає та підписує довідку про результати перевірки у двох примірниках (строк складання та підписання довідки може бути продовжений, але не більше ніж на п'ять робочих днів із дня закінчення перевірки);

5) за результатами перевірки за потреби проводиться нарада за участю членів робочої групи та працівників органу державної виконавчої служби, що перевірявся, на яку може бути запрошений керівник відповідного міжрегіонального управління Міністерства юстиції України;

6) протягом трьох робочих днів із дня ознайомлення з довідкою про результати перевірки керівником органу затверджується план заходів щодо усунення порушень, виявлених під час перевірки;

7) структурний підрозділ Міністерства за результатами перевірки діяльності органу державної виконавчої служби проводить оцінку виявлених порушень, розглядає наявність підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб органу державної виконавчої служби, що перевірявся, та надає пропозиції щодо притягнення їх до дисциплінарної

відповідальності [188].

Слід зауважити, що закон України «Про державну службу» передбачає дисциплінарну та матеріальну відповідальність. Ст. 66 цього закону встановлено, що до державного службовця (державний виконавець є державним службовцем) застосовуються такі стягнення 1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну службову відповідність; 4) звільнення з посади державної служби [130].

Підводячи підсумок викладеному, зазначимо, що оновлена система проведення контрольних перевірок покращить показники діяльності державних виконавців та підніме статус органів примусового виконання рішень судів та інших публічних органів на належний європейський рівень.

Висновки до розділу 2

Дослідивши особливості організації діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, ми дійшли таких висновків.

Нормативно-правові акти, якими урегульована діяльність державних органів, що здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це система офіційних письмових документів, прийнятих в установленій формі уповноваженими суб'єктами публічної влади, до компетенції яких входить адміністрування сфери примусового виконання рішень судів та інших органів щодо регламентації правового статусу Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, державних виконавців та приватних виконавців, регулювання виконавчого провадження.

Державна політика у сфері організації примусового виконання рішень – це системна, аргументована, стратегічно визначена діяльність держави щодо організації примусового виконання рішень із застосуванням визначених законом заходів і засобів та встановлених процедур.

Дослідження завдань, покладених на органи примусового виконання рішень, дало можливість дійти висновку про необхідність:

- скасування мораторіїв або їх мінімізація, оскільки вони не забезпечують права сторін, на користь яких здійснюється виконання, запровадження належної системи гарантій виконання судових рішень;
- отримання державним виконавцем права за власною ініціативою звертатися до суду щодо зміни способу виконання рішення;
- для ефективності примусового виконання рішень судів, де боржником є юридична особа, яка має кінцевого бенефіціара, необхідно закріпити право державних та приватних виконавців звертатися до суду з поданням про тимчасову заборону виїзду за кордон кінцевого бенефіціара юридичної особи, що надасть можливість прискорити виконання рішень суду щодо відповідної юридичної особи та вплинути на кінцевого бенефіціара юридичної особи; закріпити право кінцевого бенефіціара на оскарження дій державного виконавця щодо винесення постанови про обмеження у праві виїзду за кордон;
- надати їм доступ до всіх реєстрів Міністерства юстиції України та реєстрів інших державних органів, які містять інформацію про боржника або його майно;
- зобов'язати державні органи, які мають дані про майно боржників, внести їх до електронних реєстрів або виробити механізми швидкого обміну інформацією з органами примусового виконання рішень.

Контроль за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це діяльність органів примусового виконання рішень судів та інших органів публічного управління з метою виявлення та усунення причин та умов, що сприяли порушенням правових норм виконавчого провадження, притягнення винних до юридичної відповідальності.

Ознаками контролю за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, є такі: 1) це один

з методів публічного адміністрування; 2) метою контролю є виконання процедурного провадження, функціональних обов'язків державного виконавця, норм закону України «Про запобігання корупції»; 3) за результатами контрольної діяльності складається акт перевірки; 4) має чітко визначену процедуру, урегульований процедурними нормами; 5) контроль здійснюється на всіх структурних рівнях органів державної виконавчої служби Міністерства юстиції України; 6) за результатами контрольної перевірки можуть бути застосовані заходи юридичної відповідальності.

Нагляд за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це засіб та спосіб публічного адміністрування, що здійснюється відповідно до приписів правових норм щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства, яким урегульовано примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з метою забезпечення принципу невідворотності покарання та гарантій держави щодо поновлення порушених прав особи. Особливості нагляду за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: 1) це засіб та спосіб публічного адміністрування; 2) здійснюється відповідно до приписів правових норм з метою забезпечення принципу невідворотності покарання та гарантій держави щодо поновлення порушених прав особи; 3) є пасивною формою здійснення контролю; 4) результатом наглядової діяльності є реакція контролюючого органу та проведення певних контрольних дій; 5) здійснюється в різних напрямках та в різний спосіб, визначений законодавством.

Необхідно є прийняти постанову Кабінету Міністрів України «Про розподілення навантаження на державних виконавців та систему стимулювання їх роботи», якою при розрахунках навантаження державного виконавця враховувати:

– розподілення навантаження з урахуванням процесуальних дій по кожному виконавчому провадженню з обов'язковим занесенням їх до Єдиного

державного реєстру окремою графою фіксації;

- фіксування часу перебування державного виконавця в суді на судовому засіданні по справі про примусове виконання рішення як робочого;
- фіксація факту виїзду державного виконавця на місцевість та тривалості його перебування там під час виконання поставленого завдання шляхом відео- та фотореєстрації процесуальних дій;
- офіційне закріплення за державним виконавцем, який проходить стажування, професійного наставника із досвідом роботи в органах примусового виконання рішень судів та інших органів не менше п'яти років;
- стажування державного виконавця має тривати шість місяців та складатись з таких етапів: перевірка знань основ законодавства, яким урегульовано примусове виконання рішень судів та інших органів; 2 місяці роботи діловодом; 2 місяці роботи з низьким коефіцієнтом складності; 2 місяці роботи із середнім коефіцієнтом складності.

Доцільно доповнити закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів» такими статтями:

Ст.* Структура Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Ст.* Основні завдання Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Ст.* Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України відповідно до покладених на нього завдань:

Ст.* Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України для виконання покладених на неї завдань має право:

Ст.* Керівник Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України має такі права та обов'язки».

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ

3.1. Міжнародний досвід діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів

Виконання судових рішень та рішень інших органів публічного адміністрування є пріоритетним завданням держави, пов'язаним з принципом невідворотності покарання, силою та значущістю веління судових органів та інших органів управління, гарантування державою відновлення порушених прав і свобод людини та громадянина. Саме тому держава приділяє значну увагу цьому інституту. Разом з реформою Судової системи 2016 р. значну увагу приділено реформі органів примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, а також сутності та особливостям виконавчого провадження. Було прийнято низку нових нормативних актів, запроваджено інститут приватних виконавців та почала застосовуватись цифровізація виконавчого провадження. Все це було зроблено з метою покращення системи примусового виконання рішень, збільшенні кількості фактично виконаних виконавчих документів, покращення взаємодії державних виконавців з іншими державними органами для підвищення ефективності їхньої діяльності, запровадження загальної діджиталізації цієї сфери, що має сприяти інвестиційній привабливості України. На жаль, ці реформи не дали очікуваного результату, тож доцільно звернутись до міжнародного досвіду щодо діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. При цьому необхідно зауважити, що українські вчені активно досліджували цю сферу, проте ми хотіли б звернутись не до загального досвіду функціонування інституту примусового виконання рішень судів та інших органів, а до проблеми якості та ефективності діяльності суб'єктів, що здійснюють примусове виконання судових рішень і

рішень інших органів.

Зарубіжний досвід щодо діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, вивчали такі вчені, як А. М. Авторгов, М. В. Вінциславська, І. С. Кузьміна, Є. В. Мальцева, Л. Ю. Сайко, А. В. Солонар та ін. Ними, зокрема, було класифіковано практику Європейських держав щодо встановленого *права виконання судових рішень та рішень інших органів*:

– виконання судових рішень та рішень інших органів забезпечується лише державними органами судової або виконавчої гілок влади;

– виконання судових рішень та рішень інших органів забезпечується державними органами та приватними виконавцями;

– виконання судових рішень та рішень інших органів забезпечується лише приватними виконавцями, а держава здійснює функції контролю та ліцензування.

При цьому суб'єктами виконання судових рішень та рішень інших органів є: державні виконавці; приватні виконавці; судові пристави, які здійснюють свою діяльність самотійно, несуть усю фінансову відповідальність, проте мають статус державного службовця, нотаріуси [192, с. 40].

Не можемо погодитись із класифікацією А. Буцана, який запропонував відповідно до нетипових повноважень приватних або державних виконавців системи примусового виконання рішення до видів діяльності досліджуваного інституту в Європейських державах відносити: здійснення досудового вирішення спорів; здійснення нагляду за незалежністю роботи судів; вручення повісток та сповіщень; складання актів, що мають доказове значення; представництво сторін у судах; отримання приватної інформації від державних органів; залучення приватних фірм, що здійснюють діяльність щодо розшуку боржника, оцінки та реалізації майна; здійснення обшуків [192, с. 40]. На нашу думку, при побудові такої класифікації вчений порушив логіку

виокремлення класифікаційних груп, оскільки «здійснення досудового вирішення спорів» – це спосіб вирішення конфлікту про невиконання рішення суду; «здійснення нагляду за незалежністю роботи судів» – це спосіб контролю держави за виконання судових рішень; «складання актів, що мають доказове значення» – це складання додаткових правових актів, що враховуються як доказ при примусовому виконанні рішення та мають процесуальне значення у виконавчому провадженні; «представництво сторін у судах» – це ще один суб'єкт виконавчого провадження та один з існуючих інститутів виконавчого процесу; «отримання приватної інформації від державних органів», як і «здійснення обшуків» – додаткова компетенція (право) суб'єкта виконання судових рішень та рішень інших органів тощо.

Розглянемо практику створення органів виконання судових рішень та рішень інших органів в європейських країнах.

Німеччина. Примусове виконання рішень судів регулюється в цій країні Цивільно-процесуальним кодексом. Основними суб'єктами примусового виконання рішень є судові реєстратори. Виконання рішень здійснюється в тому муніципальному суді, на території якого необхідно провести виконавчі дії. Судові реєстратори діють на підставі державного спеціального сертифікату, який надає право виконувати рішення суду.

Реєстратор повинен сприяти добровільному й швидкому виконанню виконавчого провадження. Якщо він не виявить предмети, на які може бути звернене стягнення, а боржник доведе спроможність оплати борг у короткий строк (у межах шести місяців) по частинах, він здійснює стягнення по частинах, якщо проти цього не заперечує кредитор. Реєстратор також має право за клопотанням боржника відкласти реалізацію арештованого майна на один рік, якщо боржник зобов'язується виплатити борг протягом зазначеного строку. Крім того, звернення стягнення на майно боржника взагалі не проводиться, якщо не можна очікувати, що отримана сума від реалізації звернених до стягнення предметів перевищить витрати примусового виконання [193, с. 263]. Додатковою функцією судового реєстратора є

підтримання порядку в судовому засіданні. Позитивним досвідом Німеччини *є право реєстратора надавати відстрочку боржнику, що економить кошти, пов'язані з процедурою реалізації майна та стимулює боржника до швидкого погашення боргу.*

В Австрії законодавством передбачено виконавче провадження щодо рухомого майна, яке має три стадії: арешт майна боржника, реалізація майна, проведення виплат кредитору, а також виконавче провадження щодо нерухомості, за яким кредитор має право вибрати те, що його більше влаштовує, наприклад, продаж через аукціон.

Судові виконавці в Австрії обмежені виконанням ухвал і постанов суду [194, с. 80].

Франція. У цій країні виконання судових рішень та рішень інших органів покладено на приватних осіб – судових виконавців, які здійснюють повноваження з примусового виконання рішень судів на підставі ліцензії, яка видається їм державою в особі державного органу [195, с. 250]. Судові виконавці мають змішану компетенцію, тобто у власній діяльності вони частково наділені повноваженнями державного виконавця та мають ознаки приватного підприємця. Обов'язковою вимогою до їхнього фахового рівня є вища юридична освіта та трудовий досвід у якості помічника судового виконавця не менше двох років, що має бути підтверджено державним іспитом. Після цього прокуратура відповідного територіального округу та Департаментська (регіональна) палата готують висновок щодо придатності претендента до зайняття посади судового виконавця. Судові виконавці призначаються на посаду наказом Міністра юстиції Франції, а дисциплінарно підпорядковуються прокурорам Республіки. Судовий виконавець має право, здійснюючи свої повноваження, діяти одноособово або вступати до об'єднання судових виконавців. Оскільки судовий виконавець несе персональну відповідальність за спричинені ним збитки, спільнота судових виконавців страхує власні ризики, а страхові премії розподіляються всередині спільноти виконавців. При здійсненні повноважень із примусового виконання

рішень судовий виконавець діє від імені держави і є посадовою особою, яка вправі застосовувати заходи державного примусу. З метою підтримання на належному рівні професійних якостей судових виконавців через Національну школу судочинства та інші навчальні заклади провадиться програма безперервної освіти судових виконавців. Регіональні семінари з актуальних проблем примусового виконання рішень судів організуються та здійснюються під проводом Інституту безперервної освіти судових виконавців. Як і в інших країнах континентальної системи права, судові виконавці Франції діють на низовому рівні місцевих судів. Судовий виконавець вправі не тільки виконувати рішення судів, але й офіційно вручати судові та несудові документи за місцем проживання зацікавлених осіб, складати протоколи з різних питань судочинства, надавати юридичні консультації тощо [196, с. 82]. Необхідно також зауважити, що в країні виконавче провадження реалізується не тільки судовими виконавцями, а й генеральними прокурорами, командирами й офіцерами поліції, хоча основна роль, безумовно, належить судовим виконавцям.

Отже, інститут судових виконавців Франції відзначається тим, що їхня компетенція не охоплює примусове виконання рішень інших органів управління, водночас позитивним моментом є *Інститут безперервної освіти судових виконавців*. В Україні питанню безперервної освіти судових виконавців також приділяється значна увага. Відповідно до Порядку допуску до професії приватного виконавця [197] навчання осіб, які мають намір здійснювати діяльність приватного виконавця, полягає в проведенні навчальними закладами (установами) навчальних курсів для здобуття знань у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів з отриманням свідоцтва про проходження навчання. Стажування особи в органі державної виконавчої служби забезпечується міжрегіональними управліннями Міністерства юстиції України. Стажування особи в приватного виконавця забезпечується Радою приватних виконавців регіону, а в разі якщо у виконавчому окрузі Раду приватних виконавців регіону не сформовано,

Радою приватних виконавців України. Керівниками стажування осіб можуть бути керівники органів державної виконавчої служби міжрегіонального управління або приватний виконавець, строк здійснення діяльності якого становить більше одного року та до якого протягом останнього року не застосовувались дисциплінарні стягнення [197]. Однак особливості підвищення рівня компетенції державних виконавців законодавцем комплексно не визначені. Слід погодитися з А. П'ятницьким, який запропонував підвищувати кваліфікацію державного виконавця за допомогою: системи дистанційного навчання державних виконавців (викладення необхідного матеріалу в навчальних відео, які розміщуються на відповідному сайті Управління та в соціальній мережі); плану стажування, лекційного матеріалу з підвищення кваліфікації особи, яка претендує на зайняття вищої посади; запровадження електронного тестування рівня знань законодавства з виконавчого провадження та інших програм з перевірки рівня знань за програмою навчання; запровадження курсів практичної конфліктології [198]. На підставі викладеного вважаємо за доцільне запропонувати прийняття *Порядку підвищення кваліфікації державних виконавців, яким урегулювати форму й спосіб підвищення кваліфікації державних службовців, визначити умови стажування, його періодичність, форми контролю здобутих знань.*

У Швеції існує державна система примусового виконання рішень, представлена судовим виконавцем, який є державним службовцем. Він виступає від іменні держави і наділений владними повноваженнями, взаємодіє з державними органами, має обмежений доступ до інформації, користується інформаційними базами, потрібними йому у виконавчому провадженні. Виконавчими документами є: судові рішення, наказ або постанова; мирова угода, затверджена судом; наказ про сумарне стягнення; рішення, винесене адміністративним органом та ін. Державний орган, якій відповідає за примусове виконання рішень, – Управління примусового виконання рішень судів та його регіональні та територіальні осередки. Примусове виконання

рішень виконує судовий виконавець за місцем проживання боржника або за місцем знаходження власності боржника, яка підлягає арешту. Специфічним є те, що стягувач може подати заяву про примусове виконання в усній формі. Така правова модель примусового виконання рішень наближена до української.

Не можемо обійти увагою передовий досвід Швеції. В країні діє Виконавчий кодекс, яким урегульовано виконавче провадження, правовий статус судових виконавців. Ним справи примусового виконання рішень розділено на справи прилюдного та приватного характеру. Прилюдний характер мають справи про стягнення штрафів, податків, мита тощо [196, с. 83]. На нашу думку, кодифікація примусового виконання рішень судів та інших органів дасть позитивні результати й в Україні. Саме тому пропонуємо найближчим часом розробити та прийняти **Кодекс примусового виконання рішень судів та інших органів**, яким передбачити:

– *обов'язкове розширення резолютивної частини рішень судів щодо примусового виконання рішень роз'ясненням процедури виконання рішення, що зменшить кількість додаткових звернень державних виконавців до суду за додатковими роз'ясненнями;*

– *послугу констатації факту, яка фіксується у виконавчих документах і є елементом доказу по справі (тобто у виконавче провадження вводить додаткову стадію – докази, яка скоротить судовий процес);*

– *можливість силового захисту при проведенні виконавчих дій державними виконавцями та особливу юридичну відповідальність за перешкодження проведенню виконавчих дій;*

– *обов'язкове державне страхування (спеціальне) державного виконавця (з урахуванням специфіки функціональних обов'язків).*

В Естонії також діє Кодекс про виконавче провадження 2005 року. Цим нормативним актом деталізований перелік виконавчих документів; встановлено чіткі часові рамки та процесуальні особливості добровільного виконання своїх зобов'язань боржником; встановлено обов'язок виконавця

надавати фінансові звіти щодо проведення виконавчих дій на вимогу боржника чи стягувача. Безпосередньо примусове виконання рішень судів забезпечують приватні виконавці, діяльність яких урегульована Кодексом, а контролюються межі виконання закону державою - Міністерством юстиції Естонії.

Процедурою виконання рішень у **Латвійській Республіці** опікуються присяжні судові виконавці, які адміністративно підпорядковані Раді присяжних судових виконавців. Якщо провести аналогію з правовим статусом і компетенцією Департаменту державної виконавчої служби України у складі Міністерства юстиції України, можна стверджувати, що в Латвійській Республіці аналогічний правовий статус має орган, який виконує представницькі та наглядові функції присяжних судових виконавців. Базовим організаційним і «статусним» законом у Латвійській Республіці є Закон «Про судових виконавців» (Law of Bailiffs). Відповідно до ст. 106 Закону «Про судову владу» (Law of Judicial Power) присяжні судові виконавці є особами, які входять до складу судової системи та підкорюються лише закону. Іншими словами, їхній статус фактично прирівнюється до статусу суддів[199, с. 73].

Щодо контролю за діяльністю присяжних судових виконавців, це питання вирішується в декількох паралельних процесуальних формах. Зокрема, безпосередній контроль за присяжними судовими виконавцями здійснює окружний суд, на території якого знаходиться посадове місце виконавця. Призначений головою окружного суду суддя має право перевіряти роботу присяжних судових виконавців. Про результати перевірки суддя інформує Раду присяжних судових виконавців Латвійської Республіки, котра усуває порушення, даючи присяжному виконавцю вказівки та рекомендації, а також порушує клопотання про відкриття дисциплінарної справи або звертається до компетентних органів для кримінального переслідування виконавця. Тобто тут простежується не господарсько-процесуальний, а суто адміністративно-правовий механізм контролю за діяльністю виконавців [200, с. 43]. Дії, рішення та бездіяльність присяжного судового виконавця можуть

бути оскаржені в суді відповідно до Цивільно-процесуального закону (кодексу) Латвійської Республіки. В Україні, за аналогією, така процедура має форму скарги на дії державного виконавця [201, с. 74]. Розгляд таких скарг передбачений у кожному з галузевих процесуальних кодексів України. Також відповідно до згаданого вище Закону Латвійської Республіки «Про судових виконавців» міністр юстиції та Рада присяжних судових виконавців за власною ініціативою чи за пропозицією судді або прокурора, а також за скаргою зацікавленої особи може порушити дисциплінарну справу щодо виконавця за істотні порушення в роботі. Матеріали порушеного дисциплінарного провадження (справи) передаються до дисциплінарної комісії, до складу якої входять представники від Міністерства юстиції, присяжних судових виконавців і суддів Верховного суду. Рада присяжних судових виконавців Латвійської Республіки щонайменше раз на рік провадить перевірку реєстраційних книг і проваджень виконавців. Щодо процесуального наповнення компетенції присяжних судових виконавців і обсягу конкретних прав і напрямів виконавчих дій, базовим процесуальним законом у Латвійській Республіці є Цивільно-процесуальний закон (Civil Procedure Law). За кожен посадову дію, яку вчиняє присяжний судовий виконавець, він має право брати винагороду згідно з офіційною таксою. Її розмір визначається Кабінетом Міністрів за поданням Міністерства юстиції та за погодженням з Радою присяжних судових виконавців Латвійської Республіки. Будь-які інші домовленості щодо винагороди понад таксу заборонені законом [201, с. 74].

Стосовно винагороди державного виконавця хотілося б зазначити, що наразі законодавство України для державного виконавця передбачає заробітну плату, що складається з посадового окладу, доплати за вислугу років та за ранг, з надбавок, премій та винагород. Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців; додаткова заробітна плата – це винагорода

за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій; інші заохочувальні та компенсаційні виплати – це виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми [202]. Винагорода за сумлінне виконання державним виконавцем своїх обов'язків під час проведення виконавчих дій, яка виплачується за рахунок виконавчого збору, входить до додаткової заробітної плати і є базою нарахування єдиного внеску [203]. Згідно з постанов Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 року № 643 «Про порядок виплати винагород державним виконавцям та їх розміри і розмір основної винагороди приватного виконавця» державному виконавцю, на виконанні у якого перебував виконавчий документ, передбачено 2 % стягнутої суми або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом. Раніше цей показник становив 5 %. Керівнику органу державної виконавчої служби та його заступникам, яким безпосередньо підпорядкований державний виконавець, у випадку дотримання встановлених критеріїв – 0,5 % стягнутої суми або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом. Додатково із сум винагород державних виконавців утримуються відповідні податки та збори до Державного бюджету України, загальний обсяг яких становить до 20 % [137]. Окрім того, ст. 45 закону України «Про виконавче провадження» передбачає, що основна винагорода приватного виконавця стягується в порядку, передбаченому для стягнення виконавчого збору. Тож, основну винагороду залежно від виконавчих дій може бути встановлено у вигляді фіксованої суми за виконання рішень немайнового характеру і у вигляді відсотків від суми, що підлягає стягненню, або вартості майна, що підлягає передачі за виконавчим документом [81]. 28 серпня 2018 р.

законодавець змінив норму, яка встановлювала, що виконавчий збір стягується з фактично стягненої виконавцем суми. Так, ст. 27 встановлено, що виконавчий збір (основна винагорода виконавця) стягується в розмірі 10 % від суми, що підлягає примусовому стягненню, поверненню, або вартості майна боржника, що підлягає передачі стягувачеві, заборгованості з оплати аліментів. Ч.ч. 5 і 9 ст. 27 Закону України «Про виконавче провадження» містять перелік випадків, коли виконавчий збір не стягується, в тому числі й за виконання ухвали про забезпечення позову шляхом накладення арешту на майно.

Діяльність приватних виконавців врегульована Законом України «Про органи і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів», ст. 31 якого встановлює, що в разі виконання рішення немайнового характеру приватний виконавець має право на основну винагороду у вигляді фіксованої суми [49]. Проблема стягнення основної винагороди пов'язана з тим, що на законодавчому рівні не передбачена фіксована плата за кожну виконавчу дію (наприклад, відкриття і арешти). Саме нормативне закріплення такої вимоги мотивувало б приватного виконавця. В разі якщо не буде виявлене майно боржника або якщо виконавче провадження буде закінчене з незалежних від приватного виконавця обставин, він все одно має отримати плату за виконану роботу, адже приватний виконавець не фінансується з держбюджету і не отримує зарплату, як представник державної виконавчої служби, але при цьому несе суттєві витрати на організацію діяльності, а також платить великі податки [204].

У **Фінляндії** органи примусового виконання входять до системи виконавчої влади. За публічно-правової моделі виконавчого провадження ці функції покладено на спеціальні правоохоронні органи. Однак при примусовому виконанні судових рішень можливе використання послуг приватних осіб, наприклад, для розшуку майна боржника. У Фінляндії виконавчий процес здійснюється на основі інформаційної системи стягнень, підтримуваної за допомогою автоматичної обробки даних, що полегшує й

прискорює процес примусового виконання й забезпечує доступ до інформаційних даних стосовно боржника [205, с. 37–39].

Інститут судових виконавців **Ізраїлю** до 01 січня 2009 р. знаходився в підпорядкуванні судових органів. На сьогодні Управління системи судового виконання та його структурні підрозділи (бюро судового виконання) входять до системи органів Міністерства юстиції Ізраїлю, залишаючись за своєю суттю централізованими [206, с. 141].

Італія. Виконавче провадження в цій країні регулюється Цивільним процесуальним кодексом, третій том якого визначає: поняття та характеристику виконавчих документів; процедури примусового відчуження майна; відчуження майна боржника, яке знаходиться у третіх осіб; порядок проведення публічних торгів та ін.

Судові рішення виконують судові виконавці, але значну роль на стадії виконання відіграє виконавчий суддя, який має право одноосібно вирішувати спірні питання, що виникають під час виконання або при створенні перешкод виконанню, розглядає клопотання про відстрокування або розстрокування виконання та вирішує низку інших питань. До виконавчих документів, окрім рішень суду, віднесені векселі та цінні папери [207].

Цікаво, що до примусових заходів в Італії належить управління відчуженим майном. Майно може надаватися в управління одному або декільком кредиторам або уповноваженій організації (а за наявності згод з боку кредиторів і самому боржнику). Управляючий майном зобов'язаний щоквартально звітувати про фінансові результати від такого управління, а також розподіляти між кредиторами прибутки в порядку, що визначив виконавчий суддя [208].

Особливістю інституту примусового виконання рішень судів та інших органів в Італії є те, що опис майна боржника здійснюється у формі припису судового виконавця боржнику з вимогою утриматися від будь-яких дій щодо відчуження майна та доходів від користування цим майном. Боржник може уникнути опису майна, якщо він сплатить борг та 20 % судових витрат. Оплата

здійснюється через судового виконавця [207].

У **Великобританії** рішення суду не підлягають обов'язковому виконанню: ініціатива належить стягувачу. Попередньо він повинен відповісти на три питання: 1) чи може він самостійно знайти боржника; 2) чи може він відшукати майно боржника; 3) чи може він отримати це майно від боржника? Суд має право надавати допомогу стягувачу при пошуку майна боржника й отриманні від нього відшкодування, але стягувач може залучити в якості помічника спеціального агента або разом з агентом звернутися за допомогою до суду. Виконанням рішень суду займаються бейліфи. З юридичної точки зору, вони є державними службовцями, проте в разі завантаженості можуть звертатись по допомогу до приватних осіб. Існує кілька видів бейліфів: сертифікований пристав-виконавець, призначений судом пристав-виконавець, цивільний пристав-виконавець. Управління діяльністю з багатьох питань здійснює старший клерк суду графства, до якого прикріплені бейліфи. Судові виконавці об'єднані в Асоціацію Судових Виконавців Високого Суду Англії та Уельсу. Це саморегульована асоціація, членство в якій не є обов'язковим [209, с. 74].

У **Бельгії** виконавче провадження також регулюється судовими виконавцями – бейліфами. Однак судовий виконавець не може діяти на свій розсуд. Міністерство юстиції визначає територію роботи виконавця й висуває умову про наявність офісу на даній території.

В **Нідерландах** судовий пристав несе подвійне функціональне навантаження і має ознаки як приватного, так і державного судового пристава-виконавця. Він може займатися приватною практикою із повернення боргів за згодою сторін на основі затвердженого бізнес-плану, надавати правові консультації тощо. Наявність бізнес-плану в цього суб'єкта є обов'язковим, оскільки він відображає окупність витрат судових виконавців [210].

Грузія. В даній країні запроваджена модульна система примусового виконання рішень судів та інших органів. До 2000 р. в країні діяла державна модель примусового виконання. Завдання щодо примусового виконання

рішень виконували судові виконавці. У 2000 р. було створено Національне бюро виконання, яке підпорядковувалося Міністерству юстиції Грузії. Це бюро є автономним щодо матеріально-технічного забезпечення, управління персоналом, оперативної діяльності, але підконтрольне Міністерству юстиції й органам судової влади. Національне бюро виконання діє в складі Тбіліського бюро виконання та 8 територіальних виконавчих бюро. Окрім виконання рішень, структурні підрозділи Національного бюро виконання надають додаткові послуги, наприклад, вирішення спорів як арбітраж або ведення процедур у справах про банкрутство. Також Національне бюро виконання активно практикує медіацію з метою виконання рішень добровільним порядком [211, с. 79].

До складу Національного бюро виконання входить Управління виконавчої поліції, створене у 2015 р. Поліція має право застосовувати примусові заходи фізичного характеру, здійснювати демонтаж споруд і конструкцій та виконувати рішення про виселення або вселення. Поліція виконання не наділена повноваженнями проводити оперативно-розшукову або слідчу діяльність [211]. У країні також створено інститут приватних виконавців, відомості про яких містяться у відповідному реєстрі. Ліміт суми до стягнення за виконавчим документом, який може бути пред'явлений на виконання приватному виконавцю, становить близько 200 тис. доларів США. Приватні виконавці є приватними підприємцями та несуть самостійно всі професійні ризики, тож їхня діяльність підлягає обов'язковому страхуванню. Контроль за діяльністю приватних виконавців здійснює Міністерство юстиції Грузії. Статус та можливості приватних виконавців порівняно із статусом та можливостями працівників Національного бюро виконання є обмеженими, проте якість послуг, які надають приватні виконавці Грузії своїм клієнтам, має належний рівень. Функціонує робоча група Міністерства юстиції Грузії щодо подальшого реформування цієї системи й ухвалення Виконавчого кодексу Грузії [211].

У **Греції** представниками органів виконавчого провадження є

виконавець і нотаріус, до функцій якого входить виконання судових актів про стягнення грошових коштів. Такий нотаріус називається клерком публічного аукціону, і тільки він має право проводити такий аукціон. Приватна система примусового виконання (приватно-правова модель виконавчого провадження) побудована на тому, що судовий виконавець є вільним професіоналом і самостійно організовує свою діяльність і несе при цьому повну майнову відповідальність за результати своєї роботи [209].

У **Болгарії** діють як державні, так приватні судові виконавці, але більшість виконавчих документів знаходяться на виконанні у приватних виконавців. Цьому передусім сприяє надане їм законом широке коло повноважень, прийнятні плати (збори) за їхні послуги, які стимулюють приватних судових виконавців працювати ефективніше. Крім державних і приватних судових виконавців стягнення здійснюють так звані «публічні виконавці», на яких покладено стягування податкових заборгованостей, штрафів та інших стягнень на користь держави. Приватні судові виконавці щорічно подають до Міністерства правосуддя звіт про свою діяльність. Судовий контроль над приватними судовими виконавцями здійснює відповідний окружний суд, який розглядає справи про оскарження дій приватного судового виконавця. Адміністративний контроль за діяльністю приватних судових виконавців з боку держави здійснюється Міністерством правосуддя [212, с. 80].

У **Білорусії** діє єдина система органів примусового виконання судових постанов та інших виконавчих документів. Цей інститут знаходиться на балансі судової та виконавчої влади при організації та виконанні виконавчих дій. Стадія виконавчого провадження цивільного й господарського судочинства перетворена на стадію, на якій здійснюється провадження, пов'язане з виконанням судових постанов, інших рішень і актів, яка визначає коло повноважень суду в цій сфері.

Тож, на сьогодні не можна визначити найбільш вдалу модель примусового виконання рішень судів на інших органів. Кожна держава

вибудовує ту модель, яка в умовах політичних, економічних та соціальних перетворень, є сприйнятною та націленою на якісне функціонування суспільства й держави. При застосуванні досвіду Європейських країн необхідно враховувати особливості нашої держави, наприклад, високий рівень корупції, низький рівень правової культури населення, пострадянську модель економіки держави, задля запобігання виникненню нових прогалин у законодавстві під час реформування системи примусового виконання рішень. Наразі в Україні вибудована якісна та сучасна модель примусового виконання рішень судів та інших органів, яка потребує подальшого коригування та розвитку, чим і займається Міністерство юстиції України.

3.2. Напрямки вдосконалення діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів

Прийняття у 2016 р. Законів України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та «Про виконавче провадження» сприяло реформуванню інституту примусового виконання рішень судів та інших органів. Революційним стало створення інституту приватних виконавців, який запроваджував недержавне примусове виконання рішень судів, що мало сприяти поверненню довіри до суду, спроможності держави захистити права фізичних і юридичних осіб. Поряд з цим були запроваджені зміни у виконавче провадження. Вони також мали прогресивний характер, але наразі ще наявні нормативно-правові, організаційні, технічні недоліки, що уповільнюють розвиток згаданого інституту. Спробуємо розібратися в цих недоліках та визначити шляхи їх усунення.

Так, для приватних виконавців законодавством встановлено основну (фіксовану) та додаткову фінансову винагороду, що сприяє як підвищенню показників примусового виконання рішень судів, так і зловживанню приватними виконавцями своїми правами та не виконанням обов'язків із

метою отримання швидкої винагороди. І хоча ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено права і обов'язки сторін та інших учасників виконавчого провадження, а також передбачено окремі права стягувача та боржника, на нашу думку, необхідно більш чітко визначити права та обов'язки боржника та стягувача, щоб унеможливити зловживання виконавцями своїми правами та не дозволити їм уникати обов'язків. Також слід закріпити право стягувача на вільний вибір приватного виконавця. *Саме тому закон України «Про виконавче провадження» необхідно доповнити статтями: «Права і обов'язки стягувача»; «Права і обов'язки боржника».*

Законом обмежено права приватного виконавця. Він не має права виконувати рішення:

- 1) про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною;
- 2) за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави в статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету;
- 3) за якими боржником є юридична особа, примусова реалізація майна якої заборонена відповідно до закону;
- 4) за якими стягувачами є держава, державні органи;
- 5) адміністративних судів і Європейського суду з прав людини;
- 6) які передбачають вчинення дій щодо майна державної чи комунальної власності;
- 7) про виселення та вселення фізичних осіб;
- 8) за якими боржниками є діти або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена;
- 9) про конфіскацію майна;
- 10) виконання яких віднесено Законом України «Про виконавче провадження» безпосередньо до повноважень інших органів, які не є органами

примусового виконання [81].

На нашу думку, цей перелік є занадто широким. Вважаємо, що рішення, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави в статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету; рішення адміністративних судів і Європейського суду з прав людини необхідно передати до повноважень приватних виконавців, тобто *слід вилучити п. 2 та п. 5 із Закону України «Про виконавче провадження»*.

Законами України, якими урегульовано примусове виконання рішень, не передбачено передачу справ виконавчого провадження від державного до приватного виконавця в разі бажання стягувача обрати приватного виконавця для примусового виконання рішення суду. Так, Закон України «Про виконавче провадження» містить два самостійних положення, перше з яких передбачає, що виконання кількох рішень про стягнення коштів з одного боржника здійснюється державним виконавцем, який відкрив перше виконавче провадження стосовно такого боржника у рамках зведеного виконавчого провадження. Друге – виконання кількох рішень про стягнення коштів з одного боржника здійснюється приватним виконавцем у рамках зведеного виконавчого провадження. При цьому законом не передбачено можливості створення виконавчих груп за одночасної участі державних та приватних виконавців. Це означає, що в органів державної виконавчої служби й у приватних виконавців можуть бути окремі зведені виконавчі провадження. Яким чином буде координуватись робота державних та приватних виконавців та чи буде вона здійснена взагалі, наразі не визначено [213].

На підставі викладеного *вважаємо за необхідне створення виконавчих груп за участю державних та приватних виконавців з метою якісної координації їхніх дій*.

Ще одним нагальним питанням сьогодення є автоматизований арешт та

стягнення коштів боржника, розміщених на банківських рахунках. Як показав аналіз досвіду іноземних держав, автоматизована система виконавчих проваджень дає змогу накладати арешт на будь-яке майно боржників негайно, одразу після прийняття рішення. Сьогодні Міністерство юстиції України в особі заступника міністра А. В. Гайченка активно запроваджує автоматизований процес отримання виконавцями інформації про рахунки боржників (як юридичних, так і фізичних осіб) та накладення арешту на кошти, що містяться на них. Розроблено прикладний програмний інтерфейс «Національні інформаційні системи», за допомогою якого відбувається взаємодія автоматизованої системи виконавчого провадження та інформаційних систем банків. Зазначений сервіс розроблено на виконання наказу Міністерства юстиції України від 16 квітня 2019 р. № 1203/5 «Про затвердження Порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16 квітня 2019 р. за № 399/33370 [214]. Передбачається, що всі банки України приєднаються до цієї системи. Наразі банки, не приєднані до цієї автоматизованої системи, повільно виконують постанови, надіслані виконавцями. Постанови можуть не дійти до банків, досить довго братися в роботу, тим часом боржники виводять кошти з рахунків. Іноді фіксуються випадки, коли банки за змовою з боржником відмовляють у накладенні арешту з формальних підстав і повертають постанову про арешт коштів без виконання. Саме тому *виникла нагальна проблема в правовому регулюванні автоматизованого арешту та стягнення коштів боржника, розміщених на банківських рахунках, у зв'язку з чим необхідно встановити для банків обов'язок приєднатись до національної інформаційної системи автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках, встановити відповідальність за відмову (спротив) в наданні виконавцям інформації про рахунки боржників (як юридичних, так і фізичних осіб) та за порушення норм, якими встановлено негайний арешт коштів, що містяться на рахунках боржника. Приєднання банків до цієї*

системи зекономить час їхніх працівників, оптимізує їхню роботу, покращить реноме. Також це буде на користь банку у випадку, коли банк опиниться в ролі стягувача.

Порядок негайного накладання арешту на рахунки боржника має бути таким: 1) систематичне наповнення комерційними банками бази даних щодо рахунків фізичних і юридичних осіб; 2) доступ виконавців до електронної системи рахунків Національного банку України та комунікація з нею; 3) доступ виконавців до комерційних банків, у яких відкриті рахунки боржників, та комунікація з ними.

Національний банку України не має права на зміну інформації, яка міститься у базі даних, він є утримувачем системи та гарантом її функціонування.

Ще одним проблемним питанням є взаємодія виконавців з поліцією. І хоча сьогодні вже діє спільний Наказ Міністерства внутрішніх справ України Міністерства юстиції України, яким затверджено Порядок взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів [143], існує багато невирішених питань. Відповідно до цього положення інформаційна взаємодія відбувається за допомогою таких інформаційних систем: автоматизована система виконавчого провадження; Єдиний державний реєстр Міністерства внутрішніх справ України; єдина інформаційна система Міністерства внутрішніх справ України; інформаційний портал Національної поліції. Визначається також, що поліцейські залучаються державними, приватними виконавцями для забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання, припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних, приватних виконавців, фізичних осіб, що виникли при проведенні виконавчих дій у випадках: примусового проникнення виконавця до житла чи іншого володіння фізичної особи; виконання постанови державного, приватного виконавця про розшук транспортного засобу

боржника; примусового виселення боржника; примусового вселення стягувача; усунення перешкод у користуванні приміщенням (житлом) [143]. Підставою для залучення поліцейських до забезпечення публічної безпеки і порядку при примусовому виконанні судових рішень і рішень інших органів є вмотивована постанова державного, приватного виконавця, що надсилається керівникам міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, територіальних органів Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, їх територіальних (відокремлених) підрозділів за місцем проведення відповідної виконавчої дії, яка повинна містити інформацію про час та місце проведення виконавчих дій, а також опис та мотивоване обґрунтування обставин, що зумовили необхідність залучення поліцейських [143]. Водночас у нормативному акті представлено неповний перелік випадків залучення державними та приватними виконавцями працівників поліції для сприяння у вчиненні виконавчих дій та забезпечення охорони громадського порядку під час примусового виконання рішень суду, що не сприяло ефективності взаємодії виконавців з поліцією, а лише надало нові можливості скажникам, сприяло відмові у виконавчому провадженні поліції щодо охорони громадського порядку. Поза межами регулювання також залишається питання укладення договорів та складання кошторисів про відшкодування витрат, пов'язаних із транспортуванням і зберіганням транспортних засобів на спеціальних майданчиках тимчасового затримання; процедура вилучення виконавцями транспортних засобів боржників з майданчиків тимчасового затримання тощо.

Для вирішення проблемних питань щодо якісної взаємодії виконавців з національною поліцією України, необхідно:

виключити перелік випадків залучення державними та приватними виконавцями працівників поліції для сприяння у вчиненні ними виконавчих дій та забезпечення охорони громадського порядку під час примусового виконання рішень суду;

– *запровадити окремий підрозділ поліції, відповідальний за*

проведення виконавчих дій;

– *ввести контроль за виконанням постанов приватних та державних виконавців про накладення арешту на транспортні засоби, оголошення їх в розшук, зняття арешту відносно транспортних засобів, інформація про які була отримана виконавцями не лише з Єдиного державного реєстру МВС, а й з інших джерел;*

– *дозволити використання державними виконавцями табельної зброї при проведенні певних виконавчих дій.*

Проблеми пов'язані також із мораторієм на примусову реалізацію майна. Стихійний перехід до ринкової економіки після здобуття Україною незалежності, помилки та зловживання у процесі роздержавлення державних підприємств, запізнення з реалізацією програм санації державних підприємств, застарілі технології, низький рівень менеджменту державних підприємств призвели до масового звільнення працівників, банкрутств і соціальних катаклізмів. На цьому тлі запровадження мораторіїв уявлялося засобом забезпечення економічної безпеки, утримання соціальної стабільності на підприємствах державного сектору в умовах стагнації економіки. Починаючи з 2001 р. в Україні за різних обставин було запроваджено низку мораторіїв, які забороняють примусовий продаж майна державних підприємств і тим самим унеможливають виконання судових рішень проти таких підприємств [215]. Так, Законом «Про відновлення платоспроможності державних вугледобувних підприємств» від 13 квітня 2017 р. запроваджений мораторій на відчуження майна вугледобувних підприємств. Справи про банкрутство таких підприємств не можуть порушуватись до 1 січня 2022 р. Введення мораторіїв на звернення стягнення на активи боржника призводить до суттєвого затягування процесу виконання судового рішення, робить його малоперспективним або дає можливість ухилитися від його виконання. Саме тому, на нашу думку, *слід максимально скоротити перелік державних підприємств щодо яких введено мораторій на відчуження майна.* Заступник міністра юстиції України А. В. Гайченко зазначає: «У нас сьогодні понад 10

мораторіїв по підприємствах, які в переліку великої приватизації, які не підлягають приватизації або підлягають якомусь виду приватизації, по валютних позичальниках тощо. І немає що стягувати! Це за умови, що є рішення суду про стягнення мільярдних сум!» [216].

Ще одним складним питанням є отримання винагороди державними виконавцями. Так, О. О. Олефір вважає, що одним із чинників низької ефективності державної виконавчої служби є відсутність належної мотивації у співробітників. Основними чинниками реформування системи він слушно визнає: достойну заробітну плату, не забюрократизовану систему виплат винагород, залучення та виховання більш якісних кадрів [217, с. 117].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 року № 643 «Про порядок виплати винагород державним виконавцям та їх розміри і розмір основної винагороди приватного виконавця» передбачено виплату державному виконавцю, на виконанні у якого перебував виконавчий документ, 2 % стягнутої суми або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом [137]. Проте, відповідно до згаданого нормативного акту, отримання винагороди пов'язане з певними труднощами. Так, для отримання коштів державний виконавець повинен: 1) подати заяву безпосередньому керівнику. У разі коли виконання виконавчого документа було забезпечено виконавчою групою, заява про виплату винагороди подається керівником зазначеної групи особі, яка прийняла рішення про її утворення; 2) заява державного виконавця про виплату винагороди розглядається безпосереднім керівником державного виконавця протягом двох робочих днів з дати її надходження та погоджується ним із зазначенням дати погодження. За відсутності підстав для виплати винагороди зазначена заява протягом двох робочих днів з дати її надходження повертається державному виконавцю з обґрунтуванням підстав відмови. Під час розгляду заяви державного виконавця про виплату винагороди безпосереднім керівником державного виконавця перевіряються достовірність викладених у заяві відомостей, правильність розрахунку та наявність підстав для виплати

винагороди; 3) погоджена безпосереднім керівником заява про виплату винагороди державному виконавцю не пізніше наступного робочого дня подається для погодження начальнику Управління забезпечення примусового виконання рішень Міжрегіонального управління Міністерства юстиції України; 4) погоджена безпосереднім керівником заява про виплату винагороди державному виконавцю відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України не пізніше наступного робочого дня подається для погодження директору Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України;

5) погоджена начальником управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіонального управління Мін'юсту, директором Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, начальником Управління забезпечення примусового виконання рішень в місті Києві Департаменту державної виконавчої служби Мін'юсту заява про виплату винагороди разом із довідкою щодо розподілу винагороди (в разі її складення) не пізніше наступного робочого дня після погодження подається відповідному уповноваженому структурному підрозділу міжрегіонального управління юстиції або уповноваженому структурному підрозділу Міністерства юстиції України. На підставі таких заяви і довідки видається наказ, у якому зазначаються особи, яким виплачується винагорода, та її розміри;

б) винагорода виплачується одночасно з виплатою заробітної плати [137]. На нашу думку, *необхідно 2% стягнутої суми або вартості майна боржника перераховувати на рахунок державного виконавця одразу (автоматично), як тільки було стягнуто кошти або реалізовано майно боржника на користь стягувача за виконавчим документом; керівнику органу державної виконавчої служби та його заступникам, яким безпосередньо підпорядкований державний виконавець, автоматично нараховувати на власні рахунки 0,5 % стягнутої суми або вартості майна боржника разом з передаючою цією суми стягувачу за виконавчим документом.*

Доречним, на нашу думку, буде також розподіл коштів від економії фонду заробітної плати, яка утворилась за рахунок вакантних посад працівників органів державної виконавчої служби, повного або часткового позбавлення працівників органів державної виконавчої служби премій, надбавок та інших належних їм виплат, виключно між працівниками цих органів відповідно до їх особистого внеску в загальні результати роботи [198, с. 8].

Проблеми пов'язані і з рівнем кваліфікації державних виконавців. О. Татарова зауважує, що доволі часто стягувач стикається з бездіяльністю державних виконавців через низьку кваліфікацію, незадовільну матеріально-технічну базу, велике навантаження або «на замовлення боржника» [218].

Цю проблему слід вирішувати на загальному рівні – Міністерства юстиції України та територіальному – міжрегіональних управлінь.

Професійний рівень державних виконавців можна підвищувати шляхом:

- дистанційного навчання;*
- стажування один раз на 5 років;*
- підвищення кваліфікації один раз на 3 роки;*
- підвищення кваліфікації державного виконавця, який претендує*

на зайняття вищої посади.

Сучасна система примусового виконання рішень судів та інших органів повинна бути повністю цифровізована, тож необхідно удосконалювати систему інформаційного забезпечення виконавчого провадження, а саме: об'єднати автоматизовані системи Державної фіскальної служби України та Пенсійного фонду України, Національної поліції України; Прикордонної служби України; Державної судової адміністрації. Це дасть можливість державним виконавцям отримувати інформацію щодо зареєстрованих транспортних засобів та їх власників, в тому числі можливість безпосередньо вносити до інформаційної системи Національної поліції України інформації щодо арешту транспортних засобів, їх розшуку та скасування таких заходів примусового виконання; отримувати інформацію

та оперативно вносити дані до інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи стосовно контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний України (система «Аркан»); отримувати після початку функціонування Єдиного реєстру виконавчих документів відповідні виконавчі документи, щодо яких подана заява про примусове виконання тощо.

Для цього необхідно оснастити підрозділи примусового виконання рішень сучасною комп'ютерною технікою та забезпечити відповідними програмними продуктами; створити в структурі Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України відділ аналітичного забезпечення та інформаційного аналізу, діяльність якого націлити на аналітичне прогнозування та стратегію; запровадити програму автоматичної подачі заяв і скарг на дії та бездіяльність державних виконавців та служби загалом на сайті Департаменту в особистому кабінеті фізичної особи; передбачити можливість використання електронного підпису у виконавчому провадженні.

Важливою також є система санкцій, що має застосовуватись до боржника, який не бажає виконувати рішення суду та інших органів. Так, А. Авторгов запропонував запровадити штраф за невиконання судового акту астрент (від фр. l'astreinte < лат. adstringere – примус) [219]. Його запровадження стимулюватиме боржника до швидкого виконання зобов'язань. Існують дві моделі астренту: приватно-правова (французька) та публічно-правова (німецька). Відповідно до французької моделі астрент є результатом прояву влади судді, який повинен, окрім всього, забезпечити виконання свого рішення, а грошові кошти, отримані в результаті стягнення астренту, спрямовуються на користь стягувача. Згідно з німецькою моделлю астрент присуджується в дохід держави і є своєрідним штрафом за неповагу до рішення суду [220]. Астрент також засосовується Голландії, Бельгії, Люксембурзі, Португалії. У Франції він є зобов'язанням боржника, окрім суми основного боргу, пені, розмір якої буде збільшуватися кожного дня до

моменту повного виконання покладених на боржника зобов'язань (послідовно зростаючої пені). Астрент може бути встановлений суддею як за невиконання судового акту (зазвичай зобов'язуючого вчинити певні дії або утриматися від них), так і для спонукання надати чи повернути доказ у рамках цивільного процесу [221, с. 36] В італійській правовій системі астрент відноситься тільки до зобов'язань вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення [222, с. 21]. Враховуючи європейський досвід, особливості виконавчого провадження в нашій країні, вважаємо за доцільне впровадити такий вид стягнення, як **виконавчий штраф** – захід примусового впливу, що застосовується судом за неповагу до суду у вигляді невиконання судового акту з метою стимулювання боржника до виконання встановлених зобов'язань.

Потребує удосконалення система відповідальності юридичних осіб за кінцевим бенефіціаром. Кінцевий бенефіціарний власник – це будь-яка фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив (контроль) на діяльність клієнта та/або фізичну особу, від імені якої проводиться фінансова операція [223]. Кінцевим бенефіціарним власником є:

- для юридичних осіб – будь-яка фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив на діяльність юридичної особи (в тому числі через ланцюг контролю/володіння);
- для трастів, утворених відповідно до законодавства країни їх утворення, – засновник, довірчий власник, захисник (за наявності), вигодоодержувач (вигодонабувач) або група вигодоодержувачів (вигодонабувачів), а також будь-яка інша фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив на діяльність трасту (в тому числі через ланцюг контролю/володіння);
- для інших подібних правових утворень – особа, яка має статус, еквівалентний або аналогічний особам, зазначеним для трастів [223].

В окремих випадках неможливість вплинути на кінцевого бенефіціара юридичної особи призводить до неможливості примусово виконати рішення суду чи іншого органу державним виконавцем. Пропонується застосовувати

до цих суб'єктів тимчасове обмеження виїзду за кордон шляхом винесення державним виконавцем вмотивованої постанови про встановлення тимчасового обмеження боржника в праві виїзду за межі України. Така постанова направляється до виконання на адресу Державної прикордонної служби України, боржник включається до відповідного списку та перебуває на особистому контролі в Державній прикордонній служби України, яка встановлює обмеження на перетин кордону України зазначеною особою.

Залишається відкритим питання соціального захисту державних виконавців. У зв'язку з цим необхідно запровадити систему обов'язкового державного страхування державного виконавця. Державне страхування державних виконавців повинно здійснюватись за рахунок державного бюджету. Суми щорічних страхових платежів повинні встановлюватися щорічно страховою компанією за погодженням з Міністерством фінансів під час формування державного бюджету на наступний рік. Страхові виплати виплачуються: у разі загибелі застрахованого під час виконання службових обов'язків спадкоємцям; у разі каліцтва, одержаного застрахованим під час виконання службових обов'язків, а також інвалідності, що настала в період проходження служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби чи після закінчення цього терміну, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що сталися під час виконання службових обов'язків [224].

Проблемним є питання щодо залучення до проведення виконавчих дій приватних експертів. Необхідно зрівняти повноваження державних експертних установ та приватних експертів, тож доцільним буде внесення змін до Закону України «Про судову експертизу», у якому слід передбачити можливість запровадження інституту приватних експертів. Одночасно із розширенням повноважень приватних експертів необхідно висувати необхідні вимоги до їхньої діяльності, заходів безпеки, до створення інших необхідних умов для зберігання і роботи з речовими доказами [225].

Також необхідно оптимізувати Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Україна змінюється, змінюється

кількість людей в населених пунктах, районах, відбувається міграція населення. Змінюється й карта промислових центрів та підприємств: одні банкрутують, інші змінюють форму, треті утворюються. Наразі є відділи, в яких все навантаження покладене на одного-двох державних виконавців. Тож необхідно провести реформу, яка визначить баланс доступності для населення та ефективність діяльності виконавчої служби. Загалом близько 20–30 % відділів можуть бути приєднані, реорганізовані, злиті. Це не пов'язано з адміністративною реформою щодо укрупнення районів – це пов'язано з реальністю, якій має відповідати система Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Оптимізація повинна зберегти якість послуг, пов'язаних з реальною кількістю людей, підприємств, проваджень, стягувачів [216].

Вирішення вищеперерахованих проблем можливе лише за умови спільної системної діяльності Верховної ради України, Кабінету Міністрів України та Міністерства юстиції України. Як зазначає А. Каганець, якість роботи державних виконавців та приватних виконавців не головна проблема. Серед негативних факторів, що впливають на рівень виконання судових рішень, – оформлення майна на інших осіб, бездіяльність правоохоронних органів і відсутність формального майна, за рахунок якого можна стягнути борг. Та й відповідальність за невиконання судового рішення у нас застосовується вибірково. Для суттєвіших змін необхідний комплексний підхід, який передбачав би зміни в законодавстві, зменшення навантаження на виконавців, ефективну співпрацю з поліцією, привернення уваги громадян до купівлі майна на торгах і виведення доходів громадян із тіні» [226]. Вирішенням цих та інших проблем сьогодні активно займається Міністерство юстиції України, зокрема Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Висновки до розділу 3

Нами було досліджено досвід зарубіжних країн щодо діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, на підставі чого було визначено шляхи вдосконалення інституту примусового виконання рішень та Департаменту державної виконавчої служби. В результаті ми дійшли таких висновків.

Позитивним європейським досвідом щодо діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, що потребує імплементації в українське законодавство є:

Кодекс примусового виконання рішень судів та інших органів, у якому необхідно передбачити: обов'язкове розширення результативної частини рішень судів щодо примусового виконання рішень роз'ясненням процедури виконання рішення, що зменшить кількість додаткових звернень державних виконавців до суду за додатковими роз'ясненнями; послугу констатації факту, яка фіксується у виконавчих документах і є елементом доказу по справі (тобто у виконавче провадження вводиться додаткова стадія - докази, яка скоротить судовий процес); можливість силового захисту при проведенні виконавчих дій державними виконавцями та особливу юридичну відповідальність за перешкоджання проведенню виконавчих дій; обов'язкове державне страхування державного виконавця.

Порядок підвищення кваліфікації державних виконавців, яким урегульовано порядок підвищення кваліфікації державного виконавця та визначено умови їх стажування, періодичність та питання контролю отриманих знань.

Удосконалення діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, можливе такими шляхами:

– створення виконавчих груп за участю державних та приватних виконавців з метою координації їхніх дій;

– закріплення в правовому акті можливості автоматизованого арешту та стягнення коштів боржника, розміщених на банківських рахунках; встановлення для банків обов'язку приєднатись до національної інформаційної системи автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках; встановлення відповідальності за відмову (спротив) в наданні виконавцям інформації про рахунки боржників (як юридичних, так і фізичних осіб) та порушення норм, якими встановлено негайний арешт на кошти, що містяться на рахунках боржника;

– скорочення переліку державних підприємств, на відчуження майна яких введено мораторій;

– доповнення Закону України «Про виконавче провадження» статтями «Права і обов'язки стягувача» та «Права і обов'язки боржника»;

– 2 % стягнутої суми або вартості майна боржника мають перераховуватись на рахунок держаного виконавця одразу (автоматично) після того, як було стягнуто кошти або реалізовано майно боржника на користь стягувача за виконавчим документом; керівнику органу державної виконавчої служби та його заступникам, яким безпосередньо підпорядкований державний виконавець, автоматично нараховувати на власний рахунок 0,5 % стягнутої суми або вартості майна боржника разом з передаючою цієї суми стягувачу за виконавчим документом;

– удосконалення системи інформаційного забезпечення виконавчого провадження, для чого слід об'єднати автоматизовані системи Державної фіскальної служби України та Пенсійного фонду України, Національної поліції України; Прикордонної служби України; Державної судової адміністрації; у зв'язку з чим необхідно оснастити підрозділи примусового виконання рішень сучасною комп'ютерною технікою та забезпечити відповідними програмними продуктами; створити в структурі Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України відділ аналітичного забезпечення та інформаційного аналізу, діяльність якого націлити на аналітичне прогнозування та стратегію; запровадити програму

автоматичної подачі заяв і скарг на дії та бездіяльність державних виконавців та служби загалом на сайті Департаменту в особистому кабінеті фізичної особи; передбачити можливість використання електронного підпису у виконавчому провадженні;

– особливу увагу (як на загальному рівні – Міністерства юстиції України, так і на територіальному – міжрегіональних управлінь) приділити рівню кваліфікації державних виконавців; підвищувати їхній професійний рівень можна шляхом: дистанційного навчання; стажування один раз на 5 років; підвищення кваліфікації один раз на 3 роки; підвищення кваліфікації державного виконавця, який претендує на зайняття вищої посади;

– державне страхування (спеціальне) державних виконавців (з урахуванням специфіки обов'язків), яке повинно здійснюватись за рахунок державного бюджету; суми щорічних страхових платежів повинні встановлюватися щорічно страховою компанією за погодженням з Міністерством фінансів України під час формування державного бюджету на наступний рік; страхові виплати повинні виплачуватись: у разі загибелі застрахованого під час виконання службових обов'язків спадкоємцям; у разі каліцтва, одержаного застрахованим під час виконання службових обов'язків, а також інвалідності, що настала у період проходження служби;

– впровадження такого виду стягнення, як виконавчий штраф – західпримусового впливу, що застосовується судом за неповагу до суду у вигляді невиконання судового акту з метою стимулювання боржника до виконання встановлених зобов'язань.

Дослідження показало, що в окремих випадках неможливість вплинути на кінцевого бенефіціара юридичної особи призводить до неможливості примусово виконати рішення суду чи іншого органу державним виконавцем. Запропоновано застосовувати до таких суб'єктів тимчасове обмеження виїзду за кордон шляхом винесення державним виконавцем вмотивованої постанови про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України. Така постанова направляється до виконання на адресу Державної

прикордонної служби України, боржник включається до відповідного списку та перебуває на особистому контролі в Державної прикордонної служби України, яка встановлює обмеження на перетин кордону України зазначеною особою.

Порядок негайного накладання арешту на рахунки боржника має бути таким: 1) систематичне наповнення комерційними банками бази даних усіх рахунків фізичних і юридичних осіб; 2) доступ виконавців до електронної системи рахунків Національного банку України та комунікація з нею;

3) доступ виконавців до комерційних банків, у яких відкриті рахунки боржників, та комунікація з ними з метою списання коштів з відповідних рахунків. Інформація, яка наразі міститься в базі даних Національного банку України, не відображає дані про суму коштів на рахунках. Національний банк України не має права на зміну інформації, яка міститься в базі даних, він є утримувачем системи та гарантом її функціонування.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукового завдання, що базується на дослідженні сутності, змісту адміністративно-правових засад діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Визначається низка нових наукових положень та висновків, тлумачиться чинне національне законодавство, міжнародно-правові акти, сформульовано пропозиції щодо удосконалення діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, зокрема:

1. Державні органи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, пройшли складний шлях становлення та розвитку, дослідження змісту якого дало можливість виокремити такі його етапи: Перший період – «Старокиївський» (X–XV ст.ст.). Його ознаками є:

1) зародження інституту примусових виконавців; 2) фіксація їхнього правового статусу в перших правових актах; 3) примусові виконавці спочатку обирались із військових, а потім із цивільних, почалося зародження інституту чиновництва; 4) в різні часи особи, які примусово виконували рішення, називались по-різному (княжі тіуни, вірники, мечники, отроки тощо); 5) зародження «холопства» – примусового відпрацювання боржником свого боргу. Другий – період «Литовсько-польської та козацької доби» (з XV до XIX ст.). Його ознаками є: 1) наявність системи нормативно-правових актів, якими урегульовано інститут примусового виконання рішень; 2) розгалужена система покарання боржників; 3) визначено правовий статус виконавця (пристав, капітан-справник); 4) запроваджено процедуру вилучення майна. Третім періодом є «Імператорський» (з XIX до початку XX ст.). Його особливості: 1) запровадження судової реформи і, як наслідок, реформування інституту примусового виконання рішень; 2) слабкий контроль за судовим приставам; 3) виконання судових рішень за певним актом було самостійним і цілком відокремленим провадженням; 4) судовим приставам надано особливого

статусу спеціальних службових осіб для виконання судових рішень. Четвертий – період «Радянської доби» (він тривав з початку до кінця ХХ ст.). Його характерні риси: 1) інститут примусового виконання судових рішень було сформовано відповідно до радянської доктрини; 2) створена розгалужена система правових актів, якими визначено інститут примусового виконання судових рішень; 3) розширено систему суб'єктів примусового виконання рішень; 4) регламентовано порядок виконавчого провадження. П'ятий період розвитку інституту примусового виконання рішень – «Української суверенності й незалежності» – починається з 90-х рр. ХХ ст. і продовжується до сьогодні. Йому притаманні такі ознаки: 1) запровадження державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних органів; 2) проведення численних реформ інституту примусового виконання рішень; зміна правового статусу державного органу, який безпосередньо здійснює адміністрування примусового виконання рішень судів та інших державних органів; 3) запровадження інституту приватних виконавців; 4) посилення контролю держави за діяльністю державних та приватних виконавців; 5) налагодження взаємодії державних виконавців та інших правоохоронних органів; 6) запровадження електронного інформаційного обліку; 7) наявність розгалуженої системи нормативно-правових актів, якими урегульовано інститут примусового виконання рішень.

2. Принципи діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це основоположні ідеї, які визначають зміст та основу діяльності органів примусового виконання рішень, що визначає дієвість судової системи, верховенство права та гарантує дотримання прав і свобод громадян.

3. Доведено, що державний виконавець – це державний службовець, наділений державою правом здійснювати виконавче провадження щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, який знаходиться під захистом держави та несе юридичну відповідальність за

вчинення протиправних дій у межах встановленої законом компетенції. Необхідно доповнити перелік принципів діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, наведений у ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», такими принципами: належного управління; інформаційної відкритості; транспарентності; ефективності, раціональності та оптимальності; неупередженості та непідкупності; оперативності й гнучкості взаємодії; планування; прозорості; принцип «єдиного вікна».

4. Зазначено, що обмеження права на виїзд за кордон є не дуже поширеним способом впливу на боржника, але доволі ефективним, а в певних випадках незамінним, однак воно застосовується державним виконавцем на власний розсуд і є його правом. Тож, цей спосіб впливу слід відобразити в переліку обов'язків державного виконавця: застосування до боржників тимчасового обмеження у виїзді за кордон можливе лише за умови встановлення факту його навмисного ухилення від виконання зобов'язань за рішенням суду. Також слід установити право стягувача звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження боржника в праві виїзду.

5. Нормативно-правові акти, якими урегульована діяльність державних органів, що здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів – це система офіційних письмових документів, прийнятих в установленій формі уповноваженими суб'єктами публічної влади, до компетенції яких входить адміністрування сфери примусового виконання рішень судів та інших органів щодо регламентації правового статусу Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, державних виконавців та приватних виконавців, регулювання виконавчого провадження.

6. Дослідження завдань, покладених на органи примусового виконання рішень, дало можливість дійти висновку про необхідність: скасування мораторіїв із запровадженням належної системи гарантій виконання судових рішень, оскільки мораторії не забезпечують права сторін,

на користь яких здійснюється виконання; отримання державним виконавцем права за власною ініціативою звертатися до суду щодо зміни способу виконання рішення; для ефективності примусового виконання рішень судів, де боржником є юридична особа, яка має кінцевого бенефіціара, необхідно закріпити право державних та приватних виконавців звертатися до суду з поданням про тимчасову заборону виїзду за кордон кінцевого бенефіціара юридичної особи, що сприятиме прискоренню виконання рішень суду щодо даної юридичної особи та вплине на кінцевого бенефіціара юридичної особи; також слід закріпити право на оскарження дій державного виконавця щодо винесення постанови про обмеження в праві виїзду кінцевого бенефіціара за кордон; надати державним виконавцям доступ до всіх реєстрів Міністерства юстиції України; надати право державним виконавцям оголошувати в розшук та накладати арешт на транспортний засіб, вносити ці дані до Єдиного державного реєстру МВС України; зобов'язати державні органи, які містять дані про майно боржників, внести ці дані в електронні реєстри або виробити механізм швидкого обміну інформацією з органами примусового виконання рішень.

7. Контроль за діяльністю державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, – це діяльність органів примусового виконання рішень судів та інших органів публічного управління з метою виявлення та усунення причин та умов, що сприяли порушенням правових норм виконавчого провадження, притягнення винних до юридичної відповідальності. Його ознаки: це один з методів публічного адміністрування; метою контролю є виконання процедурного провадження, функціональних обов'язків державного виконавця, норм закону України «Про запобігання корупції»; за результатами контрольної діяльності складається акт перевірки; має чітко визначену процедуру, урегульований процедурними нормами; контроль здійснюється на всіх структурних рівнях органів державної виконавчої служби Міністерства юстиції України; за результатами контрольної перевірки можуть бути застосовані заходи юридичної

відповідальності.

8. Доведена необхідність прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про розподілення навантаження на державних виконавців та систему стимулювання їх роботи», відповідно до якої при розрахунках навантаження державного виконавця слід враховувати: розподілення навантаження з урахуванням процесуальних дій по кожному виконавчому провадженню з обов'язковим занесенням їх до Єдиного державного реєстру окремою графою фіксації; фіксування часу перебування державного виконавця в суді на судовому засіданні по справі про примусове виконання рішення як робочого; фіксація факту виїзду державного виконавця на місцевість та тривалості його перебування там під час виконання поставленого завдання шляхом відео- та фотореєстрації процесуальних дій; офіційне закріплення за державним виконавцем, який проходить стажування, професійного наставника із досвідом роботи в органах примусового виконання рішень судів та інших органів не менше п'яти років; стажування державного виконавця має тривати шість місяців та складатись з таких етапів: перевірка знань основ законодавства, яким урегульовано примусове виконання рішень судів та інших органів; 2 місяці роботи діловодом; 2 місяці роботи з низьким коефіцієнтом складності; 2 місяці роботи із середнім коефіцієнтом складності.

9. Аналіз досвіду європейських держав щодо діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, показав, що потребують імплементації в українське законодавство:

– Кодекс примусового виконання рішень судів та інших органів, у якому необхідно передбачити: обов'язкове розширення результативної частини рішень судів щодо примусового виконання рішень роз'ясненням процедури виконання рішення, що зменшить кількість додаткових звернень державних виконавців до суду за додатковими роз'ясненнями; послугу констатації факту, яка фіксується у виконавчих документах і є елементом доказу по справі (тобто у виконавче провадження вводиться додаткова стадія

докази, яка скоротить судовий процес); можливість силового захисту при проведенні виконавчих дій державними виконавцями та особливу юридичну відповідальність за перешкоджання проведенню виконавчих дій; обов'язкове державне страхування державного виконавця;

– Порядок підвищення кваліфікації державних виконавців, яким урегульовано порядок підвищення кваліфікації державного виконавця та визначено умови їх стажування, періодичність та питання контролю отриманих знань.

10. Удосконалення діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, можливе шляхом: створення виконавчих груп за участю державних та приватних виконавців з метою координації їхніх дій; закріплення в правовому акті можливості автоматизованого арешту та стягнення коштів боржника, розміщених на банківських рахунках; встановлення для банків обов'язку щодо приєднання до національної інформаційної системи автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках, а також відповідальності за відмову (спротив) у наданні виконавцям інформації про рахунки боржників (як юридичних, так і фізичних осіб) та порушення норм, якими встановлено негайний арешт на кошти, що містяться на рахунках боржника; скорочення переліку державних підприємств, на відчуження майна яких введено мораторій; доповнення Закону України «Про виконавче провадження» статтями «Права і обов'язки стягувача»; «Права і обов'язки боржника»; 2 % стягнутої суми або вартості майна боржника мають перераховуватись на рахунок державного виконавця одразу (автоматично) після того, як було стягнуто кошти або реалізовано майно боржника на користь стягувача за виконавчим документом; керівнику органу державної виконавчої служби та його заступникам, яким безпосередньо підпорядкований державний виконавець, автоматично нараховувати на власний рахунок 0,5 % стягнутої суми або вартості майна боржника разом з передаючою цією суми стягувачу за виконавчим документом; удосконалення системи інформаційного

забезпечення виконавчого провадження, для чого слід об'єднати автоматизовані системи Державної фіскальної служби України та Пенсійного фонду України, Національної поліції України; Прикордонної служби України; Державної судової адміністрації; у зв'язку з чим необхідно оснастити підрозділи примусового виконання рішень сучасною комп'ютерною технікою та забезпечити відповідними програмними продуктами; створити в структурі Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України відділ аналітичного забезпечення та інформаційного аналізу, діяльність якого націлити на аналітичне прогнозування та стратегію; запровадити програму автоматичної подачі заяв і скарг на дії та бездіяльність державних виконавців та служби загалом на сайті Департаменту в особистому кабінеті фізичної особи; передбачити можливість використання електронного підпису у виконавчому провадженні; особливу увагу (як на загальному рівні – Міністерства юстиції України, так і на територіальному – міжрегіональних управлінь) приділити рівню кваліфікації державних виконавців; підвищувати їхній професійний рівень можна шляхом: дистанційного навчання; стажування один раз на 5 років; підвищення кваліфікації один раз на 3 роки; підвищення кваліфікації державного виконавця, який претендує на зайняття вищої посади; державного страхування державних виконавців, яке повинно здійснюватись за рахунок державного бюджету; суми щорічних страхових платежів повинні встановлюватись щорічно страховою компанією за погодженням з Міністерством фінансів України під час формування державного бюджету на наступний рік; страхові виплати повинні виплачуватись: у разі загибелі застрахованого під час виконання службових обов'язків спадкоємцям; у разі каліцтва, одержаного застрахованим під час виконання службових обов'язків, а також інвалідності, що настала у період проходження служби;

11. Доведено, що в окремих випадках неможливість вплинути на кінцевого бенефіціара юридичної особи призводить до неможливості примусово виконати рішення суду чи іншого органу державним виконавцем. Запропоновано застосовувати до таких суб'єктів тимчасове обмеження виїзду

за кордон шляхом винесення державним виконавцем вмотивованої постанови про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України. Така постанова направляється до виконання на адресу Державної прикордонної служби України, боржник включається до відповідного списку та перебуває на особистому контролі в Державній прикордонній служби України, яка встановлює обмеження на перетин кордону України зазначеною особою.

12. Аргументовано, що Порядок негайного накладання арешту на рахунки боржника має бути таким: 1) систематичне наповнення комерційними банками бази даних усіх рахунків фізичних і юридичних осіб; 2) доступ виконавців до електронної системи рахунків Національного банку України так комунікація з нею; 3) доступ виконавців до комерційних банків, у яких відкриті рахунки боржників, та комунікація з ними з метою списання коштів з відповідних рахунків. Інформація, яка міститься в базі даних Національного банку України, не відображає дані про суму коштів на рахунках. Національний банк України не має права на зміну інформації, яка міститься в базі даних, він є утримувачем системи та гарантом її функціонування.

13. Аргументовано доцільність доповнення Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів» такими статтями:

Ст.* Структура Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Ст.* Основні завдання Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Ст.* Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України відповідно до покладених на нього завдань:

Ст.* Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України для виконання покладених на неї завдань має право:

Ст.* Керівник Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України має такі права та обов'язки».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Поняття органу держави. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/15253/>
3. *Теорія держави і права*: [навч. посіб.] / Бостан С. К., Гусарєв С. Д., Пархоменко Л. М. та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2013. 348 с.
4. *Теория государства и права* / В. Н. Хропанюк; под ред. В. Г. Стрекозова. М. : Дабахов, Ткачев, Димов, 1995. 377 с.
5. *Теорія держави і права* / За заг. ред. В. В. Копейчикова. К. : Юрінформ, 1995. 192 с.
6. Рабінович П. М. *Основи загальної теорії права та держави*. Одеса : Юридична література, 2002. 264 с.
7. *Теория государства и права: учебник для вузов по спец. «Правоведение»* / Под ред. А. И. Денисова. М. : Юридическая литература, 1980. 316 с.
8. *Державне управління та державна служба : словник-довідник* / [уклад. О. Ю. Оболенський]. К. : КНЕУ, 2005. 480 с.
9. Лазарев В. В., Липень С. В. *Теория государства и права*. М., 1998. 472 с.
10. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. *Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник*. К.: Юрінком Інтер, 2006. 317 с.
11. Жилин А. А. *Учебник государственного права (Пособие к лекциям)* Пг. : Тип. Б. М. Вольфа, 1916. Ч. 1. Общее учение о государстве в связи с основными началами иностранного государственного права. 429 с.
12. Кинг У. *Стратегическое планирование и хозяйственная политика*: пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. Г. Б. Кочеткова. М. : Прогресс, 1982. 399 с.

13. Нерсисянц В. С. *Общая теория права и государства : учебник для вузов*. Москва : НОРМА, 2004. 813 с.
14. Василевич Г. А. *Конституционное право Республики Беларусь : учебник*. Минск : УП «Кн. Дом» : ООО «Интерпрессервис». 832 с.
15. Ткач І. В. Поняття органу державної влади у контексті статей 1173–1175 Цивільного кодексу України // *Вісник Академії адвокатури України* 2013. 2(27). С. 18–23
16. Наливайко Л. Р. *Державний лад України: теоретико-правова модель*. Харків : Право, 2009. 596 с.
17. *Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики* / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова]. К. : Факт, 2003. 384 с.
18. Сухорукова А. Трансформація сучасного поняття «державні органи влади» // *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Миколаїв : Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. Вип. 13. 302 с. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/29.pdf>
19. Скакун О. Ф. *Теорія держави і права : підручник*. К. : Алерта, 2012. 524 с.
20. Кравченко В. В. *Конституційне право України : навч. посіб.* К.: Атіка, 2008. 590 с.
21. Протасов В. Н. *Теория права и государства. Проблемы теории праваи государства: вопросы и ответы*. М. : Новый Юрист, 1999. С. 118.
22. Чехович Т. В. Проблемні питання державної влади в Україні URL: <http://vuzliv.com/content/view/117/112>.
23. Байтин М. И. *Государство и политическая власть*. Саратов : СГУ, 1972. 239 с.
24. Чиркин В. Е. *Государственное и муниципальное управление: Учебник*. М. : Юрист, 2003. 342 с.
25. Гринь О. Д. Орган державної влади як складова державного апарату // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014 № 11 том 1. С. 11–13.

26. *Правознавство: навчальний посібник* / Кунченко-Харченко В. І., Печерський В. Г., Трубін Ю. Ю. К. : Кондор, 2011. 472 с. URL: <https://pidru4niki.com/11750204/pravo/pravoznavstvo>
27. *Проблемы общей теории права и государства* / Под ред. В. С. Нерсесянца. М. : Норма, 2004. С. 565
28. *Загальна теорія держави і права* / За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х. : Право, 2002. 432 с.
29. Механізм держави та апарат держави. URL: <http://nkker.com/wp-content/uploads/2020/11/10.11-TDP-P-212223.pdf>
30. *Словарь терминов по теории государства и права: учеб. пособие* / Н. И. Панов; Х. : Основа, 1997.
31. Лялюк О. Ю. Державний апарат як елемент механізму реалізації публічної влади // *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. № 23. С. 81–92
32. Ізотов Д. А., Ізотов О. А. Поняття державного апарату та його особливості // *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції в юридичній науці України»* (м. Вінниця, 24–25 квітня 2015 р.). С. 15–18. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/10april2015/03.pdf>
33. *Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник* / О. Ф. Скакун. Х. : Эспада, 2007. 776 с.
34. Ткаченко А. О. Поняття компетенції державного органу // *Часопис Київського університету права*. 2009, № 4. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/22711/34-Tkachenko.pdf>
35. Тихомиров Ю. А. *Курс административного права и процесса*. М., 1998. 798 с.
36. Бачило И. Л. *Функции органов управления*. М. : Юрид. лит., 1976. 198 с.
37. Лисенков С. Л. *Основы правознавства: навч. посіб. для уч. 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.* К. : Либідь, 2000. 392 с.

38. Аверьянов В. Б. *Функции и организационная структура органа государственного управления*. К. : Наукова думка, 1979. 148 с.
39. Лазарев Б. М. *Компетенция органов управления*. М. : Юрид. лит., 1972. 280 с.
40. Днепров О. Компетенция как элемент правового статуса органов исполнительной власти. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/may/12810/257-262.pdf>
41. *Обов'язковість судових рішень*. URL: <http://www.turadm.gov.ua/okhorona-zdorov-ia/item/2543-obov%20%99yazkovist--sudovyh-rishen>
42. Бакірова І. О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9254
43. Берназюк Я. Конституційні гарантії реалізації в Україні принципу обов'язковості судового рішення (на прикладі вирішення публічно-правових спорів) // Судебно-юридическая газета. 2020. 18 грудня URL: <http://bit.ly/2MeIslC>
44. Фулей Т. І. *Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів*. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
45. Кодекс адміністративного судочинства від 06 липня 2005 р. № 27474. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. С. 56. Ст. 1918.
46. Постанова Верховного Суду України від 20 лютого 2019 року у справі № 806/2143/15 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79973614>
47. Ровинський Ю. О. Поняття та види державного примусу // *Держава і право*. Вип. 49. С. 35–41. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34345/05-Rovinskiy.pdf?sequence=1>.

48. Ортинський В. Погляд на державний примус у контексті європейської інтеграції України URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/oct/14741/3.pdf>

49. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Закон України від 2 червня 2016 року № 1403-VIII // Відомості Верховної Ради. 2016. № 29. ст. 535

50. Діяльність органів державної виконавчої служби. Порядок отримання виконавчих документів та пред'явлення їх до виконання. URL: [www.obljust.gov.ua > uploads > dvsq09](http://www.obljust.gov.ua/uploads/dvsq09)

51. Про внесення змін до деяких наказів Міністерства юстиції України. Наказ Міністерства юстиції України від 29 вересня 2016 р. № 2832/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1302-16>

52. Сергієнко Н. А. Міністерство юстиції України та органи примусового виконання рішень: до питання правового статусу // Право. 2019 р., № 4 (66). С.34-41

53. Інструкція з організації примусового виконання рішень. Наказ Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 р. № 512/5 (зі змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12>

54. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції Постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 р. № 870 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0617-16>

55. Інформація. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/deyaki-pitannya-teritorialnih-organiv-a870>

56. Типове положення про відділ державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України від 20 квітня 2016 р. № 1183/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0617-16>

57. Адміністрування. URL: <https://vue.gov.ua/>

58. Заплотинський Б. А., Тупкалоя В. М. Менеджмент організацій і адміністрування. URL:

http://pidruchniki.com/74964/menedzhment/vstup_menedzhment_organizatsiy

59. Заплотинський Б. А., Тупкало В. М. *Управління якістю. Конспект лекцій*. К.: Кафедра менеджменту і бізнес-моделювання ННІМП ДУТ, 2015. 170 с.

60. Публічне управління та адміністрування : навч. посіб. /Ю. Г. Кальниш, Т. М. Лозинська, В. І. Тимцуник. Полтава : РВВВ ПДАА, 2015. 280 с.

61. Худенко В. В. Участники исполнительного производства : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03; Саратовский юрид. ин-т им.Д. Курского., 1992. 22 с.

62. Становлення вітчизняної системи примусового виконання рішень з часів Київської Русі URL: https://m.vuzlit.ru/1237251/stanovlennya_vitchiznyanoyi_sistemi_primusovogo_vikonannya_rishen_chasiv_kiyivskoyi_rusi

63. Історико-правова природа становлення правового регулювання прав стягувача у виконавчому провадженні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33405

64. Памятники русского права. Памятники права феодально-раздробленной Руси XII–XV вв. Псковская и Новгородская судни грамоты / [под ред. С. В. Юшкова]. М. : Госюриздат, 1953. Вып. 2. 442 с.

65. Гуз А. М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: Навчальний посібник / К.: КНТ, 2007. 72 с.

66. Гончаренко В. Д. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн : [навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і факультетів] : у 2-х т. / За заг. ред. В. Д. Гончаренка. Т. 1. К. : Ін Юре, 1998. 504 с.

67. Скомороха Л. Державна виконавча служба: Історія і сучасність // Право України. 2002. № 8. С. 94–98.

68. Пихно Д. Исторический очерк мер гражданских взысканий по русскому праву. К.: «Киевские университетские известия», 1874. 153 с.

69. Бадалова О. С. Історико-правова природа становлення діяльності

державної виконавчої служби України URL: <https://docplayer.net/85487944-Istoriko-pravova-priroda-stanovlennya-diyalnosti-derzhavnoyi-vikonavchoyi-sluzhbi-ukrayini.html>

70. Памятники русского права. Памятники права периода укрепления русского централизованного государства XV–XVII вв. / [под ред. Л.В. Черепнина]. М.: Госюриздат, 1956. Вып. 4. 632 с.

71. Пащук А. Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. 1648–1782. Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1967. 179 с.

72. Зезюлина Т. А. Организационно-правовые основы становления и функционирования института судебных приставов в России (1864–1917 г.г.): автореф. дисс. канд. юрид. наук: Владимир: Владимирский юридический институт Федеральной службы исполнения наказаний, 2006. 14 с.

73. Заворотько П. П. Виконання судових рішень в Українській РСР (історико-правовий нарис). К.: Вища школа, 1973. 216 с.

74. Гук Б. М. Історико-правові передумови створення та розвитку Державної виконавчої служби України // Публічне право. 2012. № 3. С. 205–211

75. Дзисюк Я. М. Історичний розвиток проваджень у справах з приводу рішень дій або бездіяльності державної виконавчої служби // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 8. С. 81–91.

76. Валеєва Р. Х. Исполнение судебных решений в первые годы Советской власти// *Известия ВУЗов. Правоведение*. 1959. № 1. С. 109–112

77. Наказ судовим виконавцям 1927 р. / О. Кузьменко, А. Авторгов // *Правовий статус державного виконавця у радянському праві*. Право України. 2007. № 9. С. 17–20.

78. Сайко Л. Ю. Історія виникнення і розвитку інституту виконавчого провадження. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/>

79. Інструкція про виконавче провадження. Затверджена Міністерством Юстиції СРСР № 22 від 15 листопада 1985 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022323-85>

80. Про державну виконавчу службу. Закон України від 24 березня 1998 року № 202/98 // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 36–37. Ст. 24.

81. Про виконавче провадження. Закон України від 24 березня 1998 року № 202/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 36-37. Ст.243

82. Інструкція про проведення виконавчих дій. Наказ Міністерства юстиції України від 15 грудня 1999 р. № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-99>

83. Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності органів державної виконавчої служби. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2002 р. № 1087. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2002->

84. Порядок утворення та функціонування виконавчих груп при органах державної виконавчої служби Наказ Міністерства юстиції України від 17 травня 2004 р. № 37/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0624-04>

85. Про ліквідацію Департаменту державної виконавчої служби. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2006 р. № 1622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1622-2006>

86. Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 17 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-2015>

87. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень. Закону України 5 червня 2012 року № 4901-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 17. Ст. 158.

88. Костенко М. Нововведення у виконавчому провадженні URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ009625

89. Свердлык Г. А. *Принципы советского гражданского права*. Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1985. 199 с.

90. Мичко М. І. *Проблеми функцій і організаційного устрою прокуратури України*: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.10. Х.: Національна

юридична академія імені Ярослава Мудрого, 2001. 376 с.

91. Явич Л. С. *Право развитого социалистического общества. Сущность и принципы*. М., Юридическая литература, 1978. 224 с.
92. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf>
93. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2003. 1440 с.
94. Дідик Н. І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України // *Науковий вісник*. 2011. № 3. С. 92–100
95. *Енциклопедичний словник з державного управління* / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 819 с.
96. Малиновський В. Я. *Державне управління : навчальний посібник*. К. : Атіка, 2003. 576 с.
97. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. *Теорія держави і права. Академічний курс*. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
98. Старилів Ю. Н. *Курс общего административного права*. М.: Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М), 2002. 163 с.
99. Глазун О. Право на належне управління: сутність та перспективи впровадження в контексті реформування інституту державної служби // *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 120–124.
100. Записний Д. Ю. *Надання адміністративних послуг в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні*: дис. на здобуття ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.04 – місцеве самоврядування. Запоріжжя: КПУ, 2016. 213 с.
101. Пилаєва В. М. Наукові підходи щодо визначення принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади у вітчизняній науці адміністративного права // *Право і суспільство*. 2016. № 2. Ч. 2. С. 128–132.
102. Гаруст Ю. В. Основні принципи діяльності органів виконавчої влади з питань реалізації державної податкової політики // *Європейські*

перспективи. 2014. № 5. С. 114–119.

103. Завальний М. В. Принципи взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні // *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1 (62). С. 114–119

104. Венгер В. М. Прозорість як принцип діяльності органів публічної влади // *Наукові записки НАУКМА*. 2017. Том 200. С. 79–84

105. Мацелик Т. О. *Суб'єкти адміністративного права: поняття та система*. Ірпінь: Видавництво Національного університету державної податкової служби України, 2013. 342 с.

106. Якимов А. Ю. Статус субъекта права (теоретические вопросы) // *Государство и право*. 2003. № 4. С. 5–10.

107. Кечекьян С. Ф. Нормы права и правоотношения // *Советское государство и право*. 1955. № 12. С. 22–27.

108. Халфина Р. О. *Общее учение о правоотношении*. М.: «Юридическая литература», 1974. 352 с.

109. Архипов С. И. *Субъект права: теоретическое исследование*. СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. 469 с.

110. Честнов И. Л. Субъект права: от классической к постклассической парадигме // *Правоведение*. СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2009. № 3. С. 22–30.

111. Менеджмент організацій і адміністрування: Навчальний посібник для підготовки до державного іспиту на ступінь магістра зі спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)» / під ред. С. К. Харічкова, Г. А. Дорошук. Одеса, 2015. 400 с.

112. Гатинян А. А. Правовой статус и осуществление структурных элементов норм // *Проблемы правового статуса субъекта права*. Калининград, 1976. 299 с.

113. Якимов А. Ю. Статус субъекта права (теоретические вопросы) // *Государство и право*. 2003. № 4. С. 5–10.

114. Алексеев С. С. *Общая теория права*. М. : Велби; Проспект, 2008.

576 с.

115. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Особливості розуміння понять «посадова особа», «службова особа», «представник влади» та їх значення в правовому регулюванні пенітенціарних правовідносин // *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 136–145.

116. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26, ст. 131.

117. Спеціальні вимоги до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби. Наказ Міністерства юстиції України від 21 жовтня 2016 р. № 3005/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-16>.

118. Інструкція з організації примусового виконання рішень. Наказ Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 р. № 512/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12>

119. Постанова Верховного Суду від 27 грудня 2018 року у справі № 469/1357/16ц (провадження № 61-32698св18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78979800>.

120. Примусове входження. URL: <https://koretska-legal.com/>

121. Кодекс адміністративного судочинства України // *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36. № 37. Ст. 446

122. Глушкова Д. Г. Участь спеціаліста при виконанні судових рішень // *Форум Права*. 2008. № 3. С. 104–110.

123. Мальський М. М. Правовий статус окремих учасників виконавчого провадження // *Судова апеляція*. 2017. № 4. С. 86–96.

124. Авторгов А. Препятствие исполнению: последствия решения КСУ. URL: <https://jurliga.ligazakon.net>

125. Питання дня: Банк арештував кошти на рахунку, на який я отримую зарплату, пенсію або інші соціальні виплати. Чи має право? URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all>

126. *Административное право Украины* / Под ред. проф. Ю. П. Битяка. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков : Право, 2003. 576 с.
127. Оніщенко Н. М. *Правова система: проблеми теорії*. К.: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького, 2002. 352 с.
128. *Система законодавства. Нормативно-правові акти та їх систематизація. Методичний посібник*. URL: <https://rivnejust.gov.ua/>
129. Скакун О. Ф. *Теорія держави і права* : [підруч.] / пер. з рос. Скакун О. Ф. Х. : Консум, 2001. 656 с.
130. Про державну службу. Закон України від 15.01.2021 р. № 889-VIII. // *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. Ст. 43
131. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
132. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV // *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
133. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Наказ Національного агентства з питань державної служби від 05 серпня 2016 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>
134. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень. Закон України від 5 червня 2012 року № 4901-VI // *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 17. Ст. 158.
135. Про затвердження норм забезпечення форменим одягом працівників органів державної виконавчої служби. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 січня 2014 р. № 39 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-2014>
136. Про затвердження порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 985. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-2002>

---

137. Про затвердження порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розміри і розмір основної винагороди приватного виконавця». Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 643 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-2016-%D0%BF#n12>

138. Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження». Наказ Міністерства юстиції України від 05 серпня 2016 р. № 2432/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126>

139. Інструкція з організації примусового виконання рішень. Наказ Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 р. № 512/5 (у редакції від 01 грудня 2020 р. № z1142-20). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12>

140. Порядок надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» Наказ Міністерства юстиції України 10 червня 2016 р. № 1657/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0839-16#n11>

141. Про затвердження Порядку взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження. Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України від 30 січня 2018 р. № 256/5/65 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0133-18#n10>

142. Порядок надання інформації Державною податковою службою України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців. Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства фінансів України від 21 липня 2020 р. № 2483/5/436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0690-20>

143. Порядок взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Наказ Міністерства юстиції

України та Міністерства внутрішніх справ України від 30 січня 2018 р. № 64/261/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-18>

144. Про організацію роботи щодо інформаційної взаємодії Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України та Державної виконавчої служби України. Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України від 08 жовтня 2012 р. № 1480/5/868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-12>

145. Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань та автоматизованою системою виконавчого провадження. Наказ Міністерства юстиції України 24 січня 2017 р. № 173/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-17>

146. Порядок проведення конкурсу. URL: <https://kyivobljust.gov.ua>

147. Обмеження та заборони на державній службі відповідно до Закону України «Про запобігання корупції». URL: <http://nvp.loga.gov.ua/>

148. Авторгов А. Реформа виконавчого провадження & розбудова правової держави – мрія чи реальність? URL: <https://www.avtorgov.com/?p=642>

149. Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень. Наказ Міністерства юстиції України від 20 травня 2003 N 43/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0388-03>

150. Автоматизована система виконавчого провадження (раніше – Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень) URL: <http://xn--d1aciafwxh3qh.com.ua>

151. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112

152. Національна стратегія розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 1218 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-%D1%80>

153. Буховец Т. В. Государственное управление. URL: <http://fm.bseu.by/>
154. *Державний менеджмент в контексті реалізації адміністративної реформи* // Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ, 2012. 200 с.
155. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014>
156. Губська В. М. Завдання та функції Державної виконавчої служби України, Державної реєстраційної служби України. URL: <http://lubotin.kharkov.ua/>
157. Конституція України від 28 червня 1996 року // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
158. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=626>
159. Романов В. Є., Рудік О. М., Брус Т. М. *Вступ до аналізу державної політики* : навч. посіб. К. : Основи, 2001. 114 с.
160. Пал Л. А. *Аналіз державної політики* / пер. з англ. І. Дзюб. К. : Основи, 1999. 422 с.
161. Стрельченко О. Г. Природа та перспективи державної політики обігу лікарських засобів // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2018. № 3. С. 90–94.
162. Валевський О. Л. *Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: монографія*. К. : НІСД, 2001. 242 с.
163. Звіт стосовно візиту до України з метою проведення двосторонніх консультацій щодо вдосконалення виконавчого провадження (на виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» і «Бурмич та інші проти України»). 2018 р. URL: <https://rm.coe.int/report-mission-to-ukraine-ukr/16808f255a>
164. Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як

забезпечення кредитів в іноземній валюті. Закон України від 3 червня 2014 року № 1304-VII // Відомості Верховної Ради. 2014. № 28. Ст. 940.

165. Мацепуріна В. Продовження мораторію на стягнення майна: підводні камені. URL: <https://legalhub.online/blogy/prodovzhennya-moratoriyu-na-styagnennya-majna-pidvodni-kameni>

166. Про заходи, спрямовані на врегулювання заборгованості теплопостачальних та теплогенеруючих організацій та підприємств централізованого водопостачання і водовідведення за спожиті енергоносії. Закон України від 03 листопада 2016 № 1730-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 51. Ст. 839.

167. Про введення мораторію на примусову реалізацію майна. Закон України від 29 листопада 2001 р. № 2864-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 77

168. Мельник Л. О. Нове в законодавстві з питань виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7746

169. П'ятницький А. Деякі аспекти державної системи примусового виконання рішень в умовах конкурентного середовища з приватними виконавцями. URL: <http://udvs-dp.gov.ua/news/article/1396>

170. Ширман В. Власник компанії vs кінцевий бенефіціар: чи є різниця і як його визначити? // *Юридична газета* (онлайн). 2021. URL: <https://yur-gazeta.com>

171. Лавренчук Т. Тимчасове обмеження виїзду за кордон: що робити? // *Юридична газета* (онлайн). 2019 р. № 30–31 (684–685). URL: <https://yur-gazeta.com>

172. Кочерин Е. А. *Основы государственного и управленческого контроля*. М.: Информационно-издательский дом «Филинь», 2000, 289 с.

173. *Словарь иностранных слов* / Под. ред. Ф. Н. Петрова. 18-е изд., стер. М.: Русский язык, 1989. 624 с.

174. Майданник О. О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України : дис. на здоб. наук. ступ. докт. юрид. наук за спец.

12.00.02 «конституційне право». К. : Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. 2008. 632 с.

175. Цветков В. В. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи. К. : Оріяни, 1998. 79 с.

176. Советское административное право: Методы и формы государственного управления / Под ред. Ю. М. Козлова, Б. М. Лазарева, А. Е. Лунева, М. И. Пискотина. М.: Юридическая литература, 1977. 336 с.

177. Битяк Ю. П., Зуй В. В. Адміністративне право України: конспект лекцій. Харків: Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. 1996. 160 с.

178. Полінець О. П. Контроль в державному управлінні України: теоретико-організаційні питання: дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.01. Київ, 2003. 248 с.

179. Лиськов М.О. Контроль і нагляд у сфері лотерейної діяльності: Співвідношення понять. // Вісник Запорізького національного університету. №2. 2016. С. 49-53

180. Кочерин Е. А. Контроль как функция управления. М.: Знание, 1982. 78 с.

181. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V // *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

182. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

183. URL: <https://www.apteka.ua/article/1413>

184. Гаращук В. М. *Контроль та нагляд у державному управлінні*. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.

185. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Т. 5. К.: «Наукова думка», 1974. 960 с.

186. *Адміністративне право України* : підруч. [для юрид. вузів і ф-тів]. / За ред. Ю. П. Битяка. Х. : Право, 2000. 520 с.

187. Кузьменко О. В. *Курс адміністративного процесу*: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 250 с.
188. Порядок проведення перевірок діяльності органів державної виконавчої служби, приватних виконавців. Наказ міністерства юстиції України від 22 жовтня 2018 р. № 3284/5 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1195-18>
189. Чим відрізняється комплексна перевірка від планової. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=20694>
190. Визначено підстави, порядок та особливості проведення документальних позапланових перевірок. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/print-55910.html>
191. Порядок проведення Міністерством юстиції України перевірок діяльності територіальних органів юстиції. Наказ Міністерства юстиції України від 08 серпня 2011 року № 1955/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
192. Буцан А. Системи примусового виконання судових рішень: новий погляд на класифікацію // *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. № 4. С. 39–42.
193. Шелевер Н. В. Особливості виконавчого провадження в країнах Європейського союзу // *Форум права*. 2016. № 1. С. 262–266. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9738/1/FP_index.htm_2016_1_42%20%281%29.pdf
194. Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів: зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. 296 с.
195. Фіолевський Д. П. Державна виконавча служба в Україні : навч. посіб. К. : Алерта, 2004. 564 с.
196. Сіверін Д. В. Зарубіжний досвід діяльності органів, що здійснюють повноваження, пов'язані із виконанням судових рішень, та його адаптація до вітчизняної правової системи // *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 81–87.

197. Про затвердження Порядку допуску до професії приватного виконавця. Наказ Міністерства юстиції України від 25 жовтня 2016 р. № 3053/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-16>

198. П'ятницький А. Пропозиції щодо розвитку органів державної виконавчої служби. URL: [http://udvs-dp.gov.ua/public/uploads/redactor/text%20\(1\)_\(1\).pdf](http://udvs-dp.gov.ua/public/uploads/redactor/text%20(1)_(1).pdf)

199. Святогор О. Зарубіжний досвід організації виконання рішень у господарських справах // Підприємництво, господарство і право. 2016. №3. С. 71-76.

200. Полтавець Т. О., Карпенко Р. В. Досвід прибалтійських країн в організації виконання рішень у господарських справах // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 22 лютого 2019 р.). Дніпро : Видавець Біла К. О. 2019. С. 43–46.

201. Святогор О. Зарубіжний досвід організації виконання рішень у господарських справах // *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 71–76.

202. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

203. Кепіна С., Роговець А. Винагорода державного виконавця URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9919>

204. Шмітд К. За вчинення виконавчих дій приватний виконавець отримує винагороду, але, на жаль, на практиці не завжди ця норма реалізується. URL: <https://lhs.net.ua/ua-za>

205. Сазанов С. В., Могилева И. Ю. Организация структуры органов принудительного исполнения Финляндской Республики. // *Юридический мир*. 2010. № 5. С. 37–39.

206. Кузьміна І. С. Зарубіжний досвід побудови виконавчих систем: порівняльна характеристика та перспективи застосування в Україні // *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 1. С. 139–145.

207. Шандрук С. Системи примусового виконання рішень суду. Світовий досвід // *Науковий вісник*. 2010. № 5. Демократичне врядування. URL: vivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik5/fail/+Shandruk.pdf
208. Авакян А. В. Общая характеристика исполнительного производства в зарубежных странах. URL: https://www.concourt.am/armenian/con_right/4.22-2003/A.V.%20Avakyan.htm
209. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* : зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. 296 с.
210. Приватна система примусового виконання з досвіду європейських країн. Рескью Груп. URL : http://www.resq-group.com.ua/execution_eu.html.
211. Воробйов О. Досвід Грузії у сфері виконання судових рішень. *Приватні виконавці* : Інтернет-проект. 27 листопада 2017 р. URL: <https://pv.net.ua/?p=119>.
212. Налуцишин В. В. Організація та здійснення виконання рішень судів окремих державах Європейського Союзу // *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* : зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. С. 78–83.
213. Колоток О. Реформа виконавчого провадження. Перезавантаження. URL : https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA009297
214. Про затвердження Порядку автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів. Наказу Міністерства юстиції України від 16 квітня 2019 р. № 1203/5 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-19>
215. Мораторій на примусову реалізацію майна // *Національна безпека і оборона*. 2019. № 3–4. С. 24–30
216. Андрій Гайченко: «Сучасна виконавча служба — це максимальний вихід у цифру» // *Юридична газета*. 2021. №4. URL: <https://yur-gazeta.com/>
217. Олефір О. О. Пріоритетні напрямки підвищення ефективності

виконавчої служби України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. Вип. 5. С. 114–117. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/26.pdf

218. Татарова О. З процесу виконання судових рішень слід прибрати людський фактор // *Закон і бізнес*. 2018. Вип. 24 (1374). URL: https://zib.com.ua/ua/133353-z_procesu_vikonannya_sudovih_rishen_slid_pribrati_lyudskiy_f.html

219. Авторгов А. Должник, с Вас астрент, или Как сделать невыгодным неисполнение судебного решения. URL : /experts/27/693_dolzchnik-svas-astrent-ili-kak-sdelat-nevygodnym-neispolnenie-sudebnogo-resheniya.

220. Буланова О. И. Астрент в праве России. Палата адвокатов Нижегородской области. URL : <http://apno.ru/press-tsentr/publikatsii/46279-astrent-v-prave-rossii>.

221. Парфенчиков А. Астрент в российском праве. Закон. 2014. № 4. С. 34–47. URL: http://www.arbitr.ru/_upimg/22bc83459619897f1fc98895f5554978_034-047.pdf.

222. Резина Н. А., Иванова Л. В. Астрент: проблемы применения. Вестник Омской юридической академии. 2016. № 1 (30). С. 20–23. URL : <https://cyberleninka.ru/article/v/astrent-problemy-primeneniya>

223. Поняття кінцевий бенефіціарний власник (контролер) URL : <https://wiki.legalaid.gov.ua/>

224. Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування державних виконавців. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. N 1292 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1292-98>

225. Андрій Гайченко: одночасно із розширенням повноважень приватних експертів необхідно виставляти необхідні вимоги до їхньої діяльності URL : <https://minjust.gov.ua/>

226. Виконання судових рішень залишається проблемним, незважаючи на зміни процедури. Юридична практика. URL: <https://pravo.ua/vikonannja-sudovih-rishen-zalishaietsja-problemnim-nezvazhajuchi-na-zmini-proceduri-juristi/>

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гайченко А. В. Поняття, сутність та особливості теоретичних категорій «державний орган» та «апарат держави». *Наукові записки. Серія: Право. ЦДПУ ім. В. Винниченка*. Вип. 6. Спецвипуск. Т. 2. С. 50–55.

2. Гайченко А. В. Система державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Наукові записки. Серія: Право. ЦДПУ ім. В. Винниченка*. 2019. Вип. 7. Спецвипуск. С. 209–214.

3. Гайченко А. В. Місце державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів в системі державних органів України. *Наукові записки. Серія: Право. ЦДПУ імені В. Винниченка*. 2020. С. 101–106.

Стаття у зарубіжному науковому виданні (Королівство Люксембург):

4. Haychenko A. V. State Executor as a Subject of Enforcement of Court Decisions and Decisions of Other Bodies. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 4. P. 51–57.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Гайченко А. В. Поняття та система правових засад діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 січня 2020 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 33–36.

6. Гайченко А. В. Загальна характеристика Закону України «Про органи

та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та інших органів» як основа правової діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Право як ефективний суспільний регулятор* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р., Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 70–74.

7. Гайченко А. В. Загальна характеристика підзаконних нормативно-правових актів, що становлять основу діяльності державних органів, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 6–7 березня 2020 р., Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. С. 56–60.

8. Гайченко А. В. Способи примусового виконання судових рішень. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 29–30 січня 2021 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 70–73.